

Förord

Den 15 maj 1998 beslutade riksdagen om riktlinjer för en reformering av reglerna om ersättning vid långvarigt medicinskt grundad arbetsförmåga i enlighet med regeringens proposition 1997/98:111 Reformerad förtidspension m.m. (bet. 1997/98:SfU11, rskr.1997/98:237) I propositionen redovisas den planerade fortsatta beredningen av reformeringen av hela beräkningssystemet för ersättning vid medicinskt grundad arbetsförmåga.

Frågan har sin bakgrund i olika förslag som lämnats av Förtidspensionsutredningen i betänkandena Ohälsöförsäkringen – Trygghet och aktivitet (SOU 1997:116), Ohälsöförsäkringen – Övergångsbestämmelser (SOU 1997:189) samt Unga i ohälsöförsäkringen – Tid för aktivitet och utveckling (SOU 1998:106).

Samtliga betänkanden har remissbehandlats och de två förstnämnda utgjorde grund för nämnda proposition. Sistnämnda betänkande avlämnades först efter det att propositionen behandlats av riksdagen.

I propositionen beskrevs den planerade fortsatta beredningen av reformeringen av hela beräkningssystemet för ersättning vid medicinskt grundad arbetsförmåga. Den grundläggande principen var att det nya systemet, till skillnad från gällande system, skall ingå i sjukförsäkringen. En annan viktig utgångspunkt för detta arbete borde enligt propositionen vara att reglerna om förtidspension utformas så att de stimulerar till återgång till arbetslivet och ett i övrigt aktivt liv. Propositionen angav att rätten till fortsatt förtidspension skall prövas då den försäkrade regelbundet och under längre tid uppvisat arbetsförmåga samt att förtidspensionen skall påverkas av eventuella arbetsinkomster vid sidan av pensionen.

Denna fråga var därefter föremål för fortsatt beredning inom Socialdepartementet och det arbetet utmynnade i promemorian Vilande förtidspension – Stimulans till återgång i arbetslivet (Ds1999:18). I denna lämnades förslag till regler som ger stor frihet för den som är förtidspensionerad att under ett år pröva att arbeta utan att rätten till förtidspension påverkas. Under ytterligare två år därefter skall förtidspensionen kunna vara vilande när den försäkrade förvärvsarbetar.

Efter remissbehandling av promemorian lades den till grund för propositionen Vilande förtidspension (prop.1999/2000:4) som godkändes av riksdagen den 14 december 1999. De nya reglerna om vilande förtidspension trädde i kraft den 1 januari 2000.

Mot bakgrund av riksdagens godkännande av regeringens riktlinje-proposition har arbetet med att i övrigt reformera reglerna om ersättning vid långvarigt nedsatt arbetsförmåga fortsatt inom Socialdepartementet.

Regeringen angav i utredningdirektiven till Förtidspensionsutredningen (Dir.1997:9) att i de delar som förslagen avser ungdomar skulle en särskild redovisning lämnas till regeringen. Detta utmynnade i betänkandet Unga i ohälsoförsäkringen – tid för aktivitet och utveckling (SOU 1998:106). I betänkandet presenterades förslag om hur reglerna om ersättning vid långvarigt nedsatt arbetsförmåga bör utformas, så att de i större utsträckning än gällande regler för förtidspension och sjukbidrag kan medverka till en positiv utveckling för unga svårt sjuka och funktionshindrade personer. Betänkandet har remissbehandlats och en sammanställning av remissyttrandena finns tillgänglig hos Socialdepartementet (S1998/4836/SF). På grundval av betänkandet och remissynpunkterna har frågan om ersättningsreglerna vid långvarig nedsättning av arbetsförmågan av medicinska skäl varit föremål för ytterligare utredning och överväganden inom departementet.

I denna promemoria – som utarbetats av tjänstemän inom Socialdepartementet – redovisas resultatet av detta beredningsarbete i form av förslag om utformningen av ersättningsystemet för personer i åldern 16–29 år med långvarigt nedsatt arbetsförmåga till följd av sjukdom eller funktionshinder. Förslag angående utformningen av motsvarande beräkningsregler för personer som är äldre än 29 år redovisas samtidigt i departementspromemorian *Sjukersättning i stället för förtidspension – Ersättning och ålderspensionsrätt vid långvarig eller varaktig medicinskt grundad nedsättning av arbetsförmågan (Ds 2000:39)*.

De föreslagna reglerna för de unga innebär i korthet att ingen person under 30 år skall beviljas sjukersättning (förtidspension). I stället skall ett tidsbegränsat ekonomiskt stöd, *aktivitetsersättning*, kunna beviljas under längst tre år i taget, tidigast från det halvårsskifte under det år en försäkrad fyller 19 år och längst t.o.m. 29 års ålder. Detta stöd skall ge förutsättningar för så mycket aktivitet som möjligt i syfte att utveckla den enskildes möjligheter att leva ett aktivt liv och ta del av arbetslivet. Höjningen av den nedre åldersgränsen för rätt till långvarigt försäkringsstöd från nuvarande 16 år till halvårsskiftet det år den försäkrade fyller 19 år får konsekvenser för förmånerna vårdbidrag för funktionshindrade barn och handkappersättning. Det föreslås att

åldersgränserna för rätt till dessa höjs på motsvarande sätt, dvs. rätten till vårdbidrag upphör vid halvårsskiftet det år en person fyller 19 år samtidigt som rätten till handikappersättning inträder.

Stockholm i juni 2000

Ann-Christin Tauberman
Enhetschef

Innehåll

<i>Förord</i>	3
<i>Sammanfattning</i>	9
<i>Författningsförslag</i>	13
<i>1 Inledning</i>	61
<i>2 Nuvarande bestämmelser</i>	63
<i>3 Antal personer 16-29 år med olika stöd från socialförsäkringen</i>	69
3.1 Allmänt	69
3.2 Förtidspension och sjukbidrag	69
3.3 Vårdbidrag för funktionshindrade barn	71
3.4 Handikappersättning	71
<i>4 Den framtida utvecklingen av medicinskt grundad arbetsförmåga</i>	73
4.1 Statskontorets promemoria om den långa sjukfrånvaron .	73
4.2 Antalstvecklingen i åldrarna 16-29 år.....	75
<i>5 Utgångspunkter för ett reformerat system för unga</i>	77
<i>6 Höjd nedre åldersgräns för rätt till ersättning under längre tid</i>	81
<i>7 Förtidspension (sjukersättning) tidigast vid 30 år</i>	85
<i>8 Ersättning vid långvarigt nedsatt arbetsförmåga t.o.m. 29 år</i>	87
<i>9 Aktiviteter vid aktivitetsersättning</i>	91
<i>10 Vilande aktivitetsersättning vid förvärvsarbete</i>	95
<i>11 Aktivitetsersättning vid studier</i>	99
<i>12 Ekonomisk ersättning</i>	103
12.1 Inkomstrelaterad aktivitetsersättning.....	103
12.2 Garantiersättning och garantinivå.....	106

13	<i>Ålderspensionsrätt vid aktivitetsersättning</i>	113
13.1	Beräkning av ålderspensionsrätt	113
13.2	Ålderspensionsrätt då aktivitetsersättning inte betalas ...	115
14	<i>Bostadsstöd till aktivitetsersättning</i>	117
14.1	Bakgrund m.m.....	117
14.2	Rätten till bostadstillägg till aktivitetsersättning	121
15	<i>Höjda åldersgränser för vårdbidrag och handikappersättning</i>	129
16	<i>Ansökan, beslut och överklagande i ärende om aktivitetsersättning</i>	133
17	<i>Ekonomiska och administrativa konsekvenser</i>	137
17.1	Försäkringens kostnader	137
17.2	Konsekvenser för administrationen	139
18	<i>Jämställdhetsaspekter</i>	141
19	<i>Aktivitetsersättning i ett internationellt perspektiv</i>	143
20	<i>Ikraftträdande och övergångsvisa bestämmelser</i>	147
21	<i>Omvandling av tidigare beviljade förtidspensioner och sjukbidrag</i>	151
22	<i>Författningskommentarer</i>	153
22.1	Förslaget till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring	153
22.2	Förslaget till lag om ändring i lagen (1998:703) om handikappersättning och vårdbidrag.....	165
22.3	Förslaget till lag om ändring i lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring	167
22.4	Förslaget till lag om ändring i lagen (1998:674) om inkomstgrundande ålderspension	168
22.5	Förslaget till lag om ändring i socialförsäkringslagen (1999:799).....	170
22.6	Förslaget till lag om ändring i lagen (1998:1755) om särskilda insatser för personer med tre fjärdedels förtidspension eller sjukbidrag	171
22.7	Förslaget till lag om ändring i lagen (2000:462) om införande av lagen (2000:461) om efterlevandepension och efterlevandestöd till barn	172

Sammanfattning

I denna departementspromemoria presenteras förslag om hur systemet med ersättning från den allmänna försäkringen till unga personer med långvarig medicinskt grundad nedsättning av arbetsförmågan skall kunna reformeras. Förslaget syftar till att – i högre grad än nuvarande ordning med sjukpenning, sjukbidrag och förtidspension – tillgodose inte bara behovet av ekonomisk trygghet utan även leda till aktivitet och självständighet och ytterst en ökad grad av självförsörjning i denna grupp. Inom ramen för i stort sett oförändrade försäkringskostnader föreslås därför att den nuvarande ordningen reformeras på ett sätt som ger berörda personer ett bättre utgångsläge när de träder in i vuxenlivet.

Den bärande tanken bakom förslagets utformning är att 16-årsgränsen för förtidspension/sjukbidrag är otidsenlig, samtidigt som den dessutom har en passiviserande effekt på unga personer med funktionshinder eller långvariga sjukdomar.

Det otidsenliga består i att åldersgränsen 16 år tillkom under 1960-talet, då skolgången för de allra flesta upphörde vid den åldern. I dag fortsätter nästan alla ungdomar att studera på åtminstone gymnasienivå. Detta i sig talar för att långvarig försäkringsersättning för uteblivna förvärvsinkomster, beroende på medicinska orsaker, normalt sett skall kunna betalas ut tidigast från 19 års ålder, dvs. när långsiktig försörjning i praktiken kan komma i fråga för ungdomar i allmänhet.

Det passiviserande består i att nuvarande system med förtidspension från 16 års ålder nästan helt saknar inslag som tydligt uppmuntrar till eller förutsätter egna insatser av den ersättningsberättigade för att kunna komma ut på arbetsmarknaden. Det innebär i praktiken att systemet har en uppenbar inlåsnings effekt.

Mot den bakgrunden föreslås att en ny form av försäkringsstöd införs vid långvarig medicinskt grundad nedsättning av arbetsförmågan. Den bör benämnas *aktivitetsersättning* och kunna betalas ut tidigast fr.o.m. den 1 juli det år en person fyller 19 år. Denna ersättning skall kunna lämnas under längst *tre år* i taget upp till 30 års ålder. Först där-efter kan det bli fråga om sjukersättning enligt regler som föreslås i den parallellt med denna utarbetade departementspromemorian *Sjukersättning i stället för förtidspension (Ds 2000:39)*.

Beroende på arbetsförmågans nedsättning lämnas hel, tre fjärdedels, halv eller en fjärdedels aktivitetsersättning.

Storleken på aktivitetsersättningen beräknas med utgångspunkt i inkomsterna under de tre år som föregår det år då rätten till ersättningen uppkommer. Ersättningen skall utgöra 64 procent av genomsnittet av de två inkomstmässigt sett bästa av dessa tre år. Om det är mer fördelaktigt för den enskilde föreslås dessutom att inkomstunderlaget för det sista av de tre åren får ersättas av den försäkrades sjukpenninggrundande inkomst (SGI) som gäller vid beslutet.

Om en försäkrad saknar eller har en låg inkomstrelaterad aktivitetsersättning utges ett utfyllnadsbelopp upp till en åldersrelaterad garantinivå som skall vara densamma för gifta och ogifta. För att en person skall ha rätt till inkomstrelaterad aktivitetsersättning krävs att han eller hon är aktuellt försäkrad för förmånen, dvs. har påbörjat en anställning eller ha påbörjat verksamhet som t.ex. egenföretagare. För rätt till garantiersättning krävs att vissa villkor om försäkringstid är uppfyllda. För att någon sådan ersättning skall kunna utges måste den försäkrade ha tillgodoräknats försäkringstid under minst tre år.

När det nya systemet träder i kraft skall denna garantinivå vara 2,10 prisbasbelopp per år för den som inte fyllt 21 år, 2,15 prisbasbelopp för den som är 21 eller 22 år, 2,20 prisbasbelopp för den som är 23 eller 24 år, 2,25 prisbasbelopp för den som är 25 eller 26 år, 2,30 prisbasbelopp för den som är 27 eller 28 år samt 2,35 prisbasbelopp för den som är 29 år.

Till skillnad från det gällande systemet med förtidspension/sjukbidrag, som således har ett förhållandevis restriktivt förhållningssätt till aktivitet, föreslår vi nu en modell med aktivitetsersättning för unga personer som skall stimulera till aktivitet utan att den ekonomiska tryggheten påverkas. Om en försäkrad av försäkringskassan – med hänsyn taget till personens individuella förutsättningar – inte bedöms uppfylla vissa krav på medverkan i aktivitet, kan rätten till ersättning upphöra.

En viktig förutsättning för att stimulera till aktivitet är att den enskilde i största möjliga utsträckning skall få avgöra vilken/vilka slags aktivitet/aktiviteter han eller hon vill ägna sig åt. Det föreslås dock vara en uppgift för försäkringskassan att i samråd med den försäkrade planera och samordna de aktiviteter som kan vara aktuella, så att den enskildes utvecklingsmöjligheter alltid skall kunna tas tillvara. Kassan skall också ha tillsyn över de aktiviteter som en försäkrad deltar i.

Om en försäkrad som får aktivitetsersättning önskar pröva att förvärvsarbeta skall han eller hon kunna få behålla ersättningen högst tre månader under en 12-månadersperiod. Om personen fortsätter att arbeta därefter skall aktivitetsersättningen kunna vara vilande under åter-

stående delen av beviljandeperioden, utan att rätten till ersättningen går förlorad. Aktivitetsersättningen skall kunna vara helt eller delvis vilande.

En ung försäkrad som på grund av funktionshinder uppfyller villkoren för aktivitetsersättning skall – utan särskild prövning av arbetsförmågan – ha rätt till sådan ersättning på lägst garantinivå så länge förlängd skolgång bedrivs upp t.o.m. gymnasienivå fram till 30 års ålder.

Höjningen av den nedre gränsen för rätt till ett långvarigt försörjningsstöd i form av aktivitetsersättning från 16 år till halvårsskiftet det år en person fyller 19 år innebär att övre åldersgränsen för rätt vårdbidrag höjs i motsvarande mån. En annan konsekvens är att även nedre åldersgränsen för rätt till handikappersättning höjs från nuvarande 16 år till halvårsskiftet det år en ung person fyller 19 år.

Promemorian innehåller också en redovisning av hur ett framtida bostadsstöd bör utformas för personer som kommer att erhålla aktivitetsersättning. Ett detaljerat förslag om hur bostadstillägget till aktivitetsersättning skall konstrueras avses behandlas i den fortsatta beredningen av betänkandet från Utredningen för översyn av systemet för inkomstprövning av bostadstillägget till pensionärer (BTB-utredningen) och resultatet redovisas i en lagrådsremiss om bostadsstöd i slutet av året.

Författningsförslag

1 Förslag till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1962:381) om allmän försäkring¹

dels att 3 kap. 3, 5, 5c och 7 §§, 4 kap. 9 §, 7 kap. 1 §, 16 kap. 1, 2, 5 och 9 §§ samt 18 kap. 17 § skall ha följande lydelse,

dels att det i lagen skall införas ett nytt kapitel, 7 a kap., av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 kap. 3 §²

En försäkrad, som uppbär hel förtidspension eller hel särskild efterlevandepension enligt denna lag eller uppburit sådan pension under månaden närmast före den då han börjat uppbära hel ålderspension, har inte rätt till sjukpenning. För tid efter ingången av den månad då den försäkrade fyllt 70 år eller dessförinnan börjat uppbära hel ålderspension enligt denna lag får sjukpenning *utgå* för högst 180 dagar.

En försäkrad, som uppbär hel förtidspension, *hel aktivitetser-sättning* eller hel särskild efterlevandepension enligt denna lag eller uppburit sådan pension *eller ersättning* under månaden närmast före den då han *eller hon* börjat uppbära hel ålderspension, har inte rätt till sjukpenning. För tid efter ingången av den månad då den försäkrade *har* fyllt 70 år eller dessförinnan *har* börjat uppbära hel ålderspension enligt denna lag får sjukpenning *utges* för högst 180 dagar.

¹ Lagen omtryckt 1982:120.

² Senaste lydelse 1988:881.

5 §³

Den allmänna försäkringskassan skall besluta om en försäkrads tillhörighet till sjukpenningförsäkringen och fastställa sjukpenninggrundande inkomst. För en försäkrad som inte är bosatt i Sverige gäller detta så snart anmälan om hans inkomstförhållanden gjorts hos kassan. Av beslutet skall framgå i vad mån den sjukpenninggrundande inkomsten är att hänföra till anställning eller till annat förvärvsarbete. Sjukpenningförsäkringen skall omprövas

a) när kassan fått kännedom om att den försäkrades inkomstförhållanden eller andra omständigheter har undergått ändring av betydelse för rätten till sjukpenning eller för sjukpenningens storlek,

b) när förtidspension eller särskild efterlevandepension enligt denna lag beviljas den försäkrade eller redan utgående sådan pension ändras med hänsyn till ändring i den försäkrades arbetsförmåga eller, vid särskild efterlevandepension, förmåga eller möjlighet att bereda sig inkomst genom arbete,

b) när förtidspension, *aktivitetsersättning* eller särskild efterlevandepension enligt denna lag beviljas den försäkrade eller redan utgående sådan pension *eller ersättning* ändras med hänsyn till ändring i den försäkrades arbetsförmåga eller, vid särskild efterlevandepension, förmåga eller möjlighet att bereda sig inkomst genom arbete,

c) när delpension enligt särskild lag beviljas den försäkrade eller redan utgående sådan pension ändras med hänsyn till ändring i den försäkrades arbets- eller inkomstförhållanden,

d) när tjänstepension beviljas den försäkrade, samt

e) när ett beslut om vilandeförklaring av förtidspension enligt 16 kap. 16 eller 17 § upphör.

e) när ett beslut om vilandeförklaring av *aktivitetsersättning enligt 7 a kap. 34 § eller förtidspension enligt 16 kap. 16 eller 17 § upphör.*

Ändring som avses i första stycket skall gälla från och med den dag då anledningen till ändringen uppkommit. Den sjukpenninggrundande inkomst som ändrats enligt första stycket a får dock läggas till grund för ersättning tidigast från och med första dagen i den ersättningsperiod som inträffar i anslutning till att försäkringskassan fått kännedom om inkomständringen.

³ Senaste lydelse 1999:1397.

Under tid som anges under 1–6 får, om inte första stycket b, c eller d är tillämpligt, den fastställda sjukpenninggrundande inkomsten sänkas lägst till vad den skulle ha varit närmast dessförinnan om försäkringskassan då känt till samtliga förhållanden. Detta gäller tid då den försäkrade

1. bedriver studier, för vilka hon eller han uppbär studiestöd enligt studiestödslagen (1999:1395), bidrag enligt förordningen (1995:938) om utbildningsbidrag för doktorander eller särskilt utbildningsbidrag,

3. är inskriven vid arbetsmarknadsinstitut eller genomgår arbetsmarknadsutbildning som beslutats av en arbetsmarknadsmyndighet,

4. är gravid och avbryter eller inskränker sitt förvärvsarbete tidigast sex månader före barnets födelse eller den beräknade tidpunkten härför,

5. är helt eller delvis ledig från förvärvsarbete för vård av barn, om den försäkrade är förälder till barnet eller likställs med förälder enligt 1 § föräldraledighetslagen (1995:584) och barnet inte har fyllt ett år. Motsvarande gäller vid adoption av barn som ej fyllt tio år eller vid mottagande av sådant barn i avsikt att adoptera det, om mindre än ett år har förflutit sedan den försäkrade fick barnet i sin vård,

6. fullgör tjänstgöring enligt lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt.

För en försäkrad som avses i tredje stycket 1 eller 3 skall försäkringskassan, vid sjukdom under utbildningstiden, beräkna sjukpenningen på en sjukpenninggrundande inkomst som har fastställts på grundval av enbart den inkomst av eget arbete som den försäkrade kan antas få under denna tid. Om därvid den sjukpenninggrundande inkomsten helt eller delvis är att hänföra till anställning, skall årsarbetstiden beräknas på grundval av enbart det antal arbetstimmar som den försäkrade kan antas ha i ifrågavarande förvärvsarbete under utbildningstiden.

För en försäkrad som får sådan behandling eller rehabilitering som avses i 7 b § eller 22 kap. 7 § och som under denna tid får livränta enligt lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring eller motsvarande ersättning enligt en annan författning skall försäkringskassan, vid sjukdom under den tid då livränta betalas ut, beräkna sjukpenningen på en sjukpenninggrundande inkomst som har fastställts på grundval av enbart den inkomst av eget arbete som den försäkrade kan antas få under denna tid.

För en försäkrad som avses i 10 c § första stycket 1 eller 2 skall dock under studieuppehåll mellan vår- och hösttermin, då den försäkrade inte uppbär studiesocial förmån som anges i tredje stycket 1, sjukpenningen beräknas på den sjukpenninggrundande inkomst som följer av första-tredje styckena, om sjukpenningen blir högre än sjukpenning

beräknad på den sjukpenninggrundande inkomsten enligt fjärde stycket.

Fjärde stycket tillämpas även för försäkrad som avses i tredje stycket 6 när den försäkrade genomgår grundutbildning som är längre än 60 dagar.

Omprövning av sjukpenningförsäkringen enligt första stycket a skall ej omfatta ändring av den försäkrades inkomstförhållanden på grund av sådant förvärvsarbete som avses i 16 kap. 15 §.

5 c §⁴

Vid utgången av en period då en försäkrad helt eller delvis har haft förtidspension enligt denna lag skall den sjukpenninggrundande inkomsten motsvara den sjukpenninggrundande inkomst som den försäkrade skulle ha varit berättigad till omedelbart före en eller flera sådana perioder eller vad som löneutvecklingen inom yrkesområdet därefter föranleder.

Vid utgången av en period då en försäkrad helt eller delvis har haft *aktivitetsersättning eller* förtidspension enligt denna lag skall den sjukpenninggrundande inkomsten motsvara den sjukpenninggrundande inkomst som den försäkrade skulle ha varit berättigad till omedelbart före en eller flera sådana perioder eller vad som löneutvecklingen inom yrkesområdet därefter föranleder.

Bestämmelserna i första stycket gäller endast för tid före 65 års ålder och till den del den försäkrade är arbetslös och beredd att anta erbjudet arbete i en omfattning som svarar mot närmast föregående förvärvsarbete.

7 §⁵

Sjukpenning utges vid sjukdom som sätter ned den försäkrades arbetsförmåga med minst en fjärdedel. Vid bedömningen av om sjukdom föreligger skall bortses från arbetsmarknadsmässiga, ekonomiska, sociala och liknande förhållanden. Med sjukdom jämställs ett tillstånd av nedsatt arbetsförmåga, som orsakats av sjukdom för vilken sjukpenning utgetts och som fortfarande kvarstår efter det att sjukdomen upphört.

Saknar den försäkrade arbetsförmåga utges hel sjukpenning. Om arbetsförmågan inte saknas helt men är nedsatt med minst tre fjärdedelar utges tre fjärdedels sjukpenning. Är arbetsförmågan nedsatt i mindre

⁴ Senaste lydelse 1997:562.

⁵ Senaste lydelse 1996:1542.

grad men med minst hälften utges halv sjukpenning. I annat fall utges en fjärdedels sjukpenning.

Vid bedömningen av om arbetsförmågan är fullständigt nedsatt skall, om den försäkrade kan antas kunna återgå till sitt vanliga arbete, särskilt beaktas om den försäkrade på grund av sjukdomen är ur stånd att utföra sitt vanliga eller annat lämpligt arbete som arbetsgivaren tillfälligt erbjuder den anställde. Om den försäkrade på grund av sjukdomen behöver avstå från förvärvsarbete under minst en fjärdedel av sin normala arbetstid en viss dag, skall hans arbetsförmåga anses nedsatt i minst motsvarande mån den dagen.

Om den försäkrade inte kan antas kunna återgå till sitt vanliga arbete eller till annat arbete hos arbetsgivaren, skall vid bedömningen av arbetsförmågans nedsättning särskilt beaktas om den försäkrade kan försörja sig genom sådant arbete efter åtgärd som avses i 7 b § eller 22 kap.

Om det efter prövning enligt fjärde stycket bedöms att den försäkrade inte kan återgå till arbete hos arbetsgivaren eller försörja sig själv genom annat förvärvsarbete som är normalt förekommande på arbetsmarknaden, skall vid bedömningen av arbetsförmågans nedsättning särskilt beaktas om den försäkrade efter åtgärd som avses i 7 b § eller 22 kap. kan försörja sig själv genom sådant förvärvsarbete som är normalt förekommande på arbetsmarknaden, eller genom annat lämpligt arbete som är tillgängligt för den försäkrade.

Om det finns särskilda skäl för det får vid bedömningen av arbetsförmågans nedsättning beaktas den försäkrades ålder samt den försäkrades bosättningsförhållanden, utbildning, tidigare verksamhet och andra liknande omständigheter. Bedömningen av arbetsförmågans nedsättning enligt fjärde och femte styckena skall göras i förhållande till högst ett heltidsarbete.

Vid prövning av den försäkrades rätt till sjukpenning för tid under vilken han annars skulle ha uppburit föräldrapenning, skall arbetsförmågan anses nedsatt endast i den utsträckning som den försäkrades förmåga att vårda barnet är nedsatt på grund av sjukdomen.

Om den försäkrade uppbär förtidspension eller särskild efterlevandepension enligt denna lag, skall vid prövning av den försäkrades rätt till sjukpenning bedömningen av hans arbetsförmåga ske med bortseende från den nedsättning av förmågan eller möjligheten att be-

Om den försäkrade uppbär *aktivitetsersättning*, förtidspension eller särskild efterlevandepension enligt denna lag, skall vid prövning av den försäkrades rätt till sjukpenning bedömningen av hans *eller hennes* arbetsförmåga ske med bortseende från den nedsättning av

reda sig inkomst genom arbete som ligger till grund för utgående pension.

förmågan eller möjligheten att bereda sig inkomst genom arbete som ligger till grund för utgående *aktivitetsersättning eller* pension.

4 kap. 9 §⁶

Villkoret om försäkring för viss sjukpenning enligt 6 § andra stycket anses uppfyllt om föräldern inte har varit försäkrad för viss sjukpenning, men skulle ha varit det om kassan känt till samtliga förhållanden.

När det skall bestämmas om villkoret om försäkring för viss sjukpenning enligt 6 § andra stycket är uppfyllt för en försäkrad som avses i 3 kap. 5 b § skall bortses från tiden för utlandsvistelsen. När det bestäms om villkoret är uppfyllt för en förälder som uppburit förtidspension skall sjukpenninggrundande inkomst beräknad enligt 3 kap. 5 c § anses ha gällt hela den tid som föräldern uppburit förtidspension.

När det skall bestämmas om villkoret om försäkring för viss sjukpenning enligt 6 § andra stycket är uppfyllt för en försäkrad som avses i 3 kap. 5 b § skall bortses från tiden för utlandsvistelsen. När det bestäms om villkoret är uppfyllt för en förälder som uppburit *aktivitetsersättning eller* förtidspension skall sjukpenninggrundande inkomst beräknad enligt 3 kap. 5 c § anses ha gällt hela den tid som föräldern uppburit förtidspension.

7 kap. 1 §⁷

Rätt till folkpension i form av förtidspension har försäkrad, som fyllt *sexton år*, för tid före den månad, då han fyller *sextio-fem år*, om hans arbetsförmåga på grund av sjukdom eller annan nedsättning av den fysiska eller psykiska prestationsförmågan är

Rätt till folkpension i form av förtidspension har försäkrad *från och med den månad då han eller hon fyller 30 år*, för tid före den månad, då han *eller hon* fyller 65 år, om hans *eller hennes* arbetsförmåga på grund av sjukdom eller annan nedsättning av

⁶ Senaste lydelse 1999:800.

⁷ Senaste lydelse 1992:1702.

nedsatt med minst en fjärdedel och nedsättningen kan anses varaktig.

den fysiska eller psykiska prestationsförmågan är nedsatt med minst en fjärdedel och nedsättningen kan anses varaktig.

Kan nedsättningen av arbetsförmågan inte anses varaktig men kan den antas bli bestående avsevärd tid, har den försäkrade rätt till folkpension i form av sjukbidrag. Sådant bidrag skall vara begränsat till viss tid; och skall i övrigt vad som är föreskrivet om förtidspension enligt första stycket gälla beträffande sjukbidrag.

7 a kap.

1 §

Detta kapitel innehåller bestämmelser om aktivitetsersättning till en försäkrad för tid från och med juli månad det år då han eller hon fyller 19 år till och med månaden före den månad då han eller hon fyller 30 år.

2 §

En försäkrad har rätt till aktivitetsersättning enligt vad som sägs i detta kapitel om

1. den försäkrades arbetsförmåga på grund av sjukdom eller annan nedsättning av den fysiska eller psykiska prestationsförmågan är nedsatt med minst en fjärdedel och nedsättningen kan antas bli bestående under minst ett år från den tidpunkt då bedömningen görs, eller

2. den försäkrade på grund av funktionshinder har förlängd skolgång på grundskole- eller gymnasienivå.

För bedömningen av om arbetsförmågan är nedsatt skall bestämmelserna i 7 kap. tillämpas.

Den försäkrade får, om inte annat anges i 9 och 30 §§, utan att rätten till aktivitetsersättning påverkas, delta i sådana aktiviteter som kan antas ha en positiv inverkan på hans eller hennes sjukdomstillstånd eller annan nedsättning av den fysiska eller psykiska prestationsförmågan.

Beslut om rätt till aktivitetsersättning kan avse längst tre år.

3 §

Rätten till aktivitetsersättning enligt 2 § första stycket 1 upphör om den försäkrade utifrån sina förutsättningar:

1. inte medverkar till att klarlägga sitt behov av aktiviteter, eller

2. uppenbart låter bli att medverka i de aktiviteter som försäkringskassan funnit lämpliga.

Aktiviteter

4 §

Den allmänna försäkringskassan skall för en försäkrad som enligt 2 § första stycket 1 har rätt till aktivitetsersättning, utifrån den försäkrades önskemål och personliga förhållanden besluta vilka aktivitetsåtgärder som är lämpliga för denne. Försäkringskassan skall planera och samordna aktivitetsåtgärderna i samråd med den försäkrade och se till att åtgärder vidtas så att han eller hon kan delta i aktiviteterna. Aktivitetsåtgärderna skall, om inte särskilda skäl föreligger, planeras att pågå längst under

den period som aktivitetsersättningen omfattar.

Försäkringskassan skall utöva tillsyn över de aktiviteter som den försäkrade deltar i.

5 §

Särskild ersättning kan utges för kostnader som uppstår för den försäkrade i samband med de aktivitetsåtgärder som försäkringskassan har fastställt. Ytterligare föreskrifter om sådan ersättning meddelas av regeringen.

6 §

Den försäkrade skall lämna de upplysningar till försäkringskassan som behövs för att klarlägga vilka aktiviteter som kan komma ifråga för honom eller henne samt efter bästa förmåga medverka i aktiviteterna. Om den försäkrade har en god man eller förvaltare enligt föräldrabalken, skall denne lämna upplysningar för att klarlägga vilka aktiviteter som kan komma ifråga för den försäkrade samt delta i samordningen av aktiviteterna, om det kan anses ingå i uppdraget.

Aktivitetsersättning

7 §

Aktivitetsersättning utges i form av inkomstrelaterad ersättning och garantiersättning.

8 §

En försäkrad, vars arbetsförmåga är helt eller i det närmaste helt nedsatt, erhåller hel aktivitetsersättning.

En försäkrad, vars arbetsförmåga inte är nedsatt i sådan grad men med minst tre fjärdedelar, erhåller tre fjärdedels aktivitetsersättning.

Är den försäkrades arbetsförmåga nedsatt i mindre grad men med minst hälften, utges halvt aktivitetsersättning.

I övriga fall utges en fjärdedels aktivitetsersättning.

9 §

Aktivitetsersättning utges inte under den tid en försäkrad studerar på högskolenivå eller annan eftergymnasial nivå om studierna i sig skulle kunna berättiga till studiemedel enligt studiestödslagen (1999:1395) för heltidsstudier. För studier på minst 75 procent men mindre än 100 procent av heltidsstudier eller minst 50 men mindre än 75 procent av heltidsstudier erhåller den försäkrade en fjärdedels respektive halv aktivitetsersättning.

10 §

Föreligger för samma månad rätt till såväl barnpension som aktivitetsersättning, utges den till beloppet största av förmånerna.

*Inkomstrelaterad ersättning***11 §**

En försäkrad har rätt till inkomstrelaterad ersättning om det för den försäkrade har fastställts eller kommer att fastställas pensionsgrundande inkomst eller har tillgodoräknats eller kommer att tillgodoräknas pensionsgrundande belopp av förtidspension enligt lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension för minst ett år under en period om tre år närmast före det år då försäkringsfallet inträffat (*ramtid*).

12 §

Den inkomstrelaterade ersättningen beräknas utifrån den försäkrades bruttoårsinkomster under ramtiden (*antagandeinkomst*).

Med bruttoårsinkomster avses

1. pensionsgrundande inkomster enligt 2 kap. lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension med tillägg för debiterade allmänna pensionsavgifter för respektive år, samt

2. pensionsgrundande belopp som tillgodoräknats vid förtidspension.

För det sista av åren inom ramtiden får bruttoårsinkomsten beräknas utifrån den sjukpenninggrundande inkomst enligt 3 kap. som gäller vid beslutet om detta är mer fördelaktigt för den försäkrade.

13 §

Vid beräkning av bruttoårsinkomst bortses från inkomster överstigande 7,5 gånger det för aktuellt år gällande förhöjda prisbasbeloppet.

14 §

Bruttoårsinkomsten räknas om med hänsyn till förändringar i prisbasbeloppet. Därvid skall bruttoårsinkomsten multipliceras med kvoten mellan prisbasbeloppet för det år aktivitetsersättning skall börja utges och prisbasbeloppet för det år bruttoårsinkomsten hänför sig till.

15 §

Antagandeinkomsten utgör genomsnittet av de två högsta omräknade bruttoårsinkomsterna inom ramtiden.

Kan endast ett års bruttoårsinkomster tillgodoräknas inom ramtiden upptas vid beräkning av antagandeinkomst ett år med 0 kronor.

16 §

Hel inkomstrelaterad ersättning utges för år räknat med 64 procent av den försäkrades antagandeinkomst.

Partiell inkomstrelaterad ersättning utges för år räknat med så stor andel av hel sådan förmån som motsvarar den andel av ersättningen den försäkrade har rätt till enligt 8 § andra – fjärde styckena.

*Garantiersättning***17 §**

Garantiersättning utges till en försäkrad som saknar inkomstrelaterad ersättning eller vars inkomstrelaterade ersättning understiger en viss nivå (*garantinivå*).

Garantiersättningen är beroende av försäkringstid.

18 §

Försäkringstid för rätt till garantiersättning tillgodoräknas en försäkrad

1. enligt 19–21 §§ under tiden från och med det år då han eller hon fyllde 16 år till och med försäkringsfallet (*faktisk försäkringstid*) och

2. enligt 22 § för tid därefter till och med det år då han eller hon fyller 64 år (*framtida försäkringstid*).

Faktisk försäkringstid och framtida försäkringstid avrundas var för sig till närmaste antal hela månader. Den sammanlagda försäkringstiden utgör summan av faktisk försäkringstid och framtida försäkringstid. Denna skall sättas ned till närmast hela antal år.

19 §

Faktisk försäkringstid utgör

1. tid då den försäkrade anses ha varit bosatt i Sverige enligt 2 kap. socialförsäkringslagen (1999:799), samt

2. tid då den försäkrade, före tidpunkten för bosättningen en-

ligt 1 oavbrutet har vistats i Sverige efter att ha ansökt om uppehållstillstånd.

20 §

Om den försäkrade har beviljats uppehållstillstånd i Sverige med stöd av 3 kap. 2 eller 3 § utlänningslagen (1989:529) skall som faktisk försäkringstid även tillgodoräknas tid då den försäkrade har varit bosatt i sitt tidigare hemland från och med det år då han eller hon fyllde 16 år till tidpunkten då han eller hon först ankom till Sverige. Därvid skall en så stor andel av tiden i hemlandet tillgodoräknas som svarar mot förhållandet mellan den tid under vilken den försäkrade har varit bosatt i Sverige från den första ankomsten till landet till och med året före försäkringsfallet och hela tidsrymden från det att den försäkrade första gången kom till landet till och med året före försäkringsfallet. Vid beräkningen enligt detta stycke bortses från tid för vilken den försäkrade, vid bosättning i Sverige, har rätt till ersättning som motsvarar aktivitetsersättning från hemlandet.

Med tid för bosättning i hemlandet likställs tid då den försäkrade före den första ankomsten till Sverige befunnit sig i annat land där han eller hon beretts en tillfällig fristad.

21 §

Vid beräkning av faktisk försäkringstid för en person som enligt 2 kap. 4 § socialförsäkringslagen (1999:799) anses bosatt i Sverige även under vistelse utomlands skall bortses från tid för vilken den utsände, vid bosättning i Sverige, har rätt till sådan ersättning från det andra landet som inte enligt 26 § andra stycket skall ligga till grund för beräkning av garantiersättning.

22 §

Om den faktiska försäkringstiden enligt 19-21 §§ utgör minst fyra femtedelar av tiden från och med det år då den försäkrade fyllde 16 år till och med året före försäkringsfallet räknas hela tiden därefter till och med det år den försäkrade fyller 64 år som försäkringstid (framtida försäkringstid).

Om den försäkrades faktiska försäkringstid utgör mindre än fyra femtedelar av tiden från och med det år då han eller hon fyllde 16 år till och med försäkringsfallet skall som framtida försäkringstid räknas en så stor andel av den tiden som motsvarar förhållandet mellan den faktiska försäkringstiden och fyra femtedelar av tiden från och med det år den försäkrade fyllde 16 år till och med försäkringsfallet.

23 §

Garantiersättning utges endast till den som kan tillgodoräknas försäkringstid om minst tre år.

24 §

Garantinivån för hel aktivitetsersättning utgör, om inget annat anges i 28 §, för år räknat ett belopp motsvarande:

2,35 gånger prisbasbeloppet för en försäkrad som är 29 år,

2,30 gånger prisbasbeloppet för en försäkrad som är 27 eller 28 år,

2,25 gånger prisbasbeloppet för en försäkrad som är 25 eller 26 år,

2,20 gånger prisbasbeloppet för en försäkrad som är 23 eller 24 år,

2,15 gånger prisbasbeloppet för en försäkrad som är 21 eller 22 år och,

2,10 gånger prisbasbeloppet för försäkrade som inte har fyllt 21 år.

25 §

Garantiersättning till den som har rätt till partiell inkomstrelaterad ersättning enligt 16 § andra stycket utgör så stor andel av hel garantiersättning beräknad enligt 26 – 28 §§, som svarar mot den andel av inkomstrelaterad ersättning den försäkrade har rätt till.

26 §

Till grund för beräkning av garantiersättning skall ligga den inkomstrelaterade aktivitetserättning som den försäkrade har rätt till för samma år.

Med inkomstrelaterad ersättning avses även sådan liknande ersättning som utges enligt utländsk lagstiftning och som inte är att likställa med garantiersättning.

27 §

Den årliga garantiersättningen utgör skillnaden mellan den årliga inkomstrelaterade aktivitetserättningen och garantinivån. För en försäkrad som saknar inkomstrelaterad ersättning utgör garantiersättningen ett belopp motsvarande garantinivån.

28 §

För den som inte kan tillgodoräknas 40 års försäkringstid utgör garantiersättningens garantinivå så stor andel av garantinivån enligt 24 § som svarar mot förhållandet mellan det antal år som kan tillgodoräknas den försäkrade som försäkringstid och talet 40.

Ändrade förhållanden m.m.**29 §**

Om arbetsförmågan väsentligt förbättras för en försäkrad som uppbär aktivitetserättning enligt 2 § första stycket 1, skall ersättningen dras in eller

minkas med hänsyn till förbättringen. Sådan ersättning som omfattas av ett beslut enligt 33 § eller som har vilandeförklarats får inte dras in eller minskas på grund av att den försäkrade under den tid och i den omfattning som anges i beslutet genom förvärvsarbete har uppvisat en väsentligt förbättrad arbetsförmåga.

En försäkrad som regelbundet och under en längre tid har uppvisat en arbetsförmåga som han eller hon antogs sakna när beslutet om aktivitetsersättning fattades skall därvid, om inte annat framkommer, antas ha en väsentligt förbättrad arbetsförmåga.

30 §

En försäkrad som uppbär aktivitetsersättning enligt 2 § första stycket 1 och som förvärvsarbetar med utnyttjande av en arbetsförmåga som han eller hon antogs sakna när beslutet om aktivitetsersättning fattades, har för samma tid inte rätt till större aktivitetsersättning än vad omfattningen av förvärvsarbetet skulle leda till vid en tillämpning av 8 §. Detta gäller dock inte sådan aktivitetsersättning som omfattas av ett beslut enligt 33 och 34 §§.

31 §

Den som uppbär aktivitetsersättning enligt 2 § första stycket 1 är skyldig att utan oskäligt dröjsmål anmäla till allmän för-

säkringskassa om han eller hon börjar förvärvsarbete, börjar förvärvsarbete i större omfattning än tidigare, fortsätter att förvärvsarbete efter tid som avses i 33 § eller om hans eller hennes arbetsförmåga väsentligt förbättras utan att han eller hon börjar förvärvsarbete, börjar förvärvsarbete i större utsträckning än tidigare eller fortsätter att förvärvsarbete efter tid som avses i 33 §.

Den som på grund av förlängd skolgång på grundskole- eller gymnasienivå uppbär aktivitetsersättning är skyldig att utan oskäligt dröjsmål anmäla till allmän försäkringskassa om han eller hon avslutat sina studier eller i övrigt ändrat sin studiegång.

Om den försäkrade har en god man eller förvaltare enligt föräldrabalken, har denne motsvarande skyldighet att göra anmälan, om det kan anses ingå i uppdraget.

Underlåts anmälan som avses i första och andra styckena utan giltigt skäl, får aktivitetsersättningen dras in för viss tid eller tills vidare.

32 §

Försäkringskassan får efter ansökan av den försäkrade besluta att dennes aktivitetsersättning i den omfattning som anges i 33 och 34 §§ skall betalas ut eller förklaras vilande under tid som den försäkrade förvärvsarbetar med utnyttjande av en

arbetsförmåga som han eller hon antogs sakna när beslutet om aktivitetsersättning fattades. Ett sådant beslut får endast fattas om den försäkrade omedelbart dessförinnan uppburit aktivitetsersättning under minst tolv månader efter ansökan om aktivitetsersättning.

Aktivitetsersättning som har förklarats vilande skall inte betalas ut för den tid som vilandeförklaringen avser.

Vilandeförklaring får avse hel aktivitetsersättning eller en sådan kvotdel av ersättningen som anges i 8 §. Vid bedömning av hur stor del av ersättningen som skall vilandeförklaras skall beaktas omfattningen av det förvärvsarbete som den försäkrade avser att utföra.

33 §

Försäkringskassan får besluta att en försäkrad som enligt 2 § första stycket 1 har rätt till aktivitetsersättning, får under en period om tolv månader förvärvsarbete högst tre månader utan att utbetalningen av aktivitetsersättningen minskas med hänsyn till förvärvsarbetet.

34 §

Försäkringskassan får förklara aktivitetsersättningen vilande för tid efter den period som har bestämts i beslut enligt 33 §. Om något beslut enligt 33 § inte har fattats får försäkringskassan i stället besluta att aktivitetsersättningen skall förklaras vilande

från och med den månad som anges i ansökan.

Aktivitetsersättning får vilandeförklaras enligt första stycket längst till utgången av den period som beslutet om aktivitetsersättning omfattar.

16 kap.

1 §⁸

Den som önskar pension skall göra ansökan hos allmän försäkringskassa i enlighet med vad regeringen förordnar.

Uppbär en försäkrad sjukpenning eller ersättning för sjukhusvård eller rehabiliteringspenning enligt denna lag, får försäkringskassan tillerkänna honom förtidspension utan hinder av att han inte gjort ansökan därom. Detsamma skall gälla då en försäkrad uppbär sjukpenning, ersättning för sjukhusvård eller livränta enligt lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring eller motsvarande ersättning som utgår enligt annan författning eller på grund av regeringens förordnande.

Den som önskar *aktivitetsersättning eller* pension skall göra ansökan hos allmän försäkringskassa i enlighet med vad regeringen förordnar.

Uppbär en försäkrad sjukpenning eller ersättning för sjukhusvård eller rehabiliteringspenning enligt denna lag, får försäkringskassan tillerkänna honom *aktivitetsersättning* eller förtidspension utan hinder av att han inte gjort ansökan därom. Detsamma skall gälla då en försäkrad uppbär sjukpenning, ersättning för sjukhusvård eller livränta enligt lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring eller motsvarande ersättning som utgår enligt annan författning eller på grund av regeringens förordnande.

Uppbär en försäkrad sjukbidrag, får den tid för vilken förmånen skall utges förlängas utan att ansökan har gjorts. Motsvarande gäller i fråga om särskild efterlevandepension som tillerkänts en efterlevande för begränsad tid.

För kostnader för läkarundersökning och läkarutlåtande vid ansökan om förtidspension eller särskild efterlevandepension skall ersättning lämnas i enlighet med vad regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, Riksförsäkringsverket föreskriver.

⁸ Senaste lydelse prop. 1999/2000:138.

2 §⁹

Som villkor för rätt till förtidspension får anges att den försäkrade skall under högst 30 dagar vara intagen på visst sjukhus, vistas på vårdinrättning för försäkringsmedicinsk utredning eller underkasta sig undersökning av viss läkare. Motsvarande gäller i fråga om särskild efterlevandepension. För kostnader som uppstår med anledning av ett sådant villkor skall ersättning lämnas i enlighet med vad regeringen förordnar.

Som villkor för rätt till *aktivitetsersättning* eller förtidspension får anges att den försäkrade skall under högst 30 dagar vara intagen på visst sjukhus, vistas på vårdinrättning för försäkringsmedicinsk utredning eller underkasta sig undersökning av viss läkare. Motsvarande gäller i fråga om särskild efterlevandepension. För kostnader som uppstår med anledning av ett sådant villkor skall ersättning lämnas i enlighet med vad regeringen förordnar.

I fråga om rätt till förtidspension gäller även vissa bestämmelser om utredning i 7 kap. 3 b §.

5 §¹⁰

Förtidspension utges från och med den månad då rätt till *pensionen* inträtt. I fall som avses i 1 § andra stycket utges dock förtidspension från och med månaden näst efter den då beslutet om *pension* meddelats.

Aktivitetsersättning och förtidspension, utges från och med den månad då rätt till *förmånen* inträtt. I fall som avses i 1 § andra stycket utges dock förtidspension eller *aktivitetsersättning* från och med månaden näst efter den då beslutet om *förmånen* meddelats.

Efterlevandepension utges från och med den månad då den försäkrade avlidit eller, om han eller hon vid sin död uppbar förtidspension eller ålderspension enligt lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension, från och med månaden näst efter den då dödsfallet inträffat.

Efterlevandepension utges från och med den månad då den försäkrade avlidit eller, om han eller hon vid sin död uppbar förtidspension, *aktivitetsersättning* eller ålderspension enligt lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension, från och med månaden näst efter den då dödsfallet inträffat.

⁹ Senaste lydelse prop. 1999/2000:138.

¹⁰ Senaste lydelse prop. 1999/2000:138.

Inträder rätt till efterlevandepension vid annan tidpunkt än som åsyftas i andra stycket, skall pensionen betalas ut för tid från och med den månad då rätten inträtt.

Pension får inte betalas ut för längre tid tillbaka än tre månader eller i fråga om barnpension, två år före ansökningsmånaden.

Pension *eller aktivitetsersättning* får inte betalas ut för längre tid tillbaka än tre månader eller i fråga om barnpension, två år före ansökningsmånaden.

Det belopp som först förfaller till betalning efter beslut om barnpension enligt 14 kap. 2 § skall minskas med vad som utbetalats i omställningspension enligt 14 kap. 4 § eller särskild efterlevandepension enligt 14 kap. 5 § för den tid som barnpensionsbeloppet avser utöver vad som skulle ha utgetts om beslutet om barnpension förelegat vid utbetalningen av omställningspensionen eller den särskilda efterlevandepensionen.

9 §¹¹

Pensionsförmån utges, om inte något annat är särskilt föreskrivet, till och med den månad då den pensionsberättigade avlidit eller rätten till förmånen annars upphört. Omställningspension och särskild efterlevandepension utges längst till och med månaden före den då den efterlevande fyller 65 år.

Pensionsförmån *eller aktivitetsersättning* utges, om inte något annat är särskilt föreskrivet, till och med den månad då den pensionsberättigade avlidit eller rätten till förmånen annars upphört. Omställningspension och särskild efterlevandepension utges längst till och med månaden före den då den efterlevande fyller 65 år.

18 kap.

17 §¹²

En socialförsäkringsnämnd skall avgöra ärenden om rätt till förtidspension och särskild efterlevandepension, dock inte när det gäller förutsättningarna för rätt till pension enligt 5 kap.

En socialförsäkringsnämnd skall avgöra ärenden om rätt till *aktivitetsersättning*, förtidspension och särskild efterlevandepension, dock inte när det gäller förutsättningarna för rätt till pension enligt 5 kap.

¹¹ Senaste lydelse prop. 1999/2000:138.

¹² Senaste lydelse prop. 1999/2000:138.

Socialförsäkringsnämnden skall även avgöra ärenden om vilandeförklaring av förtidspension enligt 16 kap. när det samtidigt med pensionen utgetts sådan livränta som samordnats med pensionen enligt 6 kap. 1 § lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring. Socialförsäkringsnämnden skall dessutom avgöra ärenden om rätt till förmåner enligt vad som föreskrivs i andra författningar.

Socialförsäkringsnämnden skall även avgöra ärenden om vilandeförklaring av *aktivitetserättning enligt 7 a kap. eller* förtidspension enligt 16 kap. när det samtidigt med *ersättningen eller* pensionen utgetts sådan livränta som samordnats med pensionen enligt 6 kap. 1 § lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring. Socialförsäkringsnämnden skall dessutom avgöra ärenden om rätt till förmåner enligt vad som föreskrivs i andra författningar.

Om ett ärende som avgjorts av en socialförsäkringsnämnd överklagas, skall nämnden företräda den allmänna försäkringskassan om försäkringskassan skall föra det allmännas talan i målet. Nämnden får bemyndiga en tjänsteman vid försäkringskassan att företräda nämnden vid domstol.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2003.
 2. Äldre föreskrifter gäller fortfarande för förtidspension och sjukbidrag som beviljats före ikraftträdandet samt vid prövning av rätt till förtidspension eller sjukbidrag om ansökan gjorts före ikraftträdandet.
 3. Äldre föreskrifter gäller fortfarande vid förlängning av sjukbidrag för personer som har rätt till sjukbidrag före den 1 januari 2003 och som under detta år inte uppnår 19 års ålder. En förlängning kan aldrig avse tid efter den 1 juli det år personen fyller 19 år.

2 Förslag till lag om ändring i lagen (1998:703) om handikappersättning och vårdbidrag

Härigenom föreskrivs att 5, 6, 8, 14 och 17 §§ lagen (1998:703) om handikappersättning och vårdbidrag skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Rätt till handikappersättning har den som har fyllt sexton år och som innan han eller hon har fyllt 65 år för avsevärd tid har fått sin funktionsförmåga nedsatt i sådan omfattning att han eller hon

1. i sin dagliga livsföring behöver mera tidskrävande hjälp av annan,

2. för att kunna förvärvsarbета behöver fortlöpande hjälp av annan, eller

3. i annat fall har betydande merutgifter.

Om den funktionshindrade behöver hjälp antingen i den dagliga livsföringen och för att kunna förvärvsarbета, eller i något av dessa båda avseenden, och dessutom har merutgifter i anledning av funktionshindret, grundas bedömningen av rätten till handikappersättning på det sammanlagda behovet av stöd.

Vid tillämpning av denna paragraf skall med en person som förvärvsarbétar likställas en studerande som får studiestöd enligt studiestödslagen (1999:1395) eller som endast på grund av bestämmelser om behovsprövning är utesluten från sådan förmån.

Handikappersättning utges alltid till den som är blind, döv eller gravt hörselskadad om blindheten, dövheten eller hörselskadan inträtt före 65 års ålder.

Föreslagen lydelse

5 §¹

Den som har fått sin funktionsförmåga nedsatt för avsevärd tid innan han eller hon har fyllt 65 år har rätt till handikappersättning tidigast från och med juli månad det år han eller hon fyller 19 år om funktionsförmågan är nedsatt i sådan omfattning att han eller hon

1. i sin dagliga livsföring behöver mera tidskrävande hjälp av annan,

2. för att kunna förvärvsarbétar behöver fortlöpande hjälp av annan, eller

3. i annat fall har betydande merutgifter.

¹ Senaste lydelse 1999:1412.

6 §

Alltefter hjälpbehovets omfattning eller merutgifternas storlek utgör handikappersättning för år räknat 69, 53 eller 36 procent av prisbasbeloppet.

Handikappersättning kan begränsas till viss tid. Behovet av handikappersättning skall omprövas i samband med beslut om förtidspension enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring och när den som uppbär handikappersättning beviljas ålderspension enligt lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension eller garantipension enligt lagen (1998:702) om garantipension. Omprövning skall också ske när förhållanden som påverkar behovet av handikappersättning har ändrats.

Handikappersättning kan begränsas till viss tid. Behovet av handikappersättning skall omprövas i samband med beslut om förtidspension *eller aktivitetserättning* enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring och när den som uppbär handikappersättning beviljas ålderspension enligt lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension eller garantipension enligt lagen (1998:702) om garantipension. Omprövning skall också ske när förhållanden som påverkar behovet av handikappersättning har ändrats.

För tid före den månad, då hel förtidspension eller hel ålderspension börjar utges, utgör handikappersättningen till den som är blind, för år räknat, 69 procent av prisbasbeloppet. För tid därefter utgör ersättningen till den som är blind 36 procent av prisbasbeloppet om inte stödbehovet ger anledning till högre ersättning.

Handikappersättning till den som är döv eller gravt hörselskadad utgör 36 procent av prisbasbeloppet om inte stödbehovet ger anledning till högre ersättning.

8 §

En förälder har rätt till vårdbidrag för barn *som inte har fyllt 16 år* om

1. barnet på grund av sjukdom, utvecklingsstörning eller annat funktionshinder behöver särskild tillsyn och vård under minst sex månader, eller

En förälder har rätt till vårdbidrag för barn *till och med juni månad det år barnet fyller 19 år* om

1. barnet på grund av sjukdom, utvecklingsstörning eller annat funktionshinder behöver särskild tillsyn och vård under minst sex månader, eller

2. det på grund av barnets sjukdom eller funktionshinder uppkommer merkostnader.

Har föräldern flera funktionshindrade barn som *inte har fyllt 16 år* grundas bedömningen av rätten till vårdbidrag på det sammanlagda behovet av tillsyn och vård samt på hur stora merkostnaderna är.

Handikappersättning utges till och med den månad då den ersättningsberättigade har avlidit eller rätten till förmånen annars har upphört. Motsvarande gäller för vårdbidrag, som dock utges längst till och med *månaden före den då barnet fyller 16 år*.

Handikappersättning och vårdbidrag skall betalas ut månadsvis. När ersättningsbeloppet beräknas för månad skall den ersättning för år räknat från vilken beräkningen utgår avrundas till närmaste krontal som är jämnt delbart med tolv. Om den ersättningsberättigade förutom handikappersättningen eller vårdbidraget även uppbär förtidspension eller efterlevandepension enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring, ålderspension enligt lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension eller garantipension enligt lagen (1998:702) om garantipension skall samtliga dessa ersättningar anses som en ersättning

2. det på grund av barnets sjukdom eller funktionshinder uppkommer merkostnader.

Har föräldern flera funktionshindrade barn som *inte är äldre än att vårdbidrag kan utges för dessa*, grundas bedömningen av rätten till vårdbidrag på det sammanlagda behovet av tillsyn och vård samt på hur stora merkostnaderna är.

14 §

Handikappersättning utges till och med den månad då den ersättningsberättigade har avlidit eller rätten till förmånen annars har upphört. Motsvarande gäller för vårdbidrag, som dock utges längst till och med *juni månad det år barnet fyller 19 år*.

17 §

Handikappersättning och vårdbidrag skall betalas ut månadsvis. När ersättningsbeloppet beräknas för månad skall den ersättning för år räknat från vilken beräkningen utgår avrundas till närmaste krontal som är jämnt delbart med tolv. Om den ersättningsberättigade förutom handikappersättningen eller vårdbidraget även uppbär *aktivitetsersättning*, förtidspension eller efterlevandepension enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring, ålderspension enligt lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension eller garantipension enligt lagen (1998:702) om garantipension skall samtliga dessa ersättningar

vid avrundningen. Avrundning skall i första hand göras på garantipensionen, därefter på folkpensionen och sedan på handikappersättningen eller vårdbidraget.

anses som en ersättning vid avrundningen. Avrundning skall i första hand göras på garantipensionen, därefter på folkpensionen och sedan på handikappersättningen eller vårdbidraget.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2003.
 2. Äldre föreskrifter gäller för personer som uppbär handikappersättning och som under år 2003 inte uppnår 19 års ålder.
 3. Äldre föreskrifter gäller beträffande vårdbidrag för personer som uppbär förtidspension eller sjukbidrag.

3 Förslag till lag om ändring i lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring¹

dels att 4 kap. 12 § skall ha följande lydelse,

dels att 6 kap. 1 § i lagen istället för dess lydelse enligt lagen 2000:000 om ändring i nämnda lag skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 kap. 12 §²

Ett beslut om livränta skall omprövas, om ändring av betydelse har skett i de förhållanden som var avgörande för beslutet. Livränta för förfluten tid får dock inte minskas eller dras in.

Ett beslut om vilandeförklaring av förtidspension enligt 16 kap. lagen (1962:381) om allmän försäkring skall också omfatta sådan livränta som enligt 6 kap. 1 § första stycket denna lag samordnats med pensionen.

Ett beslut om vilandeförklaring av förtidspension enligt 16 kap. lagen (1962:381) om allmän försäkring *eller aktivitetsersättning enligt 7 a kap. samma lag*, skall också omfatta sådan livränta som enligt 6 kap. 1 § första stycket denna lag samordnats med pensionen.

För den tid under vilken en sådan vilandeförklaring gäller skall beslutas om livränta beräknad utifrån dels det livränteunderlag som legat till grund för bestämmande av livräntan före vilandeförklaringen, dels de inkomstförhållanden som råder under tiden med vilandeförklaring. Vid bestämmande av livränteunderlaget skall detta omräknas med hänsyn till de förändringar av prisbasbeloppet som skett sedan livräntan senast fastställdes.

6 kap. 1 §

Är någon som har rätt till livränta enligt 4 eller 5 kap. samtidigt berättigad till folkpension

Är någon som har rätt till livränta enligt 4 eller 5 kap. samtidigt berättigad till *aktivitets-*

¹ Lagen omtryckt 1993:357.

² Senaste lydelse 1999:1364.

eller tilläggspension i form av förtidspension enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring eller efterlevandepension enligt lagen (2000:000) om efterlevandepension och efterlevandestöd till barn med anledning av den inkomstförlust som har föranlett livräntan, utges livräntan endast i den mån den överstiger pensionen.

sättning, folkpension eller tilläggspension i form av förtidspension enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring eller efterlevandepension enligt lagen (2000:000) om efterlevandepension och efterlevandestöd till barn med anledning av den inkomstförlust som har föranlett livräntan, utges livräntan endast i den mån den överstiger *ersättningen eller* pensionen.

Har delpension utgått till någon som tillerkänns livränta enligt 4 kap. och avser livräntan samma inkomstförlust som delpensionen, får livränta för förfluten tid utges endast i den mån den överstiger den delpension som utgått för samma tid.

Första stycket gäller även i fråga om pension som enligt utländskt system för social trygghet utgår med anledning av arbetsskadan.

Om bestämmelserna om beräkning av pensionspoäng vid underlåten eller bristande avgiftsbetalning i 11 kap. 6 § första stycket lagen om allmän försäkring, i detta lagrumms lydelse före den 1 januari 1999, eller 4 kap. 8 § andra stycket lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension har tillämpats för år efter det då arbetsskadan har inträffat, skall vid tillämpning av denna paragraf hänsyn tas till den tilläggspension som skulle ha utgivits om full avgift hade erlagts.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2003.

4 Förslag till lag om ändring i lagen (1998:674) om inkomstgrundande ålderspension.

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1998:674) om inkomstgrundande ålderspension

dels att 2 kap. 5 och 17 §§, 3 kap. 1, 4–7 och 19 §§ och 5 kap. 13 § samt rubriken närmast före 3 kap. 4 § skall ha följande och

dels att det i lagen skall införas en ny 17 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

5 §¹

Som pensionsgrundande inkomst av anställning räknas vidare

1. sjukpenning och rehabiliteringspenning enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring samt sjukpenning enligt lagen (1976:380) om arbetskadeförsäkring eller motsvarande ersättning som utgetts enligt annan författning eller på grund av regeringens förordnande, i den utsträckning ersättningen har trätt i stället för en försäkrads inkomst som arbetstagare i allmän eller enskild tjänst,

2. föräldrapenningförmåner enligt lagen om allmän försäkring,

3. ersättning enligt lagen (1988:1465) om ersättning och ledighet för närståendevård,

Som pensionsgrundande inkomst av anställning räknas vidare

1. sjukpenning och rehabiliteringspenning enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring samt sjukpenning enligt lagen (1976:380) om arbetskadeförsäkring eller motsvarande ersättning som utgetts enligt annan författning eller på grund av regeringens förordnande, i den utsträckning ersättningen har trätt i stället för en försäkrads inkomst som arbetstagare i allmän eller enskild tjänst,

2. föräldrapenningförmåner enligt lagen om allmän försäkring,

3. ersättning enligt lagen (1988:1465) om ersättning och ledighet för närståendevård,

¹ Senaste lydelse prop. 1999/2000:138.

4. ersättning som en allmän försäkringskassa har utgett enligt 20 § lagen (1991:1047) om sjuklön,

5. livränta enligt 4 kap. lagen om arbetsskadeförsäkring eller motsvarande livränta som bestäms med tillämpning av den lagen,

6. delpension enligt lagen (1979:84) om delpensionsförsäkring,

7. vårdbidrag enligt lagen (1998:703) om handikappersättning och vårdbidrag, i den utsträckning bidraget inte är ersättning för merkostnader,

8. dagpenning från arbetslöshetskassa,

9. statsbidrag till arbetslösa som tillskott till deras försörjning när de startar egen näringsverksamhet,

10. utbildningsbidrag i form av dagpenning under arbetsmarknadsutbildning och yrkesinriktad rehabilitering samt ersättning vid generationsväxling,

11. utbildningsbidrag för doktorander,

13. särskilt utbildningsbidrag,

14. ersättning till deltagare i teckenspråksutbildning för vissa föräldrar (TUFF),

15. dagpenning till totalförsvarspliktiga som tjänstgör enligt lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt och till andra som får dagpenning enligt de grunder som gäller för totalförsvarspliktiga, samt

16. bidrag från Sveriges författarfond och Konstnärsnäm-

4. ersättning som en allmän försäkringskassa har utgett enligt 20 § lagen (1991:1047) om sjuklön,

5. livränta enligt 4 kap. lagen om arbetsskadeförsäkring eller motsvarande livränta som bestäms med tillämpning av den lagen,

6. delpension enligt lagen (1979:84) om delpensionsförsäkring,

7. vårdbidrag enligt lagen (1998:703) om handikappersättning och vårdbidrag, i den utsträckning bidraget inte är ersättning för merkostnader,

8. dagpenning från arbetslöshetskassa,

9. statsbidrag till arbetslösa som tillskott till deras försörjning när de startar egen näringsverksamhet,

10. utbildningsbidrag i form av dagpenning under arbetsmarknadsutbildning och yrkesinriktad rehabilitering samt ersättning vid generationsväxling,

11. utbildningsbidrag för doktorander,

13. särskilt utbildningsbidrag,

14. ersättning till deltagare i teckenspråksutbildning för vissa föräldrar (TUFF),

15. dagpenning till totalförsvarspliktiga som tjänstgör enligt lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt och till andra som får dagpenning enligt de grunder som gäller för totalförsvarspliktiga,

16. bidrag från Sveriges författarfond och Konstnärsnäm-

den i den utsträckning som regeringen så föreskriver.

den i den utsträckning som regeringen så föreskriver, samt

17. aktivitetsersättning i form av inkomstrelaterad ersättning enligt 7 a kap. lagen (1962:381) om allmän försäkring.

17 §

Om en ersättning som är pensionsgrundande eller för vilken det skall beräknas ett pensionsgrundande belopp enligt 3 kap. 4 § eller pensionspoäng enligt 4 kap. 9 §, har betalats ut av en allmän försäkringskassa eller en arbetslöshetskassa till en försäkrad och den försäkrade senare för samma månad har beviljats annan ersättning som är pensionsgrundande och samordnad med den ersättning som betalats ut tidigare, är den senare beviljade ersättningen inte pensionsgrundande till den del den avser tid före utbetalningsmånaden.

Beviljas vid samma tidpunkt förtidspension för vilken det skall beräknas ett pensionsgrundande belopp enligt 3 kap. 4 § denna lag och arbetsskadelivränta enligt 4 kap. lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring eller motsvarande livränta som bestäms med tillämpning av den lagen, skall det vid tillämpning av första stycket anses som om förtidspensionen har betalats ut före arbetsskadelivräntan.

Beviljas vid samma tidpunkt förtidspension *eller aktivitetsersättning* för vilken det skall beräknas ett pensionsgrundande belopp enligt 3 kap. 4 § denna lag och arbetsskadelivränta enligt 4 kap. lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring eller motsvarande livränta som bestäms med tillämpning av den lagen, skall det vid tillämpning av första stycket anses som om förtidspensionen *eller aktivitetsersättningen* har betalats ut före arbetsskadelivräntan.

17 a §

Utges arbetsskadelivränta enligt 4 kap. lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring eller motsvarande livränta som bestäms med tillämpning av den lagen tillsammans med aktivitetsersättning är livräntan inte pensionsgrundande till den del den har samordnats med in-

komstrelaterad aktivitetsersättning.

**3 kap.
1 §²**

Andra pensionsgrundande belopp än pensionsgrundande inkomst är belopp som beräknats på visst sätt för en försäkrad som har uppburit förtidspension, för en försäkrad som har fullgjort pliktjänstgöring, för en försäkrad förälder till små barn samt för en försäkrad som har studerat med studiemedel.

Förtidspension

En försäkrad som för någon del av ett år har uppburit förtidspension som har beräknats enligt 13 kap. 2 § lagen (1962:381) om allmän försäkring, skall tillgodoräknas ett pensionsgrundande belopp för det året, om inte annat följer av 6 eller 7 §. *Detta gäller dock endast för försäkrade som under det året har fyllt högst 64 år.*

Andra pensionsgrundande belopp än pensionsgrundande inkomst är belopp som beräknats på visst sätt för en försäkrad som har uppburit förtidspension *eller inkomstrelaterad aktivitetsersättning*, för en försäkrad som har fullgjort pliktjänstgöring, för en försäkrad förälder till små barn samt för en försäkrad som har studerat med studiemedel.

Förtidspension *m.m.*

4 §

En försäkrad som för någon del av ett år har uppburit förtidspension som har beräknats enligt 13 kap. 2 § lagen (1962:381) om allmän försäkring *eller inkomstrelaterad aktivitetsersättning enligt samma lag*, skall tillgodoräknas ett pensionsgrundande belopp för det året, *enligt de närmare förutsättningar som anges i 5 §*, om inte annat följer av 6 eller 7 §§.

För en försäkrad som uppburit förtidspension gäller första stycket dock endast om han eller hon har fyllt högst 64 år under det år som han eller hon uppburit pensionen.

² Senaste lydelse 1999:1408

5 §

Ett pensionsgrundande belopp enligt 4 § skall, för varje månad för vilken förtidspensionen har uppburits, motsvara en tolfedel av summan av det för året gällande förhöjda prisbasbeloppet enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring och produkten av detta basbelopp och det påängmedeltal som avses i 13 kap. 2 § den lagen.

För den som fått hel inkomstrelaterad aktivitetsersättning motsvarar det pensionsgrundande beloppet en tolfedel av skillnaden mellan 93 procent av den antagandeinkomst som legat till grund för sjukersättningen och den pensionsgrundande inkomsten av aktivitetsersättning under aktuellt år enligt 2 kap. 5 § 17.

Har den försäkrade för en månad uppburit en fjärdedels, halv, två tredjedels eller tre fjärdedels förtidspension skall det pensionsgrundande beloppet enligt 4 § för den månaden avse motsvarande andel av det belopp som anges i första stycket i denna paragraf.

Har den försäkrade för en månad uppburit en fjärdedels, halv, två tredjedels eller tre fjärdedels förtidspension *eller aktivitetsersättning* skall det pensionsgrundande beloppet enligt 4 § för den månaden avse motsvarande andel av det belopp som anges i första stycket i denna paragraf.

6 §

Om förtidspensionen med tillämpning av 6 kap. 1 § lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring har varit samordnad med pensionsgrundande livränta skall följande gälla.

Det pensionsgrundande belopp som avses i 5 § eller, om endast en del av pensionen har varit samordnad med livräntan, en andel av det beloppet som svarar mot den samordnade

Om förtidspensionen *eller aktivitetsersättningen* med tillämpning av 6 kap. 1 § lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring har varit samordnad med pensionsgrundande livränta skall följande gälla.

Det pensionsgrundande belopp som avses i 5 § första stycket eller, om endast en del av pensionen har varit samordnad med livräntan, en andel av det beloppet som svarar mot den

delen av pensionen, skall tillgodoräknas den försäkrade endast om och i den utsträckning det överstiger den försäkrades livränta före samordning.

samordnade delen av pensionen, skall tillgodoräknas den försäkrade endast om och i den utsträckning det överstiger den försäkrades livränta före samordning. *Beträffande aktivitetsersättning skall den del av anlagandeinkomsten som avses i 5 §, eller om endast en del av inkomsten varit samordnad med livräntan, en andel av det beloppet som svarar mot den samordnade delen av aktivitetsersättningen, tillgodoräknas den försäkrade som pensionsgrundande belopp endast om och i den utsträckning det överstiger den försäkrades livränta före samordning.*

Om en pensionsgrundande ersättning har betalats ut av en allmän försäkringskassa eller en arbetslöshetskassa till en försäkrad och den försäkrade senare för samma månad har beviljats förtidspension som är samordnad med den tidigare utbetalade ersättningen, skall pensionsgrundande belopp med anledning av förtidspensionen inte tillgodoräknas till den del förtidspensionen avser tid före den månad då den har betalats ut.

7 §

Om en pensionsgrundande ersättning har betalats ut av en allmän försäkringskassa eller en arbetslöshetskassa till en försäkrad och den försäkrade senare för samma månad har beviljats förtidspension *eller aktivitetsersättning* som är samordnad med den tidigare utbetalade ersättningen, skall pensionsgrundande belopp med anledning av förtidspensionen *eller aktivitetsersättningen* inte tillgodoräknas till den del förtidspensionen avser tid före den månad då den har betalats ut.

Vid beräkning enligt 17 § första stycket 1 skall summan av den pensionsgrundande inkomst och det pensionsgrundande be-

19 §

Vid beräkning enligt 17 § första stycket 1 skall summan av den pensionsgrundande inkomst och det pensionsgrundande be-

lopp för förtidspension enligt 4 § som avser året före barnets födelse räknas om med hänsyn till förändringar av prisbasbeloppet enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring. Den omräknade summan skall rundas av till närmaste lägre hundratal kronor.

lopp för förtidspension *eller inkomstrelaterad aktivitetsersättning* enligt 4 § som avser året före barnets födelse räknas om med hänsyn till förändringar av prisbasbeloppet enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring. Den omräknade summan skall rundas av till närmaste lägre hundratal kronor.

Om den försäkrade inte inom föreskriven tid till fullo har betalat ålderspensionsavgift och allmän pensionsavgift för inkomster av annat förvärvsarbete som hänför sig till året före barnets födelse, skall det, vid sådan beräkning som avses i första stycket, bortses från pensionsgrundande inkomster av annat förvärvsarbete för det året till den del avgifterna inte har betalats för inkomsterna.

5 kap. 13 §³

Vid beräkning av inkomstpension skall hänsyn tas till pensionsbehållning som härrör från pensionsgrundande belopp för plikttjänstgöring enligt 3 kap. 8 § och pensionsgrundande belopp för föräldrar till små barn enligt 3 kap. 10 § endast om det för den pensionsberättigade, senast det år han eller hon fyller 70 år, har fastställts pensionsgrundande inkomster som för vart och ett av minst fem år uppgått till lägst två gånger det för respektive intjänandeår gällande inkomstbasbeloppet.

Pension på den pensionsbehållning som avses i första stycket skall inte utges för tid före året efter fastställelseåret för pensionsgrundande inkomst det sista år som avses i första stycket.

Vid bedömning enligt första och andra styckena skall bortses från pensionsgrundande inkomst som enligt bestämmelserna om bristande eller underlåten avgiftsbetalning i 4 kap. 4 § inte legat till grund för beräkning av pensionsrätt. Vidare skall vid bedömning enligt första och andra styckena med pensions-

Vid bedömning enligt första och andra styckena skall bortses från pensionsgrundande inkomst som enligt bestämmelserna om bristande eller underlåten avgiftsbetalning i 4 kap. 4 § inte legat till grund för beräkning av pensionsrätt. Vidare skall vid bedömning enligt första och andra styckena med pensions-

³ Senaste lydelse 1999:1408.

grundande inkomst likställas
pensionsgrundande belopp för
förtidspension enligt 3 kap. 4 §.

grundande inkomst likställas
pensionsgrundande belopp för
förtidspension *och aktivitets-
sättning* enligt 3 kap. 4 §.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2003.

5 Förslag till lag om ändring i socialförsäkringslagen (1999:799)

Härigenom föreskrivs att 3 kap. 1, 4, 6, 12 och 13 §§ samt 4 kap. 2 och 6 §§ socialförsäkringslagen (1999:799) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Den som är bosatt i Sverige är försäkrad för följande förmåner som anges i lagen (1962:381) om allmän försäkring:

1. ersättning för sjukvård m.m. enligt 2 kap. i fråga om förmåner som beslutas av de allmänna försäkringskassorna,

2. föräldrapenning på garantinivå,

3. folkpension i form av förtidspension och efterlevandepension beräknad i förhållande till det antal år som har tillgodoräknats som bosättningsstid i Sverige, *samt*

4. rehabilitering och särskilt bidrag enligt 22 kap. i fråga om förmåner som beslutas av de allmänna försäkringskassorna.

Den som arbetar i Sverige är försäkrad för följande förmåner enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring:

1. sjukpenning och havandeskapspenning,

Föreslagen lydelse

3 kap.

1 §

Den som är bosatt i Sverige är försäkrad för följande förmåner som anges i lagen (1962:381) om allmän försäkring:

1. ersättning för sjukvård m.m. enligt 2 kap. i fråga om förmåner som beslutas av de allmänna försäkringskassorna,

2. föräldrapenning på garantinivå,

3. folkpension i form av förtidspension och efterlevandepension beräknad i förhållande till det antal år som har tillgodoräknats som bosättningsstid i Sverige,

4. rehabilitering och särskilt bidrag enligt 22 kap. i fråga om förmåner som beslutas av de allmänna försäkringskassorna, *samt*

5. *aktivitetsersättning i form av garantiersättning.*

4 §

Den som arbetar i Sverige är försäkrad för följande förmåner enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring:

1. sjukpenning och havandeskapspenning,

2. föräldrapenning över garantinivå och tillfällig föräldrapenning,

3. tilläggspension i form av förtidspension och efterlevandepension,

4. folkpension i form av förtidspension och efterlevandepension beräknad i förhållande till det antal år för vilka tillgodoräknats pensionspoäng för tilläggspension, *samt*

5. rehabilitering och rehabiliteringsersättning enligt 22 kap. i fråga om förmåner som beslutas av de allmänna försäkringskassorna.

2. föräldrapenning över garantinivå och tillfällig föräldrapenning,

3. tilläggspension i form av förtidspension och efterlevandepension,

4. folkpension i form av förtidspension och efterlevandepension beräknad i förhållande till det antal år för vilka tillgodoräknats pensionspoäng för tilläggspension,

5. rehabilitering och rehabiliteringsersättning enligt 22 kap. i fråga om förmåner som beslutas av de allmänna försäkringskassorna, *samt*

6. *inkomstrelaterad aktivitetsersättning.*

6 §

För arbetstagare gäller försäkringen enligt 4 och 5 §§ från och med den första dagen av anställningstiden. För andra gäller försäkringen dock från och med den dag då arbetet har påbörjats.

Försäkringen upphör att gälla tre månader efter den dag då arbetet har upphört av någon annan anledning än ledighet för semester, ferier eller motsvarande uppehåll (efterskyddstid). Försäkringen upphör tidigare än som nu sagts om den enskilde påbörjat arbete i ett annat land och omfattas av motsvarande försäkring i det landet eller om det finns andra särskilda skäl.

Försäkringen upphör att gälla tre månader, *eller beträffande förmån som avses i 4 § 6 ett år*, efter den dag då arbetet har upphört av någon annan anledning än ledighet för semester, ferier eller motsvarande uppehåll (efterskyddstid). Försäkringen upphör tidigare än som nu sagts om den enskilde påbörjat arbete i ett annat land och omfattas av motsvarande försäkring i det landet eller om det finns andra särskilda skäl.

12 §

En person som har förtidspension som beräknats enligt 13 kap. 2 § lagen (1962:381) om allmän försäkring är försäkrad för inkomstgrundad ålderspension enligt lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension beräknad på denna förtidspension.

En person som har förtidspension som beräknats enligt 13 kap. 2 § lagen (1962:381) om allmän försäkring är försäkrad för inkomstgrundad ålderspension enligt lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension beräknad på denna förtidspension. *Detsamma gäller en person som fått inkomstrelaterad aktivitetsersättning enligt 7 a kap. lagen om allmän försäkring.*

13 §¹

Den som uppbär någon av följande förmåner är försäkrad för inkomstgrundad ålderspension enligt lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension och tilläggspension i form av förtidspension och efterlevandepension enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring:

1. vårdbidrag, som inte enbart avser merkostnader, enligt 8 § lagen (1998:703) om handikappersättning och vårdbidrag,

2. dagpenning från arbetslöshetskassa,

3. utbildningsbidrag i form av dagpenning under arbetsmarknadsutbildning och yrkesinriktad rehabilitering samt ersättning vid generationsväxling,

4. utbildningsbidrag för doktorander,

6. särskilt utbildningsbidrag,

Den som uppbär någon av följande förmåner är försäkrad för inkomstgrundad ålderspension enligt lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension och tilläggspension i form av förtidspension, efterlevandepension och *inkomstrelaterad aktivitetsersättning* enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring:

1. vårdbidrag, som inte enbart avser merkostnader, enligt 8 § lagen (1998:703) om handikappersättning och vårdbidrag,

2. dagpenning från arbetslöshetskassa,

3. utbildningsbidrag i form av dagpenning under arbetsmarknadsutbildning och yrkesinriktad rehabilitering samt ersättning vid generationsväxling,

4. utbildningsbidrag för doktorander,

6. särskilt utbildningsbidrag,

¹ Senaste lydelse 1999:1414.

7. ersättning till deltagare i teckenspråksutbildning för vissaföräldrar (TUFF),

8. dagpenning till totalförsvarspliktiga som tjänstgör enligt lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt och till andra som får dagpenning enligt de grunder som gäller för totalförsvarspliktiga, *eller*

9. stipendium som enligt punkt 12 sjunde stycket av anvisningarna till 32 § kommunal-skattelagen (1928:370) skall tas upp som intäkt av tjänst.

7. ersättning till deltagare i teckenspråksutbildning för vissaföräldrar (TUFF),

8. dagpenning till totalförsvarspliktiga som tjänstgör enligt lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt och till andra som får dagpenning enligt de grunder som gäller för totalförsvarspliktiga,

9. stipendium som enligt punkt 12 sjunde stycket av anvisningarna till 32 § kommunal-skattelagen (1928:370) skall tas upp som intäkt av tjänst, *eller*

10. aktivitetsersättning i form av garantiersättning enligt 7 a kap. lagen (1962:381) om allmän försäkring.

4 kap.

2 §

Förmåner får utges om utlandsvistelsen kan antas vara längst sex månader.

När det gäller ersättning för sjukvård m.m. enligt 3 kap. 1 § 1 tillämpas särskilda bestämmelser om vård som ges utomlands.

Pensionsförmåner enligt 3 kap. 1 § 3 samt 2 § 2, 6 och 11 utges så länge den försäkrades bosättning i Sverige består enligt 2 kap.

Pensionsförmåner enligt 3 kap. 1 § 3 *och* 2 § 2, 6 och 11 *samt aktivitetsersättning i form av garantiersättning enligt 1 § 5* utges så länge den försäkrades bosättning i Sverige består enligt 2 kap.

6 §

Pensionsförmåner och skadeersättningar enligt 3 kap. 4 § 3 och 4 *samt* 5 § 1 och 3 utges för tid då den försäkrade vistas utomlands så länge rätten till förmånen består. Detta gäller också

Pensionsförmåner och skadeersättningar enligt 3 kap. 4 § 3 och 4 *och* 5 § 1 och 3 *samt inkomstrelaterad aktivitetsersättning enligt 3 kap. 4 § 6* utges för tid då den försäkrade vistas

i fråga om föräldrapenning över
garantinivå enligt 3 kap. 4 § 2,

1. om barnet är bosatt i
Sverige, eller

2. om försäkringskassan
medger det, när ett barn hämtas i
samband med adoption.

utomlands så länge rätten till
förmånen består. Detta gäller
också i fråga om föräldrapen-
ning över garantinivå enligt
3 kap. 4 § 2,

1. om barnet är bosatt i
Sverige, eller

2. om försäkringskassan
medger det, när ett barn hämtas i
samband med adoption.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2003.

6 Förslag till lag om ändring i lagen (1998:1755) om särskilda insatser för personer med tre fjärdedels förtidspension eller sjukbidrag

Härigenom föreskrivs att rubriken till lagen (1998:1755) om särskilda insatser för personer med tre fjärdedels förtidspension eller sjukbidrag samt 1 – 3 §§ lagen skall ha följande lydelse.

Lagen om särskilda insatser för personer med tre fjärdedels förtidspension, sjukbidrag eller aktivitetsersättning

Nuvarande lydelse

För den som får tre fjärdedels förtidspension *eller* sjukbidrag enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring skall särskilda insatser göras för att han eller hon skall kunna få en anställning motsvarande den återstående arbetsförmågan.

Den allmänna försäkringskassan ansvarar för att särskilda insatser kommer till stånd för att bereda försäkrade med tre fjärdedels förtidspension *eller* sjukbidrag en anställning motsvarande den återstående arbetsförmågan.

Föreslagen lydelse

1 §

För den som får tre fjärdedels förtidspension, sjukbidrag *eller aktivitetsersättning på grund av bristande arbetsförmåga* enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring skall särskilda insatser göras för att han eller hon skall kunna få en anställning motsvarande den återstående arbetsförmågan.

2 §

Den allmänna försäkringskassan ansvarar för att särskilda insatser kommer till stånd för att bereda försäkrade med tre fjärdedels förtidspension, sjukbidrag *eller aktivitetsersättning på grund av bristande arbetsförmåga* en anställning motsvarande den återstående arbetsförmågan.

För den som får tre fjärdedels förtidspension *eller* sjukbidrag och som bereds en anställning med lönebidrag *eller* hos Samhall Aktiebolag motsvarande den återstående arbetsförmågan, betalas ersättning för kostnaderna för anställningen från den allmänna försäkringen enligt grunder som regeringen bestämmer.

3 §

För den som får tre fjärdedels förtidspension, sjukbidrag *eller* *aktivitetsersättning på grund av bristande arbetsförmåga* och som bereds en anställning med lönebidrag *eller* hos Samhall Aktiebolag motsvarande den återstående arbetsförmågan, betalas ersättning för kostnaderna för anställningen från den allmänna försäkringen enligt grunder som regeringen bestämmer.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2003.

7 Förslag till lag om ändring i lagen (2000:462) om införande av lagen (2000:461) om efterlevandepension och efterlevandestöd till barn

Härigenom föreskrivs att 8§ lagen (2000:462) om införande av lagen (2000:461) om efterlevandepension och efterlevandestöd till barn skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

8 §

En efterlevande som vid utgången av år 2002 uppbär eller hade rätt till folkpension eller tilläggspension i form av särskild efterlevandepension enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring och som alltjämt uppfyller förutsättningarna i 8 kap. 6–10 §§ och 14 kap. 5 § samma lag i paragrafernas lydelse före den 1 januari 2003 har rätt till särskild efterlevandepension och garantipension till sådan pension enligt bestämmelserna i denna paragraf.

I fråga om efterlevande som avses i denna paragraf och som i december 2002 uppbär partiell särskild efterlevandepension skall pensionen beräknas och utges enligt följande:

med 85 procent av hel särskild efterlevandepension och garantipension till den som haft tre fjärdedelar av hel särskild efterlevandepension,

med 65 procent av hel särskild efterlevandepension och garantipension till den som haft halv särskild efterlevandepension,

med 28 procent av hel särskild efterlevandepension och garantipension till den som haft en fjärdedel av hel särskild efterlevandepension.

Vid beräkningen av särskild efterlevandepension skall gälla vad som föreskrivs i 6 § tredje–femte styckena. Den efterlevande skall vidare ha rätt till garantipension som beräknas enligt bestämmelserna i 7 § tredje–sjunde styckena. Därvid skall vad som där sägs om omställningspension avse särskild efterlevandepension.

Bestämmelserna i 8 kap. 12 § lagen om allmän försäkring i deras lydelse före den 1 januari 2003 skall gälla även efter utgången av år 2002. Därvid skall med särskild efterlevandepension likställas särskild efter-

Bestämmelserna i 8 kap. 12 § lagen om allmän försäkring i deras lydelse före den 1 januari 2003 skall gälla även efter utgången av år 2002. Därvid skall med särskild efterlevandepension likställas särskild efter-

levandepension och garantipension till sådan pension beräknad enligt andra och tredje styckena. Minskning skall göras i första hand på garantipension och därefter på beloppet enligt 6 § tredje stycket 2 före minskning av annan särskild efterlevandepension.

levandepension och garantipension till sådan pension beräknad enligt andra och tredje styckena *samt med förtidspension likställs aktivitetsersättning*. Minskning skall göras i första hand på garantipension och därefter på beloppet enligt 6 § tredje stycket 2 före minskning av annan särskild efterlevandepension.

Om den efterlevande har ålderspension enligt lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension utges inte särskild efterlevandepension.

För efterlevande som avses i denna paragraf skall gälla vad som föreskrivs dels om omställningspension och garantipension till sådan pension i 1, 7 och 8 kap. lagen (2000:000) om efterlevandepension och efterlevandestöd till barn, dels om särskild efterlevandepension i 16 kap. 1 § tredje och femte styckena samt 2, 3, 7 a, 8 och 9 §§, 18 kap. 17 § och 20 kap. 3 § lagen om allmän försäkring i paragrafernas lydelse före den 1 januari 2003.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2003.

1 Inledning

Det är numera allmänt accepterat att socialförsäkringarna så långt det är möjligt skall innehålla drivkrafter till arbete, så att den enskilde stimuleras att arbeta framför att uppbära förmåner. Det är därför regeringens uppfattning att reglerna om förtidspension i möjligaste mån bör utformas så att de stimulerar till inträde i eller återgång till arbetslivet och ett i övrigt aktivt liv. Riksdagen har också efter förslag från regeringen godkänt riktlinjer för förändrade regler för att skapa en sådan stimulans (prop. 1997/98:111, bet. 1997/98:SfU11, rskr.237).

Regeringen beslutade i januari 1997 om direktiv och gav en särskild utredare i uppdrag att utforma ett nytt system för ersättning vid långvarigt nedsatt arbetsförmåga (dir.1997:9). Generaldirektör Anna Hedborg, Riksförsäkringsverket (RFV), förordnades som särskild utredare och utredningen, benämnd Förtidspensionsutredningen, lämnade i november 1997 betänkandena Ohälsförsäkringen – Trygghet och aktivitet (SOU 1997:166) samt Ohälsförsäkringen – Övergångsbestämmelser (SOU 1997:189).

I utredningsdirektiven angavs att utredaren skulle lämna en särskild redovisning för de delar av uppdraget som särskilt berör ungdomar. Denna redovisning lämnades i augusti 1998 i form av betänkandet Unga i ohälsförsäkringen (SOU 1998:106). I betänkandet presenterades förslag om hur försäkringsreglerna kan utformas så att de i större utsträckning, än gällande regler för förtidspension och sjukbidrag, kan medverka till en positiv utveckling för unga, svårt funktionshindrade personer.

Samtliga betänkanden har remissbehandlats och det fortsatta beredningsarbetet av förslagen inom Socialdepartementet har bedrivits med utgångspunkt i den ovan nämnda och av riksdagen godkända riktlinjepropositionen. Mot bakgrund härav har ett förslag om vilande förtidspension utarbetats och förelagts riksdagen. Förslaget godkändes av riksdagen den 14 december 1999 och de nya reglerna trädde i kraft den 1 januari 2000 (prop. 1999/2000:04, bet. 1999/2000:SfU5, rskr. 97). Genom detta har sammanfattningvis reglerna om rätt till förtidspension ändrats så att den som har förtidspension eller sjukbidrag ges möjlighet att under viss tid arbeta, utan att rätten till förtidspension/sjukbidrag

påverkas. Stor frihet skall gälla under ett första år att pröva olika arbeten, utan att försäkringskassan omprövar rätten till förtidspension. Viss prövning sker under de därpå följande två åren om arbetet upphör och den försäkrade önskar få förtidspensionen eller sjukbidraget tillbaka.

På grund av införandet av det reformerade ålderspensionssystemet har beredningsarbetet inom Socialdepartementet därefter inriktats på att mer i detalj utforma nya beräkningsregler för personer med långvarig eller varaktig medicinskt grundad nedsättning av arbetsförmågan. Detta arbete har nu utmynnat i departementspromemorian Sjukersättning i stället för förtidspension – Ersättning och ålderspensionsrätt vid långvarig eller varaktig medicinskt grundad nedsättning av arbetsförmågan (Ds 2000:39). En särskild fråga i det sammanhanget har varit hur det framtida försäkringsstödet skall utformas för unga personer som av nämnda skäl saknar förmåga att försörja sig. I denna promemoria lämnas förslag om utformningen av ett sådant stöd för personer i åldrarna 16–29 år.

2 Nuvarande bestämmelser

Det nuvarande regelsystemet för ersättning vid långvarig eller varaktig nedsättning av arbetsförmågan av medicinska skäl tillskapades i början av 1960-talet genom lagen om allmän försäkring (AFL).

Alla personer i åldrarna 16–64 bosatta i landet har rätt till förmånerna förtidspension och sjukbidrag. I stort sett är huvuddragen i dessa förmåner oförändrade, även om det har genomförts en rad ändringar i huvudsak vad gäller villkoren för rätt till ersättning samt vissa mindre justeringar angående försäkringens funktion. Sammanfattningsvis kan sägas att de förändringar som företagits främst berört personer i högre åldrar och därmed personer som efter ett långt arbetsliv drabbats av sjukdom eller funktionshinder med helt eller delvis nedsatt arbetsförmåga som följd. Härigenom har i fråga om de äldre åldersgrupperna systemets regler till viss del anpassats till den utveckling som skett i samhället. Det innebär i sin tur att förändringarna skett utan hänsyn tagen till de särskilda behov som kan föreligga bland yngre personer med nedsättning av arbetsförmåga av medicinska skäl, om man bortser från att praxisutvecklingen inneburit en förändring i tillämpningen av regelsystemet.

I korthet innebär reglerna att personer i åldrarna 16–64 år har rätt till förtidspension om arbetsförmågan på grund av sjukdom eller annan nedsättning av den fysiska eller psykiska prestationsförmågan är nedsatt med minst en fjärdedel och nedsättningen kan anses varaktig. Om nedsättningen av arbetsförmågan inte bedöms som varaktig men bestående för avsevärd tid – minst ett år – beviljas sjukbidrag som alltid är tidsbegränsat. De nu gällande graderna är hel, tre fjärdedelar, halv och en fjärdedels förtidspension/sjukbidrag beroende på arbetsförmågans nedsättning

Den medicinska faktorn kan vara en kroppslig eller psykisk sjukdom eller ett följdillstånd av sjukdom. Den kan även vara ett medfött funktionshinder. För rätt till förtidspension/sjukbidrag måste det finnas en medicinsk orsak som påverkar förmågan att utföra arbete och förmågan att försörja sig genom arbete, dvs. föreligga ett orsaksammanhang mellan å ena sidan de medicinska faktorerna och å andra sidan nedsättningen av den försäkrades arbets- och försörjningsförmåga.

Vid bedömningen av i vilken mån arbetsförmågan är nedsatt skall beaktas den enskildes förmåga att försörja sig själv genom sådant förvärvsarbete som är normalt förekommande på arbetsmarknaden eller genom annat lämpligt arbete som är tillgängligt för vederbörande. Bedömningen av arbetsförmågans nedsättning skall göras i förhållande till ett heltidsarbete, oavsett personens faktiska arbetstid. Det innebär att personer som arbetat deltid eller aldrig har arbetat har rätt till förtidspension/sjukbidrag i händelse av att arbetsförmågan blir helt eller delvis nedsatt. Å andra sidan skall inte heller beaktas om den försäkrade före pensionsfallet kunnat arbeta mer än normal heltid men till följd av sjukdom tvingats avstå från att arbeta mer än heltid.

Förtidspensionen/sjukbidraget uppdelas på två olika system, *folkpension och tilläggspension (ATP)*. Folkpensionen är avsedd att ge ett ekonomiskt grundskydd oberoende av tidigare avgiftsbetalning eller arbetsinkomster. ATP däremot är knuten till de förvärvsinkomster som en försäkrad har haft under den yrkesverksamma delen av livet.

För en ogift person med hel förtidspension/sjukbidrag är folkpensionen 90 procent av prisbasbeloppet per år, eller 2 745 kronor per månad år 2000. För en gift person utgör folkpensionen 72,5 procent av prisbasbeloppet, eller 2 211 kronor per månad.

För rätt till hel folkpension krävs att den försäkrade har 30 år med ATP-poäng eller 40 bosättningsår i Sverige. I annat fall reduceras folkpensionen i relation till de år som saknas.

Förtidspension/sjukbidrag i form av ATP tillkommer den som tillgodoräknats minst tre år med pensionspoäng för tid före det år pensionsfallet inträffade. Förtidspensionen från ATP beräknas efter i princip samma regler som gäller för ålderspension från ATP. Pensionen utgör 60 procent av medelpoängen av de 15 bästa intjänandeåren. Det krävs 30 år med pensionpoäng för rätt till full ATP.

Storleken på hel förtidspension skall i princip motsvara den ålderspension som den försäkrade skulle ha haft rätt till om han eller hon hade börjat uppbära sådan pension vid 65 års ålder. För att detta skall vara möjligt att nå finns särskilda regler som tar hänsyn till inte bara faktiskt intjänade pensionspoäng utan också till de förväntade förvärvsinkomsterna från pensionsfallet fram till 65 års ålder. Denna s.k. antagandepoängsberäkning utgår från att den försäkrade, om pensionsfallet inte inträffat, skulle ha fortsatt arbeta med oförändrade inkomster fram till ålderspensioneringen. För att pensionberäkning med antagandepoäng skall medges, krävs att den försäkrade antingen vid tidpunkten för pensionsfallet har haft en sjukpenninggrundande inkomst (SGI) som uppgår till det gällande basbeloppet vid årets början eller också kan tillgodoräkna sig pensionspoäng för åtminstone två av de fyra senaste åren före pensionsfallsåret. Antagandepoängen beräknas enligt

den av två alternativa metoder som ger det för den försäkrade mest fördelaktiga utfallet. Den ena metoden innebär att antagandepoängen beräknas som medeltalet av de två högsta poängtalerna under de fyra åren närmast före pensionsfallet. Den andra metoden innebär att antagandepoängen beräknas som medeltalet av den bästa hälften av de förvärvade poängen under samtliga år, t.o.m. året före pensionsfallet.

Den försäkrade tillgodoräknas den fastställda antagandepoängen för samtliga år t.o.m. det år han eller hon fyller 64 år. Förtidspensionen från ATP beräknas därefter enligt samma regler som för ålderspension från ATP med beaktande av både de faktiska poängtalerna för tid före pensionsfallet och de antagna poängtalerna för tiden efter pensionsfallet. Saknas förutsättning att erhålla förtidspension med beräkning av antagandepoäng, tillämpas 15- och 30- reglerna på endast de pensionspoäng som faktiskt intjänats före pensionsfallet. Högsta möjliga ATP är 6,5 basbelopp per år, vilket för år 2000 motsvarar 11 895 kronor per månad.

För att minska de ekonomiska skillnaderna mellan försäkrade som har och de som saknar ATP betalas *pensionstillskott (PTS)* ut till pensionärer med ingen eller låg ATP. Pensionstillskottet minskas krona för krona mot den ATP, eller de eventuella utländska pensioner, som pensionären har rätt till.

För förtidspensionärer är PTS högst 1,129 prisbasbelopp per år, vilket 2000 motsvarar 3 443 kronor per månad. Det innebär att en ogift förtidspensionär genom folkpension och PTS under 2000 har en garanterad pension på 2, 029 prisbasbelopp vilket motsvarar 6 188 kronor per månad. En gift förtidspensionär är berättigad till 1, 854 prisbasbelopp, dvs. 5 654 kronor per månad under innevarande år. PTS är betydligt högre för förtids- än för ålderspensionärer; 1,129 jämfört med 0,569 prisbasbelopp. Det motiveras främst med att unga förtidspensionärer skall kompenseras för att de i regel inte har möjlighet att tjäna in någon ATP.

Förutom folkpension, ATP och PTS finns ett inkomstprövat stöd för boendet även för dem som har förtidspension eller sjukbidrag. Detta bostadstillägg till pensionärer (BTP) syftar till att garantera pensionärens möjligheter att ha en bra bostad utan att boendekostnaden minskar möjligheten att också i övrigt ha en tillfredställande standard. Bostadstillägget utgör 90 procent av boendekostnaden i intervallet 100 – 4 000 kronor per månad. Ensamstående pensionär som bor i tvåbäddrum i särskilt boende får dock bostadstillägg endast för bostadskostnader upp till 2 000 kronor per månad. De som bor i flerbäddrum får ingen BTP. Storleken på BTP påverkas av pensionärens årsinkomst. Fyrtio procent av det belopp som återstår efter avdrag för kostnader enligt 33§ 1 mom. kommunalskattelagen reducerar sedan det BTP som betalas ut. Till den

del denna årsinkomst överstiger ett och ett halvt basbelopp minskas BTP med fyrtiofem procent av inkomsten. Om en pensionärs samlade inkomster, efter avdrag för skälig bostadskostnad, understiger skälig levnadsnivå lämnas särskilt bostadstillägg med belopp som motsvarar den uppkomna skillnaden (SBTP).

Med undantag för BTP är alla pensionsinkomster skattepliktiga. Skattereglerna är dock gynnsamma för pensionärer med låga inkomster. Dessa pensionärer får göra ett särskilt grundavdrag för folkpensionärer (SGA) vid deklarationen. Detta avdrag är så konstruerat att en pensionär inte betalar skatt om inkomsten inte överstiger nivån på folkpensionen och ett oducerat PTS eller motsvarande ATP. Avdraget trappas ned om pensionären har andra inkomster. Enligt 48§ 4 mom. kommunalskattelagen har den som varit bosatt i landet under hela eller någon del av beskattningsåret rätt till SGA, om hans eller hennes inkomst till inte obetydlig del utgjorts av folkpension. Folkpension skall enligt anvisningarna till nämnda bestämmelse anses utgöra en inte obetydlig del av inkomsten om den uppgått till minst 6 000 kronor eller en femtedel av den totala inkomsten. Som folkpension behandlas härvid även PTS och ATP i den mån den enligt lagen (1969:205) om pensionstillskott föranlett avräkning av pensionstillskott. För gift skattskyldig uppgår SGA till högst 1,3482 prisbasbelopp och för ogifta till högst 1,5232 prisbasbelopp.

SGA minskas med 65 procent av den del av pensionen som överstiger det avdrag som den skattskyldige enligt vad ovan redovisats har rätt till. För den som vid utgången av året före beskattningsåret inte hade folkpension, minskas SGA i stället med 65 procent av den del av den taxerade inkomsten som överstiger den skattskyldiges avdragsbelopp enligt närmast föregående stycke.

En förälder kan ha rätt till *vårdbidrag* för funktionshindrade barn, om barnet är under 16 år och på grund av sjukdom, utvecklingsstörning eller annat funktionshinder är i behov av särskild tillsyn och vård. Vid bedömning av rätt till vårdbidrag beaktas även merkostnader på grund av barnets sjukdom eller funktionshinder. För barn som vistas på institution eller enskilt hem genom samhällets försorg, kan för den tid barnet vistas hemma under vissa förutsättningar utbetalas s.k. ferievårdbidrag. Vårdbidrag utbetalas som hel, tre fjärdedels, halv eller en fjärdedels förmån. Helt vårdbidrag utgör 2,50 prisbasbelopp. Förmånen är skattepliktig och pensionsgrundande, men viss del av vårdbidraget kan fastställas som skattefri ersättning för merkostnader. Ersättning för merkostnader som motsvarar minst 18 procent av prisbasbeloppet kan betalas ut utöver beloppet för det hela vårdbidraget, om vård- och tillsynsbehovet för ett barn är så stort att det räcker för att grunda rätt till helt vårdbidrag.

Handikappersättning kan utges till personer som fyllt 16 år och som fått sin funktionsförmåga nedsatt före fyllda 65 år om de på grund härav behöver mer tidskrävande hjälp av annan och/eller har merkostnader på grund av sitt funktionshinder. Ersättningen kan beviljas som självständig förmån eller som tilläggsförmån till pension. Handikappersättning utges med belopp som för år räknat motsvarar 69 procent, 53 procent eller 36 procent av prisbasbeloppet. Handikappersättning till blinda, döva eller gravt hörselskadade utges alltid med en viss garanterad nivå.

3 Antal personer 16–29 år med olika stöd från socialförsäkringen

3.1 Allmänt

Det saknas officiell statistik över antalet funktionshindrade i befolkningen, men en undersökning som genomfördes av SCB under 1996 visar att drygt 19 procent av befolkningen mellan 16–64 år, eller närmare 1,1 miljon personer, upplevde sig ha någon form av funktionshinder. Med funktionshinder avsågs en fysisk, medicinsk eller psykisk nedsättning som kan medföra begränsningar i det dagliga livet, t.ex. nedsatt syn eller hörsel, tal- eller röstproblem, rörelsehinder, allergi, dyslexi, epilepsi, diabetes eller någon form av psykiskt funktionshinder. Funktionshindret kan vara medfött eller ha uppstått senare genom sjukdom, olycksfall eller annan skada. De dominerande funktionshindren var enligt undersökningen rörelsehinder (39 procent), astma-allergi (21 procent) samt syn eller hörselskada (7 procent vardera).

Unga personer med funktionshinder är en mer begränsad grupp. Bland barn, ungdomar och yngre vuxna bedöms mellan 0,5 – 2 procent av befolkningen uppbära de former av samhällstöd som kan utges vid funktionshinder. De samhällsstöd som här avses är förutom förtidspension och sjukbidrag, vårdbidrag, handikappersättning samt insatser enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS). Ofta får en och samma funktionshindrad person olika samhällsstöd samtidigt eller i olika skeden av livet.

3.2 Förtidspension och sjukbidrag

Vid utgången av december 1999 uppbär ungefär en procent av befolkningen i åldersgrupperna 16–29 år, eller ca 16 700 personer, förtidspension eller sjukbidrag. Dessa utgjorde nästan fyra procent av totala antalet personer med förtidspension eller sjukbidrag vid den tidpunkten. Av dessa fanns ca 3 600 i åldrarna 16–19 år och ca 13 100 i åld-

rarna 20–29 år. Av det totala antalet var ca 53 procent män. Till detta kommer ett par tusen personer i dessa åldrar som varit sjukskrivna längre än ett år. De årliga försäkringskostnaderna för förtidspension och sjukbidrag för dessa unga förmånstagare har skattats till ca 1 000 miljoner kronor.

Sett över tiden synes åldersgruppen 16–29 år antalsmässigt vara mycket stabil och har efter år 1980 genomgått mycket små fluktuationer. Sedan 1970-talet har antalet nybeviljade förtidspensioner och sjukbidrag i gruppen legat i det närmaste konstant kring drygt 2 000 per år med en viss nedgång under andra hälften av 1980-talet och en uppgång under första hälften av 1990-talet. Under 1999 var antalet nybeviljade förtidspensioner och sjukbidrag i denna åldersgrupp 2480. Under de gångna 30 åren har vissa förskjutningar ägt rum i beviljandet mellan åldrarna 16–19 år, 20–24 år samt 25–29 år. Det har skett en nedgång bland 16–19-åringarna, en svag uppgång bland 20–24-åringarna under slutet av perioden samt en svag men successiv uppgång bland 25–29-åringarna.

En viktig förändring är att andelen kvinnor som beviljas förtidspension eller sjukbidrag ökat kontinuerligt så att de i dag utgör drygt hälften av det totala antalet.

En annan påtaglig förändring sedan 1970 är den förskjutning som skett i fråga om diagnoser och kön. Utvecklingsstörning och övriga psykiska sjukdomar har under hela 30-årsperioden varit de två vanligaste diagnosgrupperna bland nybeviljade förtidspensioner och sjukbidrag. Utvecklingsstörning som beviljningsorsak har dock minskat från ca 40 till ca 15 procent, medan övriga psykiska sjukdomar ökat från ca 25 till mer än 40 procent. Utvecklingsstörning är vanligast bland de yngsta och då framför allt bland män. Skillnaden mellan män och kvinnor förefaller ha minskat i samband med diagnosgruppens totala minskning.

Diagnosgruppen Övriga sjukdomar är vanligare förekommande bland dem som fått förtidspension eller sjukbidrag vid närmare 30 års ålder, men också något vanligare bland män än bland kvinnor. Även för denna diagnosgrupp har en utjämning skett över tiden mellan könen.

Diagnosgruppen Skador har främst under 1990-talet genomgått en ökning och svarar för 8–9 procent av nybeviljningarna. Fördelningen mellan män och kvinnor har med tiden totalt sett jämnats ut. Även diagnosgruppen Sjukdomar i muskuloskeletala systemet har ökat successivt sedan 1970-talet till samma andel av nybeviljningarna som gruppen Skador.

3.3 Vårdbidrag för funktionshindrade barn

Enligt RFV:s statistik betalades i december 1999 ut 28 100 vårdbidrag, vilket innebär en ökning med ca 1 700 på ett år och samtidigt en kontinuerlig ökning under de senaste fyra åren. Försäkringskostnaderna för vårdbidrag år 1999 uppgick till ca 1,85 miljarder kronor. Antalsökningen har skett på alla ersättningsnivåer men den är störst i fråga om de partiella nivåerna. Antalet nybeviljade vårdbidrag har ökat måttligt sedan 1995, även om en kraftigare ökning skedde under 1999 då nybeviljandet var ca 5 200. Andelen nybeviljade vårdbidrag är betydligt högre för pojkar än flickor. Totala antalet utbetalda vårdbidrag väntas fortsätta att öka de närmaste åren, eftersom nybeviljandet beräknas bli betydligt större än antalet upphörda vårdbidrag.

3.4 Handikappersättning

RFV:s statistik visar att antalet personer med handikappersättning har ökat med drygt en procent de senaste åren, men 1999 var ökningstakten ca två procent. Vid utgången av 1999 uppbar ca 57 200 personer handikappersättning till en kostnad av ca 1 miljard kronor. Fördelningen mellan könen – 54 procent kvinnor och 46 procent män – har varit oförändrad under de senaste fem åren. Den högre andelen kvinnor med förmånen förklaras i huvudsak av att kvinnor lever längre än män. Fördelningen mellan de tre olika ersättningsnivåerna visar en klar förskjutning från högsta (69 procent) till den lägsta nivån (36 procent). Antalet handikappersättningar förväntas öka marginellt de närmaste åren.

4 Den framtida utvecklingen av medicinskt grundad arbetsförmåga

4.1 Statskontorets promemoria om den långa sjukfrånvaron

Ett viktigt led i arbetet inom regeringskansliet med att reformera beräkningsreglerna för förtidspension och sjukbidrag var att göra en analys och bedömning av den framtida utvecklingen av långvarig medicinskt grundad arbetsförmåga. Regeringen gav därför i juni 1999 Statskontoret i uppdrag att göra en sådan analys. Vid utgången av 1999 redovisade Statskontoret sitt uppdrag, då promemorian Framtidens långa sjukfrånvaro överlämnades till regeringen. Analysen lades till grund för att konstruera tre scenarier för den framtida utvecklingen av den långvariga sjukfrånvaron. I ett basscenario beskrivs hur de olika faktorerna som antas påverka volymerna i sjukförsäkringen och förtidspensioneringen utvecklas i en måttlig utsträckning. I ett positivt scenario beskrivs en utveckling som betraktas som den bästa möjliga som kan hända för att antalet personer med långvarig sjukfrånvaro skall bli lågt och i ett negativt scenario beskrivs den sämsta utvecklingen och det högsta antalet personer med långvarig sjukfrånvaro.

Statskontoret konstaterar i sin promemoria att den kunskap som finns om vilka faktorer som påverkar volymerna i sjukförsäkringen och förtidspensioneringen, främst med avseende på deras kvantitativa effekt, är så begränsad att en prognos på medellång och lång sikt inte är möjlig att göra. Med utgångspunkt i ett antal viktiga faktorer, och utifrån en bedömning av deras framtida utveckling, kan dock ett antal antaganden göras som grund nämnda scenarier över den framtida utvecklingen av den långvariga sjukfrånvaron. Sammanfattningsvis ligger följande faktorer till grund för den bedömda utvecklingen.

Den *långvariga sjukfrånvaron* har ökat kraftigt på lång sikt. Såväl antalet sjukfall över ett år som antalet förtidspensioner och sjukbidrag har ökat kraftigt under de senaste decennierna. I dag är ca 11 procent av arbetskraften, eller ca 8 procent av befolkningen i yrkesverksam ålder, frånvarande från arbetet eller utanför arbetskraften på grund av

arbetsförmåga av medicinska skäl. En jämförelse mellan 1971 – dvs. innan förtidspension av arbetsmarknadsskäl infördes – och 1998 visar att antalet nybeviljade förtidspensioner och sjukbidrag minskat kraftigt bland män men ökat bland kvinnor. Totalt sett har dock nybeviljandet minskat, vilket i huvudsak förklaras av en minskning bland dem över 60 år. Bland de yngre med förtidspension och sjukbidrag redovisas i promemorian att det efter år 1971 skett en ökning i nybeviljande med unantag för de allra yngsta.

Beträffande *riskan* att bli förtidspensionär konstateras att den ökar över tid för alla åldersgrupper utom för de över 60 år. Bland de yngre – bortsett från de under 20 år – ökar risken över tid för båda könen, men kraftigare för kvinnor. Mätt som summerad risk att förtidspensioneras under olika perioder i livet ökar risken typiskt sett ju senare man är född. Vidare konstateras att under de närmaste ca tio åren kommer den *demografiska faktorn* att bidra till fler förtidspensionärer i de åldrar då risken för förtidspension och långvarig sjukfrånvaro i övrigt är som högst.

Statskontoret framhåller i promemorian att det i ett längre perspektiv inte råder något tvivel om att *folkhälsan* har förbättrats, men uppger att det är osäkert vilket samband som föreligger mellan sjukfrånvaro och folkhälsa. Även i framtiden förväntas en bättre folkhälsa även om det rör sig om en relativt långsam process.

Vidare uppger Statskontoret att *arbetsmiljöns* inverkan på sjukfrånvaron under de senaste decennierna varit svårtydd. Även om många fysiskt tunga arbeten har försvunnit har undersökningar visat att många upplever en större arbetsmiljöbelastning i vissa avseenden i dag än för 25 år sedan. För framtiden görs dock bedömningen att det finns förutsättningar att genom ytterligare ökad kunskap minska den fysiska, och troligen också den psykosociala, arbetsmiljöns negativa konsekvenser, även om möjligheterna kan variera mellan olika områden.

Vidare görs i promemorian bedömningen att den *förebyggande hälsovården*, *sjukvården* och den *arbetslivsinriktade rehabiliteringen* fortsätter att utvecklas. Det framhålls att även om det är svårt att beskriva och bevisa i vilken utsträckning den utveckling som skett på dessa områden lett till minskad belastning på förtidspensionsområdet och sjukförsäkringen så finns det ingen anledning att betvivla den potential som finns inom områdena.

Avslutningsvis framhålls i promemorian från Statskontoret att det ännu är för tidigt att uttala sig om *attityderna* i samhället är eller kommer att bli sådana att trycket ökar på införande av mer generösa regelverk.

4.2 Antalsutvecklingen i åldrarna 16–29 år

Som redovisas i kapitel 3 uppgick vid utgången av 1999 antalet personer i åldrarna 16–29 år med förtidspension och sjukbidrag till ca 16 700. Denna s.k. stock har varit tämligen konstant under de senaste fem åren. Under samma period har antalet nybeviljade förtidspensioner och sjukbidrag för personer i dessa åldrar varierat mellan ca 2 200 och 2 700 med undantag för år 1998 då antalet nybeviljanden uppgick till ca 3 100.

Statskontorets promemoria innehåller ingen särskild bedömning av den framtida utvecklingen av långvarigt medicinsk grundad arbetsförmåga för personer i åldrarna 16–29 år. På basis av de av Statskontoret gjorda beräkningarna av risken för att få förtidspension/sjukbidrag för män och kvinnor i olika åldersintervall och Statistiska Centralbyråns prognoser över den framtida befolkningen har det dock varit möjligt att göra en prognos över hur många personer i åldrarna 16–29 år som varje år skulle komma att beviljas förtidspension/sjukbidrag i ett oförändrat förmånssystem med tre olika antaganden om risken att beviljas förtidspension/sjukbidrag. De tre olika prognoserna avser perioden 1995–2050. Den första avser den *genomsnittliga* risken för dessa åldersgrupper under åren 1997–1999, den andra riskerna i det s.k. *basscenariot*, dvs. en måttlig utveckling och den tredje prognosen riskerna i det *negativa scenariot*, dvs. den sämsta utvecklingen.

Skillnaderna mellan de tre scenarierna i fråga om nybeviljandevolyt är mycket begränsade och inte ens prognosen i det negativa scenariot pekar på någon dramatisk utveckling vad gäller nybeviljandet över tiden. Alla de tre scenarierna indikerar ett årligt nybeviljande på ca 2 000 – 3 000 under de flesta åren. Av detta kan slutsatsen dras att det i stort sett är den *demografiska* utvecklingen som påverkar nybeviljandeutvecklingen över tiden. Det innebär att födelsetalen är av avgörande betydelse för antalsutvecklingen av denna grupp, något som i sig betyder att prognoserna för tiden efter 2020 är mindre tillförlitliga.

5 Utgångspunkter för ett reformerat system för unga

Förtidspensionsutredningens betänkande Unga i ohälsöförsäkringen (SOU 1998:106) innehåller en utförlig beskrivning av de mer övergripande utgångspunkterna för ett system för unga funktionshindrade och sjuka. Det gäller dels FN:s standardregler för att tillförsäkra människor med funktionsnedsättning jämlikhet och delaktighet, dels nuvarande svenska handikappolitiska principer. Dessa dokument skall vara vägledande vid utformningen av ett reformerat ersättningsystem som rör unga funktionshindrade och sjuka och behandlas därför inte närmare i denna promemoria. I stället koncentreras avsnittet på de övriga utgångspunkter och krav som skall ställas på ett reformerat sådant system.

Systemet med förtidspension och sjukbidrag har, alltsedan det infördes i början av 1960-talet, varit inriktat på de behov som funnits för personer som pensionerats efter att ha varit etablerade på arbetsmarknaden under en stor del av vuxenlivet. Uppgiften för försäkringen har därför i första hand varit att ge ekonomisk trygghet, när det av medicinska skäl inte längre varit möjligt att förvärvsarbeta. Det innebär i sin tur att de behov av långsiktig habilitering och rehabilitering som oftast finns hos dem som redan i unga år kommit in i systemet till stor del inte blivit tillgodosedda. Gruppen unga som berörs av systemet är, som tidigare redovisats, inte så stor. Den omfattar till större delen personer med svåra, ofta medfödda sjukdomar och funktionshinder. De allra flesta i denna grupp saknar också i regel, vid inträdet i försäkringssystemet, någon mer påtaglig kontakt med arbetslivet.

Även om en rad förändringar gjorts i reglerna för förtidspension och sjukbidrag så har dessa ändringar i huvudsak varit inriktade på ersättningsnivåer, villkor för ersättning samt försäkringens funktion. Det kan också uttryckas så att systemets regler i viss utsträckning anpassats efter utvecklingen i samhället. Förändringarna har i princip endast berört personer i högre åldrar, dvs. personer som efter ett långt yrkesliv drabbats av ohälsa som helt eller delvis begränsat arbetsförmågan. Av detta följer att någon särskild hänsyn inte tagits till de speciella behov

som kan föreligga bland yngre personer som av medicinska skäl har nedsatt arbetsförmåga, bortsett från att vissa förskjutningar skett i praxisutvecklingen.

Det råder ingen tvekan om att samhällsutvecklingen medfört ett successivt förändrat synsätt även på socialförsäkringens olika områden, något som berör alla åldersgrupper. När det gäller den grupp försäkrade som har ersättning vid långvarigt nedsatt arbetsförmåga, dvs. uppbär förtidspension/sjukbidrag, gäller att försäkringen skall verka för aktivitet och inte inta ett passivt förhållningssätt. Ett led i denna strävan efter en ökad aktivitet inom denna grupp är det system med vilande förtidspension som införts fr.o.m. år 2000.

Socialförsäkringens utformning för de yngre åldersgrupperna har behandlats under många år av olika utredningar. En utgångspunkt för flera av förslagen har varit att habilitering och rehabilitering av yngre funktionshindrade personer i regel måste ses i ett längre tidsperspektiv. I flera utredningar har uttryckts oro för att förtidspensionering av funktionshindrade i unga år kan komma i konflikt med samhällets strävan att förbättra förutsättningarna för dessa att kunna leva ett aktivt liv och ta till vara möjligheterna till individuell utveckling. Olika utredningar har lagt fram förslag under både 1980- och 1990-talen bl.a. om höjd ålder för förtidspension, dock utan att detta resulterat i några förändringar.

Den senaste av dessa utredningar, Förtidspensionsutredningen, ansåg att försäkringen bör skaffa sig ett uttalat sätt att bejaka och stimulera yngre ersättningsberättigade personer att ägna sig åt habiliterande och rehabiliterande aktiviteter av olika slag, vilket kan bidra till att utvecklingsmöjligheterna tas till vara på bästa sätt.

I likhet med vad Förtidsutredningen framhållit krävs det en omprövning av gällande 16-årsgräns för rätt till långvarigt försörjningsstöd. Detta förändringsbehov grundas inte minst på det faktum att från dagens försäkringssystem lämnas ersättning i form av förtidspension och sjukbidrag till unga personer som inte nått upp till den ålder då långsiktig försörjning genom förvärvsarbete i praktiken normalt sett förekommer. Tiden är därför mogen för en reformering av systemet för att åstadkomma en försäkring som tydligt uppmuntrar till, men också förutsätter, aktivitet hos dem som är ersättningsberättigade. Försäkringen kan och skall lägga grunden för en sådan positiv utveckling, men kan givetvis inte ta ansvar för att också realisera målet om aktivitet och självständighet hos de enskilda individerna. Här krävs helt naturligt att – förutom individerna själva – andra delar av samhället utvecklar de övriga insatser som behövs för att de ersättningsberättigade i största möjliga utsträckning skall kunna ges likvärdiga villkor i för-

hållande till vad som gäller för andra att även på lång sikt kunna leva ett aktivt och självständigt liv.

Genom reformeringen av ålderspensionssystemet, i vilket även förtidspensionssystemet i dag ingår, måste även det nya systemet för ersättning vid långvarig arbetsförmåga förändras. Detta gäller oavsett den försäkrades ålder. Vidare gäller att det finns en naturlig och stark koppling mellan förtidspension och sjukförsäkring. Sammantaget har detta lett fram till ställningstagandet att det framtida systemet med ersättning vid långvarig nedsättning av arbetsförmågan, till skillnad från vad som nu gäller, skall ingå i sjukförsäkringen. Den övergripande principen härvid är att det nya systemet skall ha formen av en försäkring mot inkomstbortfall. En huvuduppgift med denna promemoria är att redovisa förslag till regler för hur ett sådant inkomstbortfall skall beräknas för personer som i unga år drabbas av långvarigt nedsatt arbetsförmåga av medicinska skäl.

Det förutsätts således vara en uppgift för sjukförsäkringen att svara för denna ersättning i form av ett långvarigt försäkringsstöd från den ålder då normalt sett försörjning genom stadigvarande etablering i arbetslivet kan komma i fråga. Därvid bör ersättningen i möjligaste mån anpassas till de inkomstnivåer och den ekonomiska standard som generellt sett bedöms gälla för andra i motsvarande ålder och skapa förutsättningar för en tillfredsställande levnadsstandard. Av detta bör också följa att ersättningsberättigade personer skall få tillgodoräkna sig ålderspensionsrätt för den tid som försäkringsersättning uppburits. Vid sidan av detta ekonomiska stöd bör den enskilde kunna få ersättning för sådana merkostnader som ett funktionshinder kan ge upphov till samt ett ekonomiskt stöd för att täcka bostadskostnader som kan variera med hänsyn till de krav som olika funktionshinder ställer på en god boendestandard.

Samtliga remissinstanser, som yttrat sig över Förtidspensionsutredningens betänkande Unga i ohälsöförsäkringen, har ställt sig bakom utredningens principiella uppfattning att socialförsäkringens stöd till unga personer med långvarigt nedsatt arbetsförmåga till följd av svåra funktionshinder eller långvariga sjukdomar är otidsenligt och behöver förändras och ges en annan utformning. Det råder också enighet om att ett reformerat ersättningssystem – till skillnad från det nuvarande – skall uppmuntra aktivitet och ett inträde eller återinträde på arbetsmarknaden. Det finns också en samsyn att det är nödvändigt att höja den nedre åldersgränsen på 16 år för rätt till långvarig ersättning i form av förtidspension eller sjukbidrag. Däremot har remissinstanserna haft olika uppfattningar främst i fråga om det nya stödets utformning. Flera remissinstanser har också framhållit att det varit svårt att bedöma för-

slagen, eftersom det saknas förslag om bostadsstöd och författningstext.

Det förslag som lämnas i denna departementspromemoria utgår i sina huvuddrag från Förtidspensionsutredningens överväganden och förslag, men avviker från dessa främst i fråga om det långvariga stödets utformning. I stället för ersättning i form av habiliteringspenning eller långtidssjukpenning upp till 30 års ålder föreslås införandet av en aktivitetsersättning som alltid skall tidsbegränsas till längst tre år. Vidare innehåller promemorian en redovisning av ett bostadsstöd till aktivitetsersättning principiellt sett bör kunna utformas samt författningsförslag och kommentarer till förslagen.

6 Höjd nedre åldersgräns för rätt till ersättning under längre tid

Förslag: Den nuvarande fasta åldersgränsen på 16 år för rätt till ersättning vid nedsatt arbetsförmåga under avsevärd tid – dvs. minst ett år – höjs till den 1 juli det år en försäkrad fyller 19 år.

Förtidspensionsutredningens förslag: Överensstämmer med promemorians förslag.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans ställer sig avvisande till att den nedre gränsen för rätt till långvarig ersättning höjs från 16 år. *Centrala studiestödsnämnden* (CSN) anser dock att den nedre gränsen skall sättas vid den 1 juli det år man fyller 20 år och motiverar detta med att det inom studiestödet finns en åldersgräns vid halvårsskiftet det år man fyller 20 och att det skulle vara fördelaktigt om åldersgränserna i de två systemen är likartade. *Privattjänstemannakartellen* (PTK) framhåller att åldersgränsen kan vara svår att förstå på individnivå. *Riksförbundet PensionärsGemenskap* (RPG) anser att åldersgränsen för rätt till långvarig ersättning vid arbetsoförmåga kopplas till myndighetsåldern, dvs. sätts vid 18 år.

Skälen för förslaget: Den samhällsutveckling som ägt rum sedan 16-årsgränsen infördes på 1960-talet har allmänt sett gjort den gränsen föråldrad. Skoltiden har förlängts och inträdet på arbetsmarknaden sker därigenom med få undantag betydligt senare för de allra flesta. I dag fortsätter nästan alla ungdomar studierna efter grundskolan på gymnasienivå och på högre nivå. Numera är gymnasieutbildning närmast ett krav för att få ett arbete. Det förekommer givetvis att ungdomar börjar arbeta direkt efter grundskolan, men det rör sig då i allmänhet om enklare arbetsuppgifter och tillfälliga anställningar. Det finns därför mycket som talar för att långvarig ersättning för uteblivna förvärvsinkomster av medicinska orsaker normalt sett skall kunna medges tidigast från 19 års ålder, dvs. när långsiktig försörjning i praktiken kan komma i fråga för ungdomar i allmänhet. Det bör också allmänt sett vara lättare att göra en bättre bedömning av en persons långsiktiga arbetsförmåga ju

äldre personen är, något som talar för en högre nedre åldersgräns än 16 år. Det måste därför betraktas som en stor fördel med än högre åldersgräns än 16 år.

När denna gräns fastställs är det också angeläget att undvika att de unga funktionshindrades självständighet och frigörelse från föräldrarna förskjuts längre upp i åldrarna än vad som är normalt för ungdomar i övrigt. Myndighetsåldern, och den ålder då föräldrarnas försörjningsansvar upphör, bör också tas med vid övervägandena om den nedre åldersgränsen för rätt till långvarig ersättning. Föräldrarnas underhållsskyldighet sträcker sig till myndighetsåldern 18 år, men kan utsträckas till längst 21 år om barnet studerar i grundskola, gymnasieskola eller genomgår någon annan jämförbar utbildning. Det är dock av flera skäl viktigt att den nedre åldersgränsen inte sätts för högt. En alltför hög lägsta gräns ställer även krav på särlösningar för att garantera ett bra försäkringsskydd för alla förvärvsarbetande oavsett ålder.

Vid en avvägning mellan de olika skälen för vad den nedre åldersgränsen för rätt till långvarig försäkringsersättning bör ligga, bedöms – i likhet med vad utredningen anfört – behovet av avslutade gymnasiestudier vara det tyngst vägande skälet för en höjd åldersgräns. I regel befinner sig de allra flesta ungdomar i en gymnasieutbildning fram till våren det år de fyller 19 år. Vid vårterminens avslutning upphör därmed också formellt sett föräldrarnas underhållsskyldighet. Detta talar för att långvarig ersättning från försäkringen skall kunna beviljas tidigast vid halvårsskiftet det år en person fyller 19 år. Fram till dess gäller föräldrarnas underhållsskyldighet för det stora flertalet ungdomar som studerar vidare efter grundskolan. En sådan lösning bedöms inte försvåra funktionshindrade ungdomars frigörelse från föräldrarna, eftersom det i dag betraktas som normalt att flertalet ungdomar – oavsett hälsotillstånd och funktionshinder – bor hemma och därmed saknar egen försörjning under gymnasietiden.

För en del ungdomar med funktionshinder förekommer dock att studierna tar något längre tid jämfört med normal studiegång. I sådana fall bedöms det inte vara möjligt eller ens meningsfullt att bedöma arbetsförmågan vid halvårsskiftet det år de fyller 19 år. Det är av flera skäl motiverat att ekonomiskt göra det möjligt för dessa ungdomar att avsluta sin gymnasieutbildning, utan att de själva skall behöva svara för sin försörjning under den förlängda studietiden. Annars finns en viss risk för att en del av dessa ungdomar skulle avstå från att fullfölja utbildningen för att i stället få sitt långsiktiga försörjningsstöd från försäkringen. Det måste därför ses som skäligt att samhället svarar för försörjningen under den extra tid det tar för dessa personer att fullfölja den utbildning som alla har rätt till och som kan ses som en förutsättning för möjligheterna att senare komma in på arbetsmarknaden. Det innebär

konkret att funktionshindrade ungdomar inte skall behöva ta studielån eller på annat sätt svara för sin försörjning under den tid då andra ungdomar kan ägna sig åt förvärvsarbete eller högre studier. Mot denna bakgrund föreslås i kapitel 10 att särskilda regler införs som tar hänsyn till att vissa personer har förlängd skolgång på grund av funktionshinder.

Den föreslagna, höjda nedre åldersgränsen för rätt till långvarig ersättning från försäkringen får dock inte påverka det gällande försäkringsskyddet vid kortvarig sjukdom i form av sjukpenning. Det måste för dem som börjar arbeta direkt efter grundskolan vid 16 års ålder finnas ett ekonomiskt stöd, om de till följd av sjukdom inte kan fortsätta att arbeta fram till halvårsskiftet det år de fyller 19 år. Av detta följer att även gällande försäkringsskydd vid arbetsskada, som inträffar före den 1 juli det år 19-årsdagen infaller, inte heller skall påverkas av en höjning av åldersgränsen för rätt till långvarig ersättning.

7 Förtidspension (sjukersättning) tidigast vid 30 års ålder

Förslag: Förtidspension (sjukersättning) skall kunna beviljas tidigast fr.o.m. den månad en försäkrad fyller 30 år.

Förtidspensionsutredningens förslag: Överensstämmer med promemorians förslag.

Remissinstanserna: I stort sett alla remissinstanser ställer sig bakom förslaget om att förtidspension/sjukbidrag inte skall beviljas före 30 års ålder. *Riksrevisionsverket (RRV)* förordar en åldersgräns på 25 år, medan *RPG* anser att förtidspension skall kunna beviljas oavsett ålder tills dess man når 65 års ålder.

Skälen för förslaget: Det är – i likhet med vad Förtidspensionsutredningen framhållit – principiellt viktigt att det sänds ett budskap till såväl den enskilde som samhället i sin helhet att ingen skall behöva bli pensionerad i mycket unga år, innan omfattande insatser har gjorts för att så långt som möjligt ta tillvara kapacitet och utvecklingsmöjligheter bland unga svårt sjuka eller funktionshindrade.

Valet av just 30 år som åldersgräns för sjukersättning kan givetvis diskuteras, men för de allra flesta representerar den gränsen för den definitiva övergången till vuxenlivet. Vidare innebär denna gräns en anpassning till AMS verksamhet Unga Handikappade som vänder sig till personer t.o.m. 29 års ålder.

En annan aspekt på att sätta åldergränsen för rätt till sjukersättning vid 30 år är att den ger ett bra underlag för att knyta an till den åldersrelaterade trappa som föreslås gälla för garantinivån fram till 30 års ålder. Inkomsterna är vanligtvis låga eller måttliga för 19-åringar och inkomstutvecklingen är förhållandevis kraftig fram till cirka 30 års ålder för att därefter öka långsammare. Den garanterade nivån bör därför anpassas till en sådan utveckling. Härigenom kommer den som i unga år får ersättning vid långvarigt nedsatt arbetsförmåga på grundnivån (garantiersättning) att i någon mån att följa jämnårigas utveckling.

I departementspromemorian Sjukersättning i stället för förtidspension – Ersättning och ålderspensionsrätt vid långvarig eller långvarig medicinskt grundad nedsättning av arbetsförmågan (Ds 2000:39) lämnas förslag till de beräkningsregler som skall gälla vid sjukersättning vid långvarigt eller varaktigt nedsatt arbetsförmåga för personer fr.o.m. 30 års ålder.

8 Ersättning vid långvarigt nedsatt arbetsförmåga t.o.m. 29 år

Förslag: Personer i åldrarna 19–29 som av medicinska skäl har nedsatt arbetsförmåga med minst en fjärdedel skall efter ansökan kunna beviljas *aktivitetsersättning* tidigast fr.o.m den 1 juli det år 19-årsdagen infaller om nedsättningen kan antas bli bestående under minst ett år från den tidpunkt bedömningen görs. Denna ersättning skall kunna utges under längst tre år i taget, senast t.o.m. månaden som föregår den månad då den försäkrade fyller 30 år.

Beroende på arbetsförmågans nedsättning lämnas hel, tre fjärdedels, halv eller en fjärdedels aktivitetsersättning.

Utredningens förslag: Två ersättningsformer föreslogs: habiliteringspenning och långtidssjukpenning. Den förra skulle kunna utges på två olika grunder. Det var fråga om dels unga personer som på grund av sitt funktionshinder har en förlängd skolgång, dels unga personer som har ett stort och varaktigt funktionshinder som orsakar betydande svårigheter i livsföringen. Med skolgång avsågs nioårig grundskola, treårig gymnasieutbildning och annan likvärdig utbildning. Rätten till ekonomiskt stöd i form av habiliteringspenning skulle upphöra vid 30 års ålder. Övriga unga under 30 år som var långvarigt sjuka, men inte lika funktionshindrade, skulle få rätt till långtidssjukpenning om de inte kunde arbeta.

Remissinstanserna: *Privattjänstemannakartellen (PTK), Tjänstemännens Centralorganisation (TCO), Svenska Arbetsgivarförbundet och Sveriges Industriförbund* är samtliga mer eller mindre negativa till att införa de nya ersättningsformerna habiliteringspenning och långtidssjukpenning. I stället förordas i första hand att reglerna angående de unga inarbetas i regelverket för sjukpenning och förtidspension. Ett betydande antal av remissinstanserna bl.a. *Riksförsäkringsverket (RFV), Riksrevisionsverket (RRV), Socialstyrelsen (SoS), Landsorganisationen i Sverige (LO), Handikappförbundets Samarbetsorgan (HSO)* och *Riksförbundet för Rörelsehindrade barn och ungdomar (RBU)* är i stort

positiva till förslaget, men anser samtidigt att kriterierna för rätt till ersättning vid långvarigt nedsatt arbetsförmåga inte är tillräckligt tydliga, vilket kan innebära risk för rättsosäkerhet och ökad administrativ belastning på försäkringskassorna. *RRV* anser också att en gräns på 25 år är rimligare för övergång till förtidspension, eftersom alla habiliterings- och rehabiliteringsmöjligheter då borde ha hunnits med. *TCO* framhåller att det kan vara stigmatiserande att bli beviljad habiliteringspenning, eftersom en sådan förmånstagare kan bli klassad som näst intill ohjälplig. *Svenska Kommunförbundet* framhåller att den diskussion som förs i utredningens betänkande om kriterierna visar på de svårigheter som förmodligen kommer att uppstå vid bedömning av såväl ett funktionshinders varaktighet som omfattning. *Riksförbundet PensionärsGemenskap* (*RPG*) anser att den åtskillnad som görs mellan habiliteringspenning och långtidssjukpenning är mer teoretisk än praktisk samt att det saknas skäl att göra en sådan åtskillnad mellan ersättningarna.

Övriga remissinstanser är positiva eller mycket positiva till förslaget i sin helhet, bl.a. handikapporganisationerna. Många av dessa framhåller dock att någon direkt koppling till LSS inte får finnas för rätten att erhålla habiliteringspenning.

Skälen för förslaget: Som ett stort antal remissinstanser framhållit, finns det en uppenbar risk att utredningens förslag om två ersättningsformer i form av habiliteringspenning och långtidssjukpenning i praktiken kan bli alltför svåra att tillämpa på ett likformigt och därmed rättvist sätt. Orsaken till detta är främst svårigheten att utforma klara och entydiga kriterier för bedömning av rätt till ersättning för den mycket heterogena målgrupp med unga personer som det här är fråga om. Därför föreslås i denna promemoria att det skall finnas endast *en* ersättningsform för personer med nedsatt arbetsförmåga upp till 30 år, oavsett om en ung sådan person behöver förlängd skolgång på grund av sitt funktionshinder – se avsnitt 11 – eller har nedsatt arbetsförmåga av medicinska skäl. Även övriga unga personer under 30 år som är långvarigt sjuka, men inte lika svårt funktionshindrade, föreslås – om de har nedsatt arbetsförmåga – bli omfattade av denna ersättningsform.

Detta försäkringsstöd föreslås benämnas *aktivitetsersättning* och skall kunna utges helt, med tre fjärdedelar, halvt eller med en fjärdedel, beroende på arbetsförmågans omfattning.

Aktivitetsersättningen föreslås – till skillnad från sjukersättningen – alltid vara tidsbegränsad till längst 3 år. Det ligger i sakens natur att ett reformerat ersättningssystem som skall uppmuntra till aktivitet hos dem som är ersättningsberättigade måste ha ett ekonomiskt stöd som är tidsbegränsat och som med jämna mellanrum skall prövas på nytt. Samtidigt avses de ersättningsberättigade genom olika insatser, t.ex. i form

av särskilda utbildningsinsatser, habilitering och rehabilitering, beredas möjligheter att förändra sin situation för att kunna leva ett så aktivt och självständigt liv som möjligt, men också kunna skapa förutsättningar för inträde på arbetsmarknaden på längre sikt.

Det är mot den bakgrunden angeläget att varaktighetsperioden i normalfallet inte blir alltför lång och att försäkringskassan, när rätten till aktivitetsersättning tidsmässigt löper ut, ingående granskar vilka aktiviteter som den enskilde genomgått under perioden med ersättning. Härmed avses, förutom habiliterings- och rehabiliteringsinsatser, t.ex. försök att få ett arbete. Det är också viktigt att försäkringskassan håller kontinuerlig kontakt med berörda kommunala myndigheter för bedömning av den enskildes situation och att lämpliga aktiviteter vidtas både i nuläget och för framtiden. Detta är en förutsättning för en kassas bedömning av om aktivitetsersättning skall beviljas även fortsättningsvis och i så fall i vilken grad samt med vilken varaktighet.

Införandet av *ett* försäkringsstöd i form av aktivitetsersättning eliminerar avgränsningsproblemen mellan föreslagna två ersättningsformer något som många remissinstanser påtalat. Begränsningen till en och samma stödform för alla unga funktionshindrade innebär dessutom ingen uppdelning på två kategorier som utredningen föreslagit med avseende på arbetsoförmågan, dvs. i praktiken möjligheterna att få ett arbete. Det finns mycket som talar för att en sådan uppdelning skulle kunna upplevas som negativ av vissa personer och därmed påverka drivkraften till aktivitet och utveckling.

Flera remissinstanser har varit kritiska mot att Förtidspensionsutredningen, vid utformningen av kriterier för habiliteringspenning, framhållit att det är möjligt att utgå från olika begrepp inom lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS). Genom den nu föreslagna lösningen för alla i åldrarna 19–29 som av medicinska skäl har nedsatt arbetsförmåga bedöms grunden för denna kritik ha eliminerats.

9 Aktiviteter vid aktivitetsersättning

Förslag: En person som uppfyller villkoren för rätt till aktivitetsersättning skall ha möjlighet att utvecklas för att kunna förvärvsarbeta och på annat sätt ta del i arbetslivet samt leva ett aktivt och självständigt liv. Möjligheterna till utveckling skall tas till vara genom aktiviteter av olika slag. Utgångspunkten är att den enskilde skall ha mycket stort inflytande över vilken typ av aktivitet han eller hon vill ägna sig åt.

Det skall vara en uppgift för försäkringskassan att planera och samordna de olika aktiviteter som kan komma i fråga för den enskilde, så att dennes utvecklingsmöjligheter alltid skall kunna tas tillvara.

Förtidspensionsutredningens förslag: Överensstämmer delvis med förslaget i departementspromemorian, dock inte i fråga om förslaget att ge försäkringskassans ett planeringsansvar.

Remissinstanserna: Nästan samtliga remissinstanser är positiva, eller mycket positiva, till att den enskilde föreslås få stor möjlighet att själv kunna påverka och bestämma inriktningen på aktiviteterna. Flera av remissinstanserna är dock tveksamma till att den enskilde alltid klarar av planeringen och samordningen helt och hållet och framhåller att om ingen myndighet bryr sig om den enskilde, kan ungdomar hamnar i en passivitet som inte stimulerar utvecklingen. *Ungdomsstyrelsen* är kritisk mot det ansvar som föreslås läggas på individen för planeringen av aktivitet under tiden med ekonomiskt stöd. Ett stort antal remissinstanser, bl.a. flertalet *handikapporganisationer*, framhåller att det är tveksamt eller orimligt att t.ex. utvecklingsstörda och psykiskt funktionshindrade utan hjälp av någon myndighet skall ha ansvaret för planeringen av aktiviteterna. Dessa remissinstanser anser att det bör finnas någon som tillsammans med den funktionshindrade driver på och fungerar som motor i habiliterings- och rehabiliteringsarbetet. Denna funktion föreslås av de flesta vara försäkringskassan, men även kommunen nämns i detta sammanhang. *Svenska Kommunförbundet* anser dock att detta ansvar, liksom uppföljningen av aktiviteterna, skall ligga på

den som beviljar ersättningen, dvs. försäkringskassorna, samt att kassorna måste ha samma samordningsansvar för rehabilitering och habilitering som för andra försäkrade som ersätts inom socialförsäkrings-systemet. RFV, som också stöder förslaget om att individen skall ha ett förstahandsansvar över sina aktiviteter, framhåller att i den mån det finns en plan upprättad bör den tillställas försäkringskassan. Vidare framhåller RFV att det är viktigt att det tydliggörs dels vilka situationer och skäl som avses och vad som bör ankomma på berörda myndigheter, inte minst försäkringskassan, dels de krav som bör ställas på den försäkrade.

Skälet för förslaget: De ungdomar som blir berättigade till aktivitetsersättning kommer att ha mycket skiftande hälsotillstånd och utsikter till arbetsförmåga. Det innebär att dessa ungdomar har mycket olika förutsättningar att försörja sig själva, att få annan kontakt med arbetslivet eller att ta tillvara sina utvecklingsmöjligheter genom att t.ex. studera. Det är därför naturligt att perioden med aktivitetsersättning kommer att se olika ut för många av de unga, eftersom det är önskvärt att tiden utnyttjas väl och aktiviteterna anpassas till förutsättningarna för var och en av dessa. Största möjliga inslag av valfrihet, och därmed variation i fråga om aktiviteter, måste därför ses som både nödvändigt och önskvärt. Någon specificering av lämpliga aktiviteter är inte möjlig eller ens motiverad. Det måste vara aktivitetens syfte – inte aktiviteten som sådan – som, i förhållande till den situation individen befinner sig i, skall vara avgörande för om aktiviteten kan kunna grunda rätt till försäkringsersättning eller inte. För att aktiviteterna skall ge goda resultat måste individerna vara motiverade att genomföra dessa. Det är därför nödvändigt att regelverket utgår från personernas egna önskemål om aktiviteter.

Det skall således finnas mycket stor frihet för den enskilde att välja aktiviteter som han eller hon skall kunna få ägna sig åt. Oftast kommer det med stor sannolikhet att röra sig om vård och behandling, studier, arbetsmarknadspolitiska åtgärder, dagverksamhet etc. När det gäller frågan om i vilken utsträckning förvärvsarbete skall kunna förekomma i förhållande till hur rätten till aktivitetsersättning påverkas behandlas detta i kapitel 10.

Många remissinstanser anser att *en* myndighet eller organisation måste ha det slutliga ansvaret för att planera och samordna de aktiviteter som ger den enskilde bästa möjliga stöd. Varje berörd myndighet eller organisation skall givetvis ansvara för aktiviteter inom sina respektive verksamhetsområden. Som många remissinstanser framhållit talar starka skäl för att många av individerna behöver hjälp inte bara med planeringen av sina önskade aktiviteter utan även i kontakterna med berörda myndigheter/organisationer för att aktiviteterna skall

komma till stånd och ske inom rimlig tid. Detta förutsätter att någon organisation ges ett lagstadgat planerings- och samordningsansvar. Med hänsyn till att berörda personer avses få sin försörjning under denna aktivitetsperiod genom ersättning från den allmänna försäkringen, är det rimligt att det är försäkringskassan som tilldelas dessa funktioner. Det måste också anses ligga i försäkringens intresse att de som uppbär detta försäkringsstöd verkligen blir föremål för planerade aktiveringsinsatser, så att möjligheterna till att få eller återfå arbetsförmåga tas tillvara på ett så effektivt sätt som möjligt. Vidare gäller att försäkringskassan redan nu har till uppgift att uppmärksamma behovet av och ta initiativ till rehabilitering för alla försäkrade som uppbär ersättning för inkomstbortfall från socialförsäkringen, med undantag för föräldrapenning. Det innebär att försäkringskassan har som uppgift att samordna såväl medicinska, sociala som arbetslivsinriktade rehabiliteringsåtgärder.

Som flera remissinstanser framhållit kräver ett sådant utökat ansvar för försäkringskassan att det finns erforderlig kompetens för uppgiften. Även om det inte rör sig om en stor mängd ärenden per år, bedöms försäkringskassorna behöva ett resurstillskott för denna nya planerande och samordnande uppgift. Hur stort detta tillskott böra vara redovisas under avsnittet 17.2 Konsekvenser för administrationen.

10 Vilande aktivitetsersättning vid förvärvsarbete

Förslag: En person i åldern 19–29 år som uppburit aktivitetsersättning under 12 månader, räknat från ansökan om denna ersättning, och som anmäler till försäkringskassan att han eller hon avser att förvärvsarbete skall kunna få behålla aktivitetsersättningen under högst tre månader, samtidigt som personen i fråga prövar att förvärvsarbete.

Om personen fortsätter att arbeta därefter skall han eller hon kunna få ersättningen vilande under återstoden av den tid ersättningen löper, till den del personen arbetar och utnyttjar arbetsförmåga som inte förutsattes finnas när ersättningen beviljades. Aktivitetsersättningen, som förklarats vilande, skall inte betalas ut för den tid som vilandeförklaringen avser. Ersättningen skall kunna vara vilande helt, till tre fjärdedelar, halvt eller till en fjärdedel.

Rätt till försäkringsersättning i form av sjuklön, sjukpenning, föräldrapenning, tillfällig föräldrapenning och havandeskapspenning skall föreligga under tid med vilande aktivitetsersättning enligt samma regler som gäller vid vilande förtidspension/sjukbidrag (sjukersättning).

Den försäkrades uppgifter, om vilket arbete han eller hon faktiskt avser att utföra, skall vara vägledande för hur stor del av aktivitetsersättningen som skall förklaras vilande.

Förtidspensionsutredningens förslag: Utredningen föreslog att ersättningsformen habiliteringspenning minskas med 80 procent av de förvärvsinkomster som en försäkrad uppbär. Denna regel skulle också tillämpas på inkomster som intjänas genom näringsverksamhet. Skattemyndigheten eller försäkringskassan skulle slutgiltigt fastställa reduktionen av habiliteringspenningen. Den andra ersättningsformen långtidssjukpenning föreslogs kunna utges till en person, dock endast fram till dess att arbetsförmåga bedöms kunna uppnås.

Remissinstanserna: *Handikappombudsmannen* stöder förslaget om en 80-procentig reduktion av habiliteringspenningen vid förvärvsarbete och *Svenska Arbetsgivareföreningen* och *Sveriges Industriförbund* anser att förvärvsarbete normalt sett bör leda till högre inkomst än bidrag för att motivera till arbete i stället för bidrag för personer som detta kan anses möjligt för och framhåller därför att förslaget bör prövas. *RFV* instämmer i förslaget, men anser av habiliteringspenning vid inkomst av näringsverksamhet att den slutliga reduktionen skall fastställas av skattemyndigheten, eftersom det annars är svårt att finna ett rättvisande inkomstbegrepp. *Riksskatteverket (RSV)* avstyrker att det skall ankomma på skattemyndighet att fatta beslut om habiliteringspenningens storlek och anser att det är behörig socialförsäkringsmyndighet som skall fatta beslut om sådana reduktioner. *RSV* framförde också andra skattetekniska synpunkter och problem som kan följa av förslaget om reduktion av habiliteringspenning vid inkomst av näringsverksamhet. *Socialstyrelsen (SoS)* anser att utredningens förslag om reducerade förvärvsinkomster innebär att marginaleffekter kan reducera sådan inkomst i alltför hög grad och gör därvid jämförelse med det som andra personer i samma inkomstläge får behålla av en inkomstökning efter skatt. *SoS* anser därför att den enskilde bör få behålla mer än föreslagna 20 procent. Även *TCO* ifrågasätter reduktionens storlek, eftersom målgruppen bedöms ha avsevärda svårigheter att överhuvud taget få arbete. *Statens institut för särskilt utbildningsstöd (Sisus)* anser att när den enskilde erhållit ett förvärvsarbete bör inte habiliteringspenningen sänkas omedelbart, utan det bör finnas en övergångsperiod på några månader.

Skälen för förslaget: Regeringen tillställde riksdagen hösten 1999 prop. 1999/2000:4 *Vilande förtidspension*. Riksdagen godkände propositionen och reglerna om vilande förtidspension trädde i kraft den 1 januari 2000. Det innebär att regeringen inte förde fram *Förtidspensionsutredningens* förslag om en avräkningsmodell för alla som uppbär förtidspension vid ett eventuellt förvärvsarbete. Regeringens strävan var att hitta ett system som gör att den som har förtidspension/sjukbidrag vågar pröva att gå ut i arbetslivet, samtidigt som systemets legitimitet inte urholkas. Regler om vilande förtidspension bedömdes därvid vara lätta för den enskilde att förstå och att kunna se konsekvenserna av. Det är också av stor betydelse att reglerna är enkla och kan tillämpas på ett enhetligt sätt. Ett viktigt skäl för att inte föreslå en avräkningsmodell var, enligt propositionen, att den som prövat att arbeta kan bli återbetalningsskyldig vid avstämning mot den taxerade inkomsten året efter, på grund av att det ofta kan vara svårt att exakt förutse inkomstens storlek så att rätt belopp avräknas.

Ett system med vilande aktivitetsersättning bedöms kunna ge unga med långvarigt nedsatt arbetsförmåga stimulans till att pröva ett arbete, eftersom förslaget gör detta möjligt under hela den tid som återstår innan rätten till aktivitetsersättning löper ut, utan att rätten till ersättningen ifrågasätts. Den försäkrade riskerar således inte att stå utan försörjning efter ett arbetsförsök. Det är dessutom administrativt sett fördelaktigt att ha så likartade regler som möjligt för personer som helt eller delvis saknar arbetsförmåga när de önskar pröva att arbeta, oavsett deras ålder.

Förslaget innebär i korthet att när en ung person som uppburit aktivitetsersättning under ett år anmäler till försäkringskassan att han eller hon avser att pröva att förvärvsarbeta på hel- eller deltid, skall kassan kunna besluta om att den sökande får behålla denna ersättning under högst tre månader samtidigt som vederbörande arbetar. Om arbetsförsöket fungerar väl, och den försäkrade avser fortsätta att arbeta, skall aktivitetsersättningen göras vilande helt eller delvis under den återstående tiden som aktivitetsersättningen är beviljad för. Den försäkrade har därmed stora möjligheter att pröva vad han eller hon i längden förmår att klara av, samtidigt som rätten att få tillbaka aktivitetsersättningen hela tiden finns kvar.

Förslaget skiljer sig i åtminstone ett viktigt avseende från reglerna om vilande förtidspension. Det gäller den tid under vilken den försäkrade har kvar rätten till förmånen vid förvärvsarbete. Denna tid föreslås vara hela den tid som återstår till dess rätten till aktivitetsersättning löper ut. Med hänsyn till att ersättningen kan beviljas för längst tre år åt gången, kan det vara fråga om högst två år som den försäkrade kan pröva att arbeta utan att rätten till aktivitetsersättning går förlorad. Det bärande motivet för denna generösare regel är att unga personer med svåra funktionshinder och långvariga sjukdomar, och som i regel aldrig haft ett förvärvsarbete, generellt sett kan vara i behov av en längre tid än andra för att pröva ett arbete utan att riskera rätten till sin försörjning från socialförsäkringen. Det kan därvid nämnas att psykiska funktionshinder numera är den vanligaste orsaken till förtidspension bland personer mellan 16–30 år.

Det förutsätter dock att försäkringskassan som försäkringsgivare under den tiden aktivitetsersättningen vilar följer upp hur arbetet eller arbetsförsöket utfaller.

Eftersom syftet med vilandereglererna är att den försäkrade med aktivitetsersättning skall våga pröva att arbeta, är det rimligt att den del av ersättningen som görs vilande svarar mot det arbete som personen faktiskt utför. Den prövning som försäkringskassan skall göra, i fråga om hur stor del av aktivitetsersättningen som skall vara vilande, måste således utgå från en bedömning av den försäkrades arbetsförmåga i det

arbete som finns *tillgängligt* för honom eller henne och som faktiskt utförs. De föreslagna regler som gäller vid nybeviljande av ersättningen i fråga om bedömning av en försäkrads arbetsförmåga skall således inte vara tillämpliga.

Enligt samma ordning som gäller när en person har sin förtidspension vilande, föreslås att en försäkrad som har sin aktivitetsersättning vilande skall kunna få sjuklön och sjukpenning utbetald på vanligt sätt på den del han eller hon arbetar. Även föräldrapenning, tillfällig föräldrapenning och havandeskapspenning föreslås kunna utbetalas under tid med vilande aktivitetsersättning. Inkomsterna av arbete kommer att grunda rätt till ålderspension, varför avgift för ålderspension samt sociala avgifter skall betalas på dessa inkomster. Det är rimligt att den som förvärvsarbetar och har aktivitetsersättningen vilande, vid tillfällig sjukdom och arbetsoförmåga på grund av denna, skall jämföras med andra förvärvsarbetande och därmed kunna erhålla sjuklön och sjukpenning. När det gäller föräldrapenning, tillfällig föräldrapenning eller havandeskapspenning vid vilande aktivitetsersättning föreslås att den försäkrade skall kunna uppbära dessa förmåner, dock under förutsättning att det rör sig om enstaka dagar eller kortare perioder. Vid upprepade avbrott i arbetet av nämnda orsaker bör diskussion ske mellan försäkringskassan och den försäkrade om hur frånvaron påverkar arbetsförsöket, varefter kassan har att ta ställning till om aktivitetsersättningen åter skall betalas ut.

11 Aktivitetsersättning vid studier

Förslag: En person som till följd av funktionshinder har förlängd skolgång på grundskole- eller gymnasienivå eller motsvarande har rätt till aktivitetsersättning utan att hans eller arbetsförmåga prövas i särskild ordning så länge studierna bedrivs. Vid utbildning på högskolenivå eller på annan postgymnasial nivå skall den försäkrade, i likhet på övriga som studerar på den nivån, med avseende på ekonomiskt stöd omfattas av studiemedelssystemet.

Förtidspensionsutredningens förslag: Personer som till följd av funktionshinder har en förlängd skolgång skall oberoende av arbetsförmåga ha rätt till habiliteringspenning på garantinivå under den avslutande del av den grundläggande utbildningen som svarar mot förlängningen. Med grundläggande utbildning avses grundskola, treårig gymnasial utbildning och annan likvärdig utbildning. Prövningen av rätt till ersättning på grund av nedsatt arbetsförmåga skall göras först då den grundläggande utbildningen har avslutats.

Remissinstanserna: *Svenska Arbetsgivareföreningen och Sveriges Industriförbund* anser att förslaget om möjlighet till lång högre utbildning med bibehållna förmåner kan anses som orättvist med tanke på att övriga studerande är hänvisade till att uppbära studiestöd under sådana studier. *Centrala Studiestödsnämnden (CSN)* framhåller att även andra än funktionshindrade inte avslutar sin gymnasieutbildning vid 19 års ålder. Vidare framförs att det inom studiestödet finns en åldersgräns vid halvårsskiftet det år man fyller 20 år och att denna gräns även finns för olika familjepolitiska stödformer och inom arbetsmarknadspolitiken. Detta motiverar enligt CSN att den nedre gränsen för rätt till långvarig ersättning sätts till den 1 juli det år en försäkrad fyller 20 år. *RFV* anser att habiliteringspenning skall vara oberoende av skolgången och att avbrott i skolgången skall kunna göras och förmånen åter kunna beviljas när studierna återupptas. Statens institut för handikappfrågor i skolan (*SIH*), *RBU*, *FUB* och *Förbundet Unga Rörelsehindrade* ser mycket positivt på att habiliteringspenning automatiskt skall utges vid förlängd skolgång. *Handikappombudsmannen* instämmer i detta men finner att

det är en brist att förslaget inte omfattar förlängda högskolestudier på grund av funktionsnedsättning. *Särskolans och specialskolans yrkesvalslärares intresseförening (SYVI)* anser däremot att en habiliteringspenning inte skall beviljas dem som fortfarande går kvar i skolan utan att en bedömning görs av den framtida arbetsförmågan.

Skälen för förslaget: Den grundläggande utbildningen är att betrakta som ett nödvändigt steg för funktionshindrade ungdomar att kunna komma in på arbetsmarknaden. Ett försäkringsstöd under en tid med förlängd skolgång måste därför ses som en aktivitet som försäkringsersättningen i hög grad skall stimulera till. Det är dessutom skäligt att samhället svarar för försörjningen under den extra tid det kan ta för dessa personer att fullfölja en utbildning. Om en ung person har förlängd skolgång som en direkt följd av sitt funktionshinder och studierna är grundläggande, dvs. avser högst 3-årigt gymnasium eller motsvarande, är det således högst motiverat att den tidsmässigt överskjutande delen av skolgången i sig skall utgöra grund för rätt till aktivitetsersättning under den tid som det tar att avsluta studierna. Denna rätt föreslås gälla oberoende av skolform och således omfatta elever inom de särskilda skolformer som finns för vissa funktionshindrade både inom grund- och gymnasieskolan, dvs. grundsärskolan, specialskolorna, riksgymnasierna för döva, hörselskadade och rörelsehindrade samt gymnasiesärskolan. I regel är den grundläggande utbildningen för dessa elever minst ett år längre på såväl grundskole- som gymnasienivån jämfört med normal studietakt för icke funktionshindrade elever. En åldersgräns i enlighet med vad CSN förordar kan därigenom också verka rimlig. Den föreslagna höjningen av den nedre åldersgränsen till halvårsskiftet det år en person fyller 19 år bygger emellertid på en avvägning mellan olika intressen vilka beskrivits mer ingående under avsnitt 6. Ett viktigt sådant är att den nedre gränsen för rätt till försäkringsersättning inte bör sättas för högt med avseende på de ungas självständighet och frigörelse från föräldrarna i förhållande till vad som är normalt för andra ungdomar. Ett annat väsentligt skäl är att ju högre lägstaålder som sätts för rätt till försäkringsersättning, desto större krav ställs på särlösningar för att garantera ett fullgott försäkringsskydd för alla förvärvsarbetande, oavsett ålder. En framflyttning av den föreslagna nedre åldersgränsen för rätt till aktivitetsersättning med ett år har mot denna bakgrund inte ansetts motiverad.

Även om flertalet funktionshindrade ungdomar bedöms genomgå sin grundläggande utbildning i en följd torde det förekomma att även sådana ungdomar gör avbrott i studierna av olika anledningar. Om studieavbrottet är föranlett av funktionshindret, är det naturligt att rätt till aktivitetsersättning föreligger även när studierna återupptas efter avbrottet fram t.o.m. 29 års ålder. Det innebär i sin tur att andra orsaker till ett

studieavbrott, t.ex. sociala problem, skoltrötthet eller liknande, inte i sig skall medföra rätt till aktivitetsersättning vid återupptagna studier. I de fall studierna avbryts av förstnämnda skäl är det dessutom i de allra flesta fall rimligt att aktivitetsersättningen fortsätter att betalas ut under den tid som det finns medicinska skäl för avbrottet och det finns förutsättningar att studierna verkligen kommer att återupptas. Om studierna definitivt avbryts innan utbildningen har avslutats upphör rätten till aktivitetsersättning på denna studiegrund. Det bör också framhållas att möjligheten att bevilja aktivitetsersättning under grundläggande studier efter ett studieavbrott inte gäller i de fall en person uppbär aktivitetsersättning som grundas på nedsatt arbetsförmåga. Om en person som åter upptar sina av medicinska skäl avbrutna studier redan uppbär aktivitetsersättning, är det självfallet inte nödvändigt att pröva rätten till ersättning ytterligare än gång.

När det är fråga om studier på högskolenivå, eller annan eftergymnasial utbildning som berättigar till studiemedel enligt studiestödslagen, bedöms det inte vara motiverat att särbehandla funktionshindrade som tidigare erhållit aktivitetsersättning under sina studier t.o.m. gymnasienivån. Aktivitetsersättning föreslås således inte kunna lämnas vid eftergymnasiala heltidsstudier. Vid deltidsstudier, som i sig berättigar till studiemedel, är dock studiernas omfattning avgörande för i vilken grad aktivitetsersättning kan beviljas. Det innebär att det skall vara möjligt att vid reducerade studiemedel samtidigt erhålla halv eller en fjärdedels aktivitetsersättning.

12 Ekonomisk ersättning

12.1 Inkomstrelaterad aktivitetsersättning

Förslag: För att en person skall ha rätt till inkomstrelaterad aktivitetsersättning skall han eller hon vara aktuellt försäkrad för inkomstrelaterad aktivitetsersättning enligt socialförsäkringslagen (SofL) vid den tidpunkt då försäkringsfallet inträffar.

Försäkringen för inkomstrelaterad aktivitetsersättning skall upphöra att gälla ett år efter den dag då arbetet har upphört av annan anledning än ledighet för semester, ferier eller motsvarande uppehåll.

Den som inte är försäkrad för arbetsbaserade förmåner vid försäkringsfallet, men som då uppbär någon av de i 3 kap. 13 § SofL angivna förmånerna skall vara försäkrad för inkomstrelaterad aktivitetsersättning.

Inkomstrelaterad aktivitetsersättning skall beräknas med utgångspunkt i bruttoinkomsterna under de tre kalenderår som föregått det år då rätten till denna ersättning inträder (ramtid). Aktivitetsersättningen skall utgöra 64 procent av genomsnittet av de två i inkomsthänseende bästa av dessa tre år. För det sista av de tre år som utgör grund för beräkningen får dock pensionsunderlaget, om det är fördelaktigare för den enskilde, ersättas av den sjukpenninggrundande inkomst (SGI) som gäller vid beslutet.

Kan endast ett års bruttoinkomster tillgodoräknas inom ramtiden upptas vid beräkning av antagandeinkomst 0 kronor för det andra året. Vid beräkningen av antagandeinkomst bortses från inkomster överstigande 7,5 gånger det förhöjda prisbasbeloppet.

Med bruttoårsinkomster avses pensionsgrundande inkomster enligt 2 kap. lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension med tillägg för debiterade allmänna pensionsavgifter för respektive år.

Invaliditetsförmåner som utbetalas enligt utländsk lag, såväl inkomstrelaterade förmåner som förmåner som är att jämställa med garantiersättning skall avräknas mot inkomstrelaterad aktivitetsersättning.

Förtidspensionsutredningens förslag: Överensstämmer med förslaget i fråga om principerna för beräkning av ersättningen.

Remissinstanserna: *RFV* kan ställa sig bakom den föreslagna ordningen, men pekar på behovet av övergångsbestämmelser. *RSV* pekar på att utredningen inte redovisar på vad sätt de föreslagna ersättningarna skall vara skattepliktiga och pensionsgrundande som förvärvsinkomst. Verkets uppfattning är att dessa alltid skall utgöra inkomst av tjänst vid beskattningen och inkomst av anställning vid beräkning av pensionsgrundande inkomst. *TCO* framhåller att förslaget om att ingen skall kunna få förtidspension förrän vid 30 år innebär att många antagandeinkomstberäkningar kommer att baseras på långtidssjukpenning. I stället föreslås att det är inkomsterna före sjukfallet, uppräknade med inkomstindex från ålderspensionssystemet, som skall ligga till grund för beräkningen. *TCO* pekar också på att förslaget om ålderspensionsrätt innebär sämre pensionsrätt än i dag. I dagens system beräknas pensionsrätten på hela antagandeinkomsten men enligt förslaget kommer pensionsrätten att beräknas på 80 procent av tidigare inkomst för denna åldersgrupp. *RPG* understryker betydelsen av att all sjukersättning skall utgöra pensionsgrundande inkomst och hänvisar till att det nya pensionssystemet är uppbyggt på ett sådant sätt.

Skälen för förslaget: Enligt socialförsäkringslagen (SofL) – som träder i kraft den 1 januari 2001 – är en person försäkrad för arbetsbaserade förmåner under den tid han eller hon förvärvsarbetar i Sverige. För arbetstagare gäller försäkringen fr.o.m. den första dagen av anställningstiden, för andra, t.ex. egna företagare, fr.o.m. dag då arbetet har påbörjats. Inkomstrelaterad aktivitetsersättning är att betrakta som en inkomstbortfallsförsäkring och torde därmed anses vara en arbetsbaserad förmån. Enligt SofL skall den arbetsbaserade försäkringen upphöra att gälla tre månader efter den dag då arbetet upphört av någon annan ledighet än semester, ferier eller motsvarande, den generella efterskyddstiden. Denna tid har ansetts vara nödvändig för att en person inte skall ställas utan försäkringsskydd på grund av att han eller hon i samband med byte av anställning under en kort tid inte förvärvsarbetar. Däremot synes inte syftet ha varit att förlänga försäkringsskyddet för den som frivilligt avstår avstår från förvärvsarbete under längre tid. Utöver den generella efterskyddstiden gäller den arbetsbaserade försäkringen även i andra situationer när en person inte förvärvsarbetar, t.ex. när sjuk-, rehabiliterings- och föräldrapenning utbetalas samt då en person är arbetslös och står till arbetsmarknadens förfogande. Reglerna innebär i praktiken att det endast är när personen själv väljer att sluta arbeta som han eller hon efter tre månader inte längre har ett försäkringsskydd för arbetsbaserade förmåner.

Om kraven på aktuell försäkring vid försäkringsfallet, i kombination med de nuvarande kriterierna för att få vara försäkrad för arbetsbaserade förmåner, även skulle gälla för inkomstrelaterad aktivitetsersättning finns en risk att försäkringsskyddet i vissa speciella situationer försämras betydligt även för personer under 30 år, jämfört med vad som nu gäller i fråga rätt till förtidspension i form av folkpension och tilläggspension.

Att försäkringen för inkomstrelaterad aktivitetsersättning skall vara en försäkring mot inkomstbortfall talar emellertid för att efterskyddstiden, till skillnad från vad som gäller för förtidspension i form av tilläggspension, inte skall vara obegränsad. Till följd härav bedöms en efterskyddstid på ett år vara väl avvägd av följande skäl. Försäkringsskyddet för bosättningsbaserade förmåner kvarstår vid en vistelse utomlands under högst ett år. Gällande regler om försäkringstillhörighet innebär att en försäkrad som lämnar Sverige fortfarande skall anses bosatt här under förutsättning att vistelsen utomlands är avsedd att vara längst ett år. Till detta kommer att ju längre en person är borta frivilligt från arbetsmarknaden, desto mindre sannolikt torde det vara att det sker en återgång i arbete inom överskådlig tid.

Det kommer att inträffa att en person inte är försäkrad för arbetsbaserade förmåner vid tidpunkten för försäkringsfallet men uppbär någon bosättningsbaserad ersättning. I en sådan situation bör det ses som rimligt att personen ändå skall vara försäkrad för inkomstrelaterad aktivitetsersättning, dock under förutsättning att det är fråga om ersättningar som anges i 3 kap 13 § SofL. Det gäller t.ex. dagpenning från arbetslöshetskassa, utbildningsbidrag till doktorander och vårdbidrag, dock inte ersättningen för merkostnader.

Flertalet av de personer som kommer att beviljas aktivitetsersättning har av medicinska skäl inte haft möjlighet att genom förvärvsarbete bygga upp ett eget försäkringsskydd. Dessa kommer att omfattas av grundskyddet i försäkringen, den s.k. garantiersättningen. Det kommer också att finnas en mindre grupp ungdomar som till följd av t.ex. olycksfall eller sjukdom före 30 års ålder fått sin arbetsförmåga helt eller delvis nedsatt. En del av dessa förväntas ha hunnit förvärvsarbete ett antal år innan arbetsförmågan blev nedsatt och har härigenom kvalificerat sig för en inkomstrelaterad aktivitetsersättning.

Det är rimligt att försäkringen ersätter en betydande andel av de inkomster som en sjuk eller funktionshindrad person troligen skulle ha tjänat in om han eller hon hade kunnat fortsätta att förvärvsarbete. Det bör därför finnas ett tydligt samband mellan förvärvsinkomsterna innan arbetsförmågan blev nedsatt och den aktivitetsersättning som betalas ut. Detta förutsätter ett s.k. historiskt inkomstunderlag för att få fram en så stabil grund som möjligt för beräkningen av ersättningens storlek.

Vid ersättningsfall som varat en längre tid finns det starka skäl för att tillämpa ett inkomstunderlag som speglar förvärvsinkomsterna under en längre period för att åstadkomma ökad trygghet både för den enskilde och systemet och inte minst för att ge en bättre prognos för de framtida inkomsterna.

I den nu aktuella gruppen 19–29 år är det fråga om personer som i regel har ett fåtal år på arbetsmarknaden bakom sig, när arbetsförmågan blir långvarigt nedsatt. Det är därför motiverat att anpassa reglerna om antagandeinkomstberäkning till att de flesta i gruppen har tjänat in inkomster under ett begränsat antal år. Mot den bakgrunden är det rimligt att det historiska inkomstunderlaget är begränsat till tre år samt att genomsnittet av de två bästa åren skall utgöra underlag för beräkningarna. Det får också anses vara motiverat att det i vissa fall går att tillämpa en alternativ beräkningsregel som innebär att – om det är mer fördelaktigt för den enskilde – inkomstunderlaget för det sista av de tre åren får ersättas av den försäkrades sjukpenninggrundande inkomst (SGI) som gäller vid beslutet.

Ersättningsnivån föreslås vara 64 procent av antagandeinkomsten och den motsvarar vad som föreslås gälla vid beräkning av sjukersättning till personer som fyllt 30 år.

En person som omfattas av förordningen (EEG) nr 1408/71 och som före tidpunkten för försäkringsfallet även har förvärvsarbetat och varit försäkrad i ett eller flera länder inom EU/EES-området kommer att i vissa fall ha rätt till förmån från ett eller flera av dessa länder. Detta kan även gälla en försäkrad som har rätt till förmån från land utanför EU/EES. För att undvika överkompensation är det rimligt att den inkomstrelaterade aktivitetsersättningen minskas med de invaliditetsförmåner som en person kan vara berättigad till från andra länder.

12.2 Garantiersättning och garantinivå

Förslag: För att rätt till aktivitetsersättning i form av garantiersättning skall föreligga skall en person vara aktuellt försäkrad för denna ersättning samt ha tillgodoräknats minst tre års försäkringstid. Försäkringstid för rätt till garantiersättning tillgodoräknas den försäkrade fr.o.m. det år han eller hon fyllde 16 år t.o.m. försäkringsfallet (*faktisk försäkringstid*) och för tiden därefter t.o.m. det år han eller hon fyller 64 år (*framtida försäkringstid*). Som faktisk försäkringstid skall tillgodoräknas tid under vilken en person skall anses vara bosatt i Sverige. Som försäkringstid skall även tillgodoräknas tid under vilken en person före tidpunkten för bosättningen har vistats i

Sverige efter att ha ansökt om uppehållstillstånd. En flykting skall för tid före ankomsten till Sverige tillgodoräknas försäkringstid i hemlandet fr.o.m. 16 års ålder i förhållande till det antal år som de har tillgodoräknats försäkringstid i Sverige.

För att försäkrad skall få tillgodoräkna sig hela tiden från försäkringsfallet t.o.m. det år den försäkrade fyller 64 år som framtida försäkringstid krävs att han eller hon varit bosatt i Sverige minst fyra femtedelar av den faktiska försäkringstiden, dvs. fr.o.m. det år han eller hon fyllde 16 år t.o.m. året före försäkringsfallet. För den som varit bosatt i Sverige kortare tid än fyra femtedelar av tiden, skall den framtida försäkringstiden motsvara förhållandet mellan den faktiska försäkringstiden och fyra femtedelar av tiden mellan det år den försäkrade fyllde 16 år och försäkringsfallet.

För rätt till oreducerad garantiersättning krävs att den försäkrade kan tillgodoräknas 40 års försäkringstid i Sverige. Vid kortare försäkringstid reduceras garantiersättningen proportionellt. Garantiersättning utbetalas under förutsättning att den försäkrade har tillgodoräknats en försäkringstid på minst tre år.

En försäkrad, som har låg inkomstrelaterad aktivitetsersättning eller som saknar sådan, skall ha rätt till ett garantiersättning upp till en åldersberoende garantinivå. Denna nivå skall vid ikraftträdandet av det nya systemet motsvara 2,10 prisbasbelopp per år för den som är under 21 år, 2,15 prisbasbelopp för den som är 21 eller 22 år, 2,20 prisbasbelopp för den som är 23 eller 24 år, 2,25 prisbasbelopp för den som är 25 eller 26 år, 2,30 prisbasbelopp för den som är 27 eller 28 år samt 2,35 prisbasbelopp för den som fyllt 29 år.

Garantinivån skall vara densamma för gifta och ogifta.

Garantinivån skall reduceras om en försäkrad uppbär invaliditetsförmån enligt utländsk lag som inte är av grundskyddskaraktär .

Förtidspensionsutredningens förslag: Avviker helt från förslaget med undantag för principen om en åldersberoende garantinivå.

Remissinstanserna: *Försäkringskassförbundet (FKF)* tillstyrker i princip förslaget när det gäller garantinivåns utformning, men anser att ersättningen skall vara densamma för ensamstående och gifta. *Svenska Kommunförbundet* framhåller att ersättningsnivån inte får bli så låg att annat ekonomiskt försörjningsstöd krävs för att den enskilde skall tillförsäkras ekonomisk trygghet. *Handikappförbundens Samarbetsorgan (HSO)* och *Sveriges Dövas Riksförbund (SDR)* är tveksamma till om grundskyddet för de yngsta kommer att täcka rimliga levnadskostnader och framhåller att det är en absolut förutsättning att bostadsstödet faktiskt tar hänsyn till att personer med funktionsstörningar ofta måste ha

större och annorlunda utrustade bostäder. *Riksförbundet för Rörelsehindrade Barn och Ungdomar (RBU)* instämmer i detta men tillägger att även handikappersättning för merkostnader måste kopplas till förmånen. *Riksförbundet för Social och Mental hälsa (RSMH)* framhåller att garantinivån måste vara sådan att det är möjligt att leva på den för en funktionshindrad person och att bostadsstödet utges med belopp som beloppsmässigt motsvarar dagens system för bostadstillägg till pensionärer (BTP). Med hänsyn till de olika utgifter som en psykiskt funktionshindrad har, bör miniminivån utgöra minst 5 000 kronor per månad efter skatt jämte bostadstillägg enligt nuvarande BTP, vilket skall jämföras med förslaget ca 4 500 kronor. *Föreningen för Utvecklingsstörda Barn, Ungdomar och Vuxna (FUB)* är allmänt tveksam till den föreslagna nivån och den nivå som föreslås gälla vid ingången i systemet ifrågasätts starkt eftersom den inte bedöms gå att försörja sig på. *Synskadades Riksförbund (SRF)* är positivt till att höja ersättningsnivån trappstegsvis, men anser generellt sett att nivåerna är för låga för att ge en god levnadsstandard och föreslår därför att trappan skall börja på 2,5 prisbasbelopp. *Riksförbundet för hiv-positiva* framhåller vikten av att nivån på den ekonomiska ersättningen blir skälig så att det inte krävs andra bidrag för att klara försörjningen.

Skälen för förslaget: Den 1 januari 2001 träder socialförsäkringslagen i kraft. Genom denna kommer den som är bosatt i landet att vara försäkrad för bosättningsbaserade förmåner och den som förvärvsarbetar här att vara försäkrad för arbetsbaserade förmåner. Den som saknar inkomstrelaterad aktivitetsersättning, eller har låg sådan, skall ha rätt till sådan ersättning i form av garantiersättning. Det innebär att denna ersättning, som inte är beroende av arbete, bör inordnas bland de bosättningsbaserade förmånerna. En nödvändig förutsättning för att en person skall kunna erhålla och behålla rätten till garantiersättning föreslås dock vara att han eller hon är aktuellt försäkrad för aktivitetsersättning i form av garantiersättning. Det bör av försäkringsmässiga principer också vara angeläget att kräva en längre tids anknytning till Sverige för rätt till oavkortad garantiersättning. Att frånga den principen skulle också kunna undergräva tilltron till systemets legitimitet. Det främsta syftet med en garantiersättning måste således vara att tillförsäkra i Sverige bosatta personer, som är arbetsoförmögna av medicinska orsaker och som saknar eller har låg inkomstrelaterad aktivitetsersättning, ett grundskydd under förutsättning att de före försäkringsfallet har haft en rimlig anknytning till Sverige. Till detta kommer att regelverket inte får strida mot EG:s regelsystem. Allt detta talar för att reglerna om garantiersättning bör följa motsvarande principer som nu gäller för rätt till folkpension.

Dessa innebär att det skall krävas att den försäkrade kan tillgodoräknas 40 års försäkringstid i Sverige för rätt till oavkortad garantiersättning samt att denna vid kortare försäkringstid reduceras proportionellt. Av detta följer också att det skall krävas tre års försäkringstid för rätt till garantiersättning. Det bör i anslutning härtill framhållas att den som omfattas av förordning (EEG) nr 1408/71 genom sammanläggningsreglerna i förordningen får tillgodoräkna sig även försäkringstider som fullgjorts i andra EU/EES-länder.

Folkpensionen i gällande system utbetalas i regel efter den faktiska bosättningstiden (försäkringstiden), men under vissa förutsättningar kan även bosättningstid för tiden därefter tillgodoräknas, dvs. den framtida bosättningstiden. Denna utgör tiden fr.o.m. försäkringsfallsåret t.o.m. det år den försäkrade fyller 64 år.

Med hänsyn till att den nedre gränsen för rätt till aktivitetsersättning föreslås vara den 1 juli det år en försäkrad fyller 19 år, skulle det kunna övervägas om inte gränsen för försäkringstiden på motsvarande sätt borde höjas från 16 till 19 år. Eftersom försäkringstidsfrågan bör ses i ett helhetsperspektiv som omfattar alla försäkringssystem där sådan tid är aktuell, föreslås inte någon ändring i fråga om beräkningen av faktisk försäkringstid. En flykting bör dock, för tid före ankomsten till Sverige, få tillgodoräknas bosättningstid i hemlandet fr.o.m. 16 års ålder i förhållande till det antal år som han eller hon har tillgodoräknats försäkringstid i Sverige. Tiden som en person har kunnat bo i Sverige, dvs. från det år personen fyller 16 år t.o.m. året före försäkringsfallet, har också stor betydelse för beräkningen av den framtida bosättningstiden. För att få tillgodoräkna sig all framtida bosättningstid krävs att den försäkrade varit bosatt i Sverige under minst fyra femtedelar av denna faktiska tid. Vid bosättning här kortare tid görs en proportionering.

Det är även i det nu föreslagna systemet med aktivitetsersättning angeläget att det finns regler som beaktar framtida försäkringstid vid beräkningen av garantiersättningens storlek. Detta är särskilt angeläget i ett system där yngre personer får ett grundskydd, vilket i förhållande till äldre försäkrade kan vara betydligt lägre med anledning av att försäkringsfallet inträffat i unga år.

Det bör i detta sammanhang också framhållas att kravet på aktuell försäkring i Sverige vid försäkringsfallet medför att de personer som, när de bosätter sig i Sverige, är varaktigt eller långvarigt arbetsförmögna till följd av sjukdom eller funktionshinder inte får rätt till någon förmån.

De ovan föreslagna villkoren för rätt till garantiersättning avviker väsentligt från det förslag som redovisades i prop. 1997/98:111 Reformerad förtidspension m.m. vilken godkännts av riksdagen. Bl.a. före-

slogs att rätten till försäkringsersättning i form av garantibelopp skulle föreligga vid, och endast vid, aktuell bosättning i Sverige, dvs. i princip oberoende av bosättningsstid i Sverige både vid tiden för beviljandet och senare. En flyttning från Sverige skulle medföra att rätten till ersättning upphör. Vidare angavs att garantibelopp är en typ av förmån som inte bör vara exportabel ens inom EU/EES, eftersom detta borde vara att betrakta som en s.k. minimiförmån enligt förordning (EEG) 1408/71. Socialförsäkringsutskottet anförde vid sin behandling av propositionen att det med de föreslagna reglerna inte skulle vara möjligt att uppbära ersättning på garantinivån vid bosättning utanför Sverige vad avser EU/EES-området, under förutsättning att Europeiska unionens råd enhälligt godkänner detta. Vilken den ekonomiska situationen blir i det enskilda fallet beror då på hur trygghetssystemet är utformat i det nya bosättningslandet. Utskottet förutsatte att effekterna av detta skulle komma att analyseras i samband med den fortsatta beredningen av frågan. Mot den bakgrunden tillstyrkte utskottet förslaget till riktlinjer för en åldersberoende garantinivå. Det nya förslag som ovan redovisats skall ses mot bakgrund av den analys av effekterna av förslaget i propositionen som nu företagits inom Socialdepartementet.

Garantiersättningen skall i förekommande fall utgöra en utfyllnad ovanpå den inkomstrelaterade aktivitetsersättningen. Utgångspunkten är att nivån på grundskyddet skall vara tillräckligt hög för att möjliggöra en god levnadsstandard. Skyddet bör därför ligga på en högre nivå än vad som krävs för en skälig nivå i socialtjänstlagens mening. Det innebär att den skall täcka normala konsumtionsbehov med undantag för bl.a. bostadskostnaden. Inte bara bostadskostnader utan även merkostnader för sjukdom eller funktionshinder skall därför ersättas i annan ordning. Ersättningen skall i sin helhet vara skattepliktig på samma sätt som förvärvsinkomster och inkomstrelaterad aktivitetsersättning. Det innebär att det särskilda grundavdraget skall tas bort även för personer med aktivitetsersättning.

En annan viktig fråga är om ersättningsnivån skall vara beroende av civilståndet. I såväl nämnda proposition som i Förtidspensionsutredningens betänkande föreslogs att garantinivån, liksom i nuvarande ersättningssystem, bör vara något lägre för gifta än för ogifta försäkrade. Med hänsyn till att det numera är vanligt med många olika samlevnadsformer förefaller de gällande civilståndsreglerna inom försäkringssystemet inkonsekventa, förlegade och något svåra att sakligt motivera. De nuvarande reglerna leder också till att systemet kan missbrukas, eftersom det är ekonomiskt mer fördelaktigt att vara betraktad som ogift i försäkringshänseende. Mot den bakgrunden, och med den övergripande inriktningen inom den svenska socialförsäkringen att ha regler som är knutna till individen och inte till familjeförhållanden, bör garantinivån i

hela det nu förslagna regelsystemet vid långvarigt nedsatt arbetsförmåga vara enhetlig. Detta avviker således också från vad som föreslagits i prop. 1997/98:111 Reformerad förtidspension m.m.

I nuvarande folkpensionssystem tillämpas en grundnivå, bestående av folkpension, pensionstillskott och speciellt gynnsamma skatteregler i form av ett särskilt grundavdrag för folkpensionärer (SGA), vilken är helt oberoende av personens ålder och som genom kopplingen till den allmänna prisutvecklingen genom prisbasbeloppet motsvarar oförändrad köpkraft över tiden. Detta innebär att unga i dagens system inte kan erhålla någon real förbättring av ersättningen med stigande ålder såvida inte grundnivån förbättras genom politiska beslut, något som i praktiken också har inträffat då och då.

Flera faktorer talar därför för att garantinivån – i likhet med vad Förtidspensionutredningen föreslagit – närmare knyts till de inkomstförhållanden och den levnadsstandard som är normal eller vanligt förekommande för personer i motsvarande åldrar som inte är drabbade av nedsatt arbetsförmåga till följd av långvarig ohälsa.

Nästan samtliga ungdomar studerar i dag på gymnasium och många av dessa fortsätter sedan studierna vid högskola eller universitet. Studerande har i allmänhet en relativt måttlig ekonomisk standard. De ungdomar som tidigt söker sig ut på arbetsmarknaden har ofta svårigheter att få ett fast jobb och bra löne- och anställningsvillkor. En del av dessa ungdomar blir hänvisade till arbetsmarknadsåtgärder och tillhörande ersättningar och i bland t.o.m. socialbidrag. De genomsnittliga förvärvsinkomsterna ökar sedan successivt ganska markant upp till ungefär 30-årsåldern.

Med hänsyn till detta är det rimligt att den garanterade nivån startar på en lägre nivå för de allra yngsta, men att den räknas upp realt med stigande ålder upp till 30 år. Dessutom skall den, som gäller för andra liknande förmåner, följa den allmänna prisutvecklingen. Genom denna konstruktion blir visserligen begynnelsenivån förhållandevis måttlig, men jämnåriga ungdomar har också i regel låga inkomster. Därefter ökar köpkraften successivt fram till 30 år. Det kan i det sammanhanget nämnas att den föreslagna begynnelsenivån på 2,1 prisbasbelopp skall jämföras med de 2,0 reducerade basbelopp vilket föreslogs av Förtidspensionutredningen. Vidare bör det än en gång understrykas att många unga som uppbär aktivitetsersättning kommer att kunna erhålla kompletterande förmåner i form av bostadstillägg och handikappersättning i enlighet med vad som redovisas på andra ställen i denna promemoria.

För den som har rätt till inkomstrelaterad aktivitetsersättning som understiger garantinivån bör garantiersättningen utbetalas som utfyllnad upp till den garanterade nivån. För att undvika överkompen-

sation bör även invaliditetsförmån som betalas ut enligt utländsk lag och som inte är att jämställa med garantiersättning, tillsammans med inkomstrelaterad aktivitetsersättning, ingå i det underlag som skall reducera garantiersättningen. Garantinivån bör därvid först reduceras med hänsyn till otillräcklig försäkringstid när den tillgodoräknade försäkringstiden understiger 40 år. Därefter bör hela den inkomstrelaterade aktivitetsersättning, inklusive utländsk invaliditetsförmån, reducera garantiersättningen.

13 Ålderspensionsrätt vid aktivitetsersättning

13.1 Beräkning av ålderspensionsrätt

Förslag: Den som uppbär hel inkomstrelaterad aktivitetsersättning skall tillgodoräknas ålderspensionsrätt på hela den framräknade antagandeinkomsten, efter avdrag för allmän pensionsavgift. Vid partiell förmån beräknas ålderspensionsrätten på motsvarande andel av antagandeinkomsten. Om aktivitetsersättningen upphör under året skall den försäkrade tillgodoräknas ålderspensionsrätt med en tolfte-del av antagandeinkomsten för varje månad som ersättning givits ut under året.

Den utbetalda aktivitetsersättningen skall utgöra pensionsgrundande inkomst. Skillnaden mellan den del av antagandeinkomsten som utgör underlag för ålderspensionsrätten och den del av utbetald ersättning som utgör pensionsgrundande inkomst utgör pensionsgrundande belopp.

Garantiersättning skall inte grunda rätt till ålderspension och garantiersättningen ingår därmed inte i den pensionsgrundande inkomsten.

Tillgodoräkandet av ålderspensionsrätt skall efter omvandlingen av förtidspensioner och sjukbidrag vid ikraftträdande den 1 januari 2003 ske enligt samma principer för alla försäkrade.

Förtidspensionsutredningens förslag: Överensstämmer i princip med förslaget vad gäller den inkomstrelaterade aktivitetsersättningen.

Remissinstanserna: Inga särskilda synpunkter har framförts.

Skälen för förslaget: Det får anses som naturligt att försäkrings-systemet inte enbart skall kompensera den enskilde under den aktiva tiden utan också i ålderspensionshänseende i den utsträckning som sjukdomen eller funktionshindret begränsar möjligheterna att under den aktiva tiden tjäna in rätt till sådan pension. Detta blir viktigare i och med att det reformerade ålderspensionssystemet bygger på livs-

inkomstprincipen, vilket innebär att storleken på ålderspensionen i princip skall bestämmas av av samtliga de förvärvsinkomster och andra inkomster som den enskilde har tjänat in under sin yrkesverksamma tid. Under denna tid tillgodoräknas den enskilde en ålderspensionsrätt motsvarande 18,5 procent av av de intjänade pensionsgrundande inkomsterna.

En annan viktig utgångspunkt är att personer som drabbats av bestående nedsättning av arbetsförmågan av medicinska skäl inte skall komma i sämre läge i ålderspensionshänseende än vad som skulle ha varit fallet om de kunnat fortsätta att arbeta. Därför föreslås att hela den antagna inkomsten ger pensionsrätt.

För att ålderspensionsrätten skall grundas på ett underlag som så nära som möjligt ansluter till pensionsgrundande inkomst för förvärvsarbete, bör antagandeinkomsten minskas med ett belopp motsvarande den allmänna pensionsavgiften på sju procent.

Eftersom hela antagandeinkomsten avses ge rätt till ålderspension bör ett belopp motsvarande skillnaden mellan den pensionsgrundande inkomsten och antagandeinkomsten, efter justeringen enligt ovan, tillgodoräknas den försäkrade som pensionsgrundande belopp. Även vid samordning med yrkesskadelivränta, som inte är pensionsgrundande, eller arbetsskadelivränta utgör denna antagna inkomst den garanterade ramen för den totala ålderspensionsrätten.

Vid partiell aktivitetsersättning skall ålderspensionsrätten beräknas på motsvarande andel av antagandeinkomsten. Om rätt till aktivitetsersättning upphör eller uppkommer under året skall detta på samma sätt påverka ålderspensionsrätten. En tolfedel av underlaget för ålderspensionsrätten bör därvid tillgodoräknas den försäkrade för varje månad som aktivitetsersättning utbetalats under året.

I avsnitt 12 föreslås att försäkrad som har en inkomstrelaterad ersättning vilken inte når upp till garantinivån för aktivitetsersättning – som avses variera med hänsyn till ålder från 2,10 till 2,35 prisbasbelopp – skall få en utfyllnad upp till den garanterade nivån. Om den försäkrade helt saknar inkomstrelaterad aktivitetsersättning föreslås dessutom att aktivitetsersättning skall utges i form av garantiersättning motsvarande garantinivån. Även om den ersättningen utges oberoende av om den försäkrade tidigare haft förvärvsinkomster skulle den kunna ses som en del av den allmänna försäkringen mot inkomstbortfall, dvs. en ersättning som träder in i stället för de förvärvsinkomster som den försäkrade av medicinska skäl inte kunnat tjäna in.

När det gäller frågan om ålderspensionsrätt på garantiersättningen redovisas i departementspromemorian Sjukersättning i stället för förtidspension (Ds 2000:39) de olika överväganden som ligger bakom det slutgiltiga ställningstagandet att garantiersättning inte skall grunda rätt

till ålderspension och därmed inte ingå i den pensionsgrundande inkomsten. De skäl som varit avgörande för den bedömningen har också ansetts vara tillämpliga för samma ställningstagande i fråga om garantiersättningar vilka utges till personer som inte fyllt 30 år.

När det gäller frågan om tillgodoräknande av ålderspensionsrätt efter den tekniska omvandlingen av förtidspensioner och sjukbidrag föreslås att samma principer skall gälla för alla berörda personer, oavsett ålder, i enlighet med vad som anges i Ds 2000:39. Även när det gäller förslag om beräkning av ålderspensionsavgift hänvisas till den departementspromemorian.

13.2 Ålderspensionsrätt då aktivitetsersättning inte betalas

Förslag: Den som har vilande aktivitetsersättning tillgodoräknas inte ålderspensionsrätt på den andel av antagandeinkomsten som svarar mot den vilande ersättningen.

Skälen för förslaget: I kap. 9 föreslås att möjlighet införs att ha behålla aktivitetsersättningen under högst tre månader samtidigt som en ung person prövar att förvärvsarbete. Om han eller hon därefter fortsätter att arbeta skall personen i fråga kunna få ha aktivitetsersättningen vilande under återstoden av den tid ersättningen löper till den del personen arbetar. Möjlighet att ha vilande aktivitetsersättning omfattar såväl den som har anställning som den som arbetar i egen förvärvsverksamhet. Dessa regler motsvarar delvis vad som föreslås gälla i det reformerade ersättningssystemet för personer äldre än 29 år.

Under den tid aktivitetsersättningen är vilande och inte utbetalas kan förväntas att en förvärvsinkomst ersätter den tidigare aktivitetsersättningen. Det är då naturligt att denna förvärvsinkomst kommer att ingå i den pensionsgrundande inkomsten. Något pensiongrundande belopp som svarar mot den del av aktivitetsersättningen som vilande-förklarats skall följdaktligen då inte tillgodoräknas den försäkrade.

14 Bostadsstöd till aktivitetsersättning

14.1 Bakgrund m.m.

Inledning

I detta avsnitt redovisas hur ett framtida bostadsstöd bör utformas för personer som kommer att erhålla reformerad förtidspension/sjukbidrag i form av aktivitetsersättning. Dessa personer, som i dag är berättigade antingen till förtidspension eller sjukbidrag, kan enligt nuvarande bestämmelser erhålla bostadsstöd i form av bostadstillägg till pensionärer eller i form av bostadsbidrag till barnfamiljer, m.fl. Några detaljerade regler för ett framtida bostadsstöd för nämnda personer kommer inte att presenteras. Redovisningen nedan avser endast riktlinjerna för ett framtida bostadsstöd.

Allmänt om bostadsstöd

I dag finns det två huvudgrupper av allmänt bostadsstöd. Den ena gruppen är ett hushållsinriktat bostadsstöd som utges i form av bostadsbidrag (BOB) enligt bestämmelser i lagen (1993:737) om bostadsbidrag (BoL). Den andra gruppen är ett individinriktat bostadsstöd som utges i form av bostadstillägg till pensionärer (BTP) enligt bestämmelser i lagen (1994:308) om bostadstillägg till pensionärer (BTPL).

BOB

Barnfamiljer och ungdomar som fyllt 18 men inte 29 år kan få BOB, som är ett inkomstprövat skattefritt bostadsstöd. Hur stort bidrag som kan erhållas är beroende av bl.a. hur många personer hushållet består av, hushållets inkomst och bostadskostnaden. BOB består av två delar, *dels* ett bidrag för bostadskostnader, *dels* ett särskilt bidrag för hemmavarande barn. Bidrag till boendekostnaderna utgör en viss procent av bostadskostnaderna mellan en nedre och en övre gräns. Om någon i

familjen är funktionshindrad, och därför behöver en dyrare bostad, kan bidrag för boendekostnader beräknas på en kostnad som är 240 kr högre än den övre gränsen. Det särskilda bidraget för barn är beroende på bl.a. antalet hemmavarande barn.

Bakgrund och syfte med BOB

Dagens bestämmelser om BOB har vuxit fram genom en serie reformer. Sitt ursprung har bostadsbidragen i de stödformer som började utvecklas vid mitten av 1930-talet. Bidragen har haft till mål att höja bostadsstandarden, särskilt för barnfamiljer, att minska trångboddheten och att utjämna kostnadsskillnader för de boende, dels mellan olika regioner i landet, dels mellan nyare och äldre bostäder med likvärdig standard. Bostadsbidragen har dessutom haft till mål att allmänt stärka de ekonomiskt svaga hushållens bärkraft. Syftet med bostadsbidragen är således sammanfattningsvis att ge ekonomiskt svaga hushåll möjligheter att hålla sig med goda och tillräckligt rymliga bostäder. Genom inkomstprövningen av bostadsbidragen gynnas de hushåll som har de lägsta inkomsterna.

Bostadsbidragen ingår även som en viktig del i det ekonomiska familjestödet, som främst syftar till att ge en ekonomisk grundtrygghet för barnfamiljer under den period då de har stor försörjningsbörda. Genom familjestödet omfördelas resurser dels över en livscykel, dvs. från perioder när familjen inte har barn till perioder när familjen har barn, dels från familjer med goda inkomster till familjer med, i förhållande till försörjningsbördan, låga inkomster.

BTP

BTP är ett skattefritt inkomstprövat tillägg till pensionsförmåner i form av ålderspension, förtidspension/sjukbidrag, omställningspension, särskild efterlevandepension, änkepension eller hustrutillägg.

BTP är maximalt 90 procent av bostadskostnaden mellan 100 och 4 000 kr per månad. Det högsta bostadstillägg som kan betalas ut är alltså 3 510 kr i månaden. En pensionär som bor i tvåbäddsrum i särskild boendeform får tillgodoräkna sig boendekostnad på högst 2 000 kr i månaden. Enligt uttalanden i 2000 års ekonomiska vårproposition (prop. 1999/2000:100) avser regeringen att i budgetpropositionen för 2001 föreslå att den undre gränsen vid 100 kr slopas och att den övre gränsen höjs från 4 000 kr till 4 500 kr. Det innebär att fr.o.m. 2001

kommer bostadstillägget att ersätta 90 procent av hela boendekostnaden upp till 4 500 kr i månaden.

Bakgrund och syfte med BTP

När det kommunala bostadstillägget (KBT) ersattes av BTP hade kommunala bostadsstöd funnits i drygt 40 år. Kommunala bostadsstöd tillkom ursprungligen i en tid för uppbyggnaden av det allmänna pensionssystemet. Bostadstilläggen kom därför att utgöra en del av det grundläggande skyddet för folkpensionärer och var således en del av det allmänna pensionssystemet. I samband med att folkpensionerna förbättrades år 1948 bedömdes det erforderligt att höja de maximala pensionsbeloppen genom ett särskilt kommunalt bostadstillägg som skulle utges utöver de generella bostadstilläggen. Under de följande decennierna vidtogs väsentliga förändringar av KBT-systemet i syfte att förbättra och utjämna strukturen på förmånerna och göra dem följ samma till kostnadsutvecklingen.

KBT kom för många pensionärer att utgöra ett väsentligt tillskott till pensionen. Eftersom folkpension och pensionstillskott inte bedömdes vara tillräckligt för att täcka levnadsomkostnaderna och en normal hyra ansågs det lämpligast att se bostadsstödet som en del av det allmänna pensionssystemet för vilket staten har ett helhetsansvar. Det ansågs därvid inte acceptabelt att det allmänna pensionssystemet gav olika utfall beroende på var i Sverige man bodde. Med anledning härav föreslog regeringen i propositionen Bostadstillägg till pensionärer (prop. 1993/94:173) *dels* att staten borde ta ansvaret för det kommunala bostadstillägget, *dels* att KBT skulle ersättas av BTP. Förslaget, som godtog av riksdagen, trädde i kraft 1995.

Sammanfattningsvis kan sägas att utgångspunkten för BTP-systemet är att, oberoende av bostadsort, ge pensionären möjlighet att efterfråga och bibehålla en bostad med tillfredsställande standard också i nyproduktion.

Genom inkomstprövningen av BTP gynnas de pensionärer som har de lägsta inkomsterna.

Förtidspensionutredningen och Utredningen för översyn av systemet för inkomstprövning av bostadstillägget till pensionärer

I betänkandet Unga i ohälsöförsäkringen – Tid för aktivitet och utveckling (SOU 1998:106) ansåg Förtidspensionsutredningen att ett särskilt bostadsstöd i form av utfyllnad upp till en skälig levnadsnivå

borde utredas för unga personer inom ohälsöförsäkringen. Därvid ansåg utredningen lämpligt att denna fråga utreddes inom ramen för det uppdrag som Utredningen för översyn av systemet för inkomstprövning av bostadstillägget till pensionärer (BTP-utredningen) hade fått.

BTP-utredningen avlämnade i april 1999 betänkandet Inkomstprövning av bostadstillägg till pensionärer (SOU 1999:52). BTP-utredningens uppdrag innefattade att föreslå ett nytt system för inkomstprövningen av BTP som skulle vara anpassat till det reformerade ålderspensionssystemet med SGA borttaget och där en garantipension ersätter grundskyddet i form av folkpension, PTS och SGA. Vidare innefattade uppdraget bl.a. att se över och modernisera systemet för beräkning av inkomst och inkomstavdrag för BTP samt att lämna förslag om hur inkomst skall beräknas och hur inkomsten skall reducera BTP. I betänkandet föreslår BTP-utredningen ett nytt system för inkomstprövningen av BTP som är anpassat till det reformerade ålderspensionssystemet och lämnar förslag om BTP till efterlevandepension med beaktande av efterlevandepensionsutredningens förslag i betänkandet Efterlevandepension – En anpassning till det reformerade ålderspensionssystemet (SOU 1998:120).

Även när det gäller förtidspension lämnade BTP-utredningen i betänkandet SOU 1999:52 vissa förslag om BTP till förtidspensionärer. Med hänvisning till att ersättningsreglernas utformning inom sjukförsäkrings- och förtidspensionsområdet utreddes i särskild ordning, ansåg utredningen emellertid att resultatet av det utredningsarbetet borde avvaktas innan det togs ställning till bostadsstödet utformning till dessa grupper.

Enligt direktiven skulle BTP-utredningens förslag innebära att förutsättningarna för pensionärer att ha en tillfredsställande bostadsstandard i stort skulle förbli oförändrad, samtidigt som förslagen inte fick leda till att statens utgifter för bostadstillägg ökade.

BTP-utredningens betänkande har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna, remissyttrandena och en remissammanställning finns tillgängliga inom Socialdepartementet (S1999/4403/SF).

Riktlinjer för det framtida bostadsstödet till aktivitetsersättning

Arbetet med att se över det nuvarande sjukbidrags- och förtidspensionssystemet och därvid ange förslag till ny reglering har varit mycket omfattande. Eftersom nya regler för bostadsstöd till den reformerade förtidspensionen i stor utsträckning är beroende av hur det nya regelverket på sjukbidrags- och förtidspensionsområdet konstrueras, har tiden fram till nu varit för knapp att arbeta fram konkreta och detalje-

rade förslag till ett nytt BTP-system till den sålunda reformerade förtidspensioneringen. Några sådana förslag kan således inte presenteras i denna departementspromemoria. Det är emellertid angeläget att tillsammans med reglerna för den reformerade förtidspensionen redovisa riktlinjerna för hur ett framtida BTP-system kan knytas till aktivitetsersättningen. Härigenom kan en helhetsbild erhållas om förmånerna till denna grupp inom det allmänna sjukförsäkringssystemet. I det följande redovisas bedömningen avseende de riktlinjerna enligt vilka aktivitetsersättningsberättigade i framtiden bör ha möjligheter att erhålla ett bostadsstöd av BTP-karaktär.

14.2 Rätten till bostadstillägg till aktivitetsersättning

Bedömning: Personer som är berättigade till aktivitetsersättning bör kunna erhålla ett individinriktat bostadsstöd av grundskyddskaraktär. Detta bostadsstöd skall vara av samma slag som det bostadsstöd som enligt nuvarande bestämmelser kan utges jämte förtidspension eller sjukbidrag i form av bostadstillägg till pensionärer. Det nämnda bostadsstödet bör kallas *bostadstillägg till aktivitetsersättning*.

Endast personer som vid nedsatt arbetsförmåga på grund av sjukdom eller annan nedsättning av den fysiska eller psykiska prestationsförmågan uppbär tre fjärdedels eller hel aktivitetsersättning bör vara berättigade till bostadstillägg till aktivitetsersättning.

Bestämmelserna om bostadstillägg till aktivitetsersättning bör finnas i anslutning till övriga bestämmelser om aktivitetsersättning i lagen (1962:381) om allmän försäkring.

Frågan om konstruktionen och regleringen av bostadstillägg till aktivitetsersättning bör behandlas i samband med den fortsatta beredningen av betänkandet Inkomstprövning av bostadstillägg till pensionärer (SOU 1999:52).

Förtidspensionsutredningens förslag: Ett särskilt bostadsstöd i form av utfyllnad upp till en särskild levnadsnivå bör utredas.

Remissinstanserna: *Handikappombudsmannen, FKF och LO* tillstyrker behovet av särskilda regler inom bostadsstödet i form av utfyllnad upp till skälig levnadsnivå. *Socialstyrelsen* anser att full täckning skall ges för bostadskostnaderna om dessa är rimliga, dock bör förmögenhet reducera stödets storlek. *RBU* anser att bostadsstödet måste utformas med hänsyn till det faktum att personer med funktionshinder ofta kräver större ytor och särskilda anpassningar i sitt boende. *FUB*

framhåller att bostadsstödet måste anpassas till hyresnivån samt att många personer med utvecklingsstörning är hänvisade till särskilt boende i någon form, ofta i nyproduktion med höga hyror som följd.

BTP-utredningens förslag: Som en följd av att det inte fanns något förslag om den reformerade förtidspensionen under den tid BTP-utredningen bedrev sitt arbete, lämnade BTP-utredningen i sitt betänkande inte något förslag om bostadsstöd till aktivitetsersättning. BTP-utredningen föreslog emellertid att rätten till BTP till pensionärer i princip bör omfatta endast personer som varaktigt har sin huvudsakliga försörjning från allmän pension, vilket – enligt BTP-utredningen – innebär personer som uppbär hel ålderspension, tre fjärdedels eller hel förtidspension, garantipension till änkepension eller hustrutillägg enligt övergångsbestämmelser.

Remissinstanserna: Flera remissinstanser som yttrat sig över BTP-utredningens förslag i denna del tillstyrker detsamma. Någon av dessa understryker dock vikten av att fungerande lösningar utreds för de grupper som eventuellt mister rätten till BTP, liksom att eventuella konsekvenser för socialbidragsberoende och socialbidragskostnader närmare utreds. Det finns även flera remissinstanser som inte accepterar förslaget att minska kretsen av de personer som i framtiden skall kunna erhålla BTP.

Skälen för bedömningen: Som framgått i avsnitt 14.1 utgör dagens BTP-system en del av det allmänna pensionssystemet och systemet utgör dessutom en beståndsdel av det grundläggande skyddet för pensionärer.

Det reformerade ålderspensionssystemet innebär att det nuvarande grundskyddet i form av folkpension, PTS och SGA ersätts genom införande av en utfyllnadsförmån i form av garantipension till den inkomstrelaterade pensionen. Vid bestämmandet av garantipensionens basnivå har utgångspunkten varit att det även i framtiden skall finnas ett bostadsstöd till pensionärer av nuvarande BTP-karaktär.

De föreslagna reformerade reglerna om förtidspension, vad gäller de i denna departementspromemoria behandlade ålderskategorierna, liknar i stora delar garantipensionskonstruktionen inom den reformerade ålderspensioneringen.

Ett framtida bostadsstöd till aktivitetsersättning

De nuvarande två stora systemen för bostadsstöd i form av BTP och BOB har som gemensamt syfte att ge ekonomiska möjligheter för vissa grupper att ha en god bostad. Trots detta föreligger, som framgått ovan, skillnader mellan systemen. BOB, som utges med hänsyn till bl.a. per-

sonsammansättningen i hushållet, är ett högkostnadsskydd, medan BTP, som utges i huvudsak i förhållande till den enskilde individens ekonomiska förhållanden, utgör en del av det grundläggande skyddet inom den allmänna pensioneringen.

Som tidigare framgått av denna departementspromemoria skall personer under 30 år ha rätt till aktivitetsersättning om arbetsförmågan på grund av sjukdom eller annan nedsättning av den fysiska eller psykiska prestationsförmågan är nedsatt med minst en fjärdedel och nedsättningen kan antas bli bestående under minst ett år. Även en person under 30 år, som på grund av funktionshinder har förlängd skolgång på grundskole- eller gymnasienivå, skall ha rätt till aktivitetsersättning. Förmånen skall vara en sjukförsäkringsförmån, som skall kunna utges för längst tre år åt gången och skall kunna beviljas tidigast från och med det andra halvåret det år en försäkrad fyller 19 år. Förmånen kommer således inte att kunna lämnas tills vidare.

Å ena sidan kan hävdas att en person som kommer att vara berättigad till aktivitetsersättning kommer att ha en anknytning till sjukförsäkringssystemet som är svagare och mindre varaktig än vad en förtidspensionär har till det nuvarande förtidspensionssystemet. Det kan därför hävdas att dessa personer ekonomiskt sätt kommer att vara mer jämförbara med andra grupper i samhället, som inte är berättigade till permanent ersättning från den allmänna sjukförsäkringen eller den allmänna pensioneringen. Aktivitetsersättningsberättigade bör därför inte ha rätt till ett bostadsstöd som är jämförbart med nuvarande BTP-system. Å andra sidan kommer det i gruppen aktivitetsersättningsberättigade att finnas ett inte obetydligt antal personer med antingen en långvarig nedsättning av arbetsförmågan eller en helt eller delvis varaktig nedsättning av denna förmåga. För att skapa incitament för den enskilde att aktivera sig i syfte att få ett aktivt liv det är viktigt att ge denna grupp den signalen att ersättningen endast är tillfällig. Det kommer emellertid att finnas personer som när de fyller trettio år kommer att bli berättigade till någon form av permanent ersättning från det allmänna sjukförsäkringssystemet. I gruppen unga i ohälsöförsäkringen finns dessutom vissa funktionshindrade som bor i någon form av särskilt boende, t.ex gruppboende. Dessa boendeformer är inte sällan dyrare än de boendeformer som unga personer normalt bor i. Detta talar för att ett generellt högkostnadsskyddsriktat bostadsstöd som BOB inte kan bidra till boendet på samma sätt som för övriga unga personer. Visserligen finns det kompletterande bostadsstöd i vissa kommuner som riktar sig till bl.a. funktionshindrade. Olikheter förekommer dock mellan olika kommuner och förmånerna är inte rikstäckande. Med hänsyn härtill synes principiellt rimligare att dessa personer tillgodoses inom ramen för ett generellt rikstäckande system.

Det bör också beaktas att unga kommer att erhålla aktivitetsersättning om den förmånsberättigade aktiverar sig på olika sätt som bedömts vara positiva för denne. Den för den förmånsberättigade mest positiva aktivitetsåtgärden kan komma att påverka den förmånsberättigades boende, t.ex. genom att den kräver ett extra rum i bostaden för att bedriva viss anpassad sysselsättning. Med andra ord är boendet en viktig beståndsdel av den förmånsberättigades livssituation och därmed också en viktig del av den förmånsberättigades grundtrygghet.

Vid en sammanvägning av vad som nyss anförts framstår skälen för att låta de aktivitetsersättningsberättigade ha rätt till ett individinriktat bostadsstöd av samma karaktär som det nuvarande bostadstillägget till pensionärer väga tyngre än skälen mot en sådan slutsats. Med hänsyn härtill bör aktivitetsersättningsberättigade vara berättigade till ett bostadsstöd av BTP-karaktär. Denna förmån bör lämpligen kallas för *bostadstillägg till aktivitetsersättning*.

Skall alla aktivitetsersättningsberättigade ha rätt till bostadstillägg?

Som framgått ovan utges BTP i dag enbart till personer som uppbär någon form av allmän pension eller sjukbidrag. För vissa grupper utgör dock pensionen endast en mindre del av personens inkomst. En person med t.ex. en fjärdedels förtidspension kan jämte förtidspensionen ha en arbetsinkomst om tre fjärdedelar av normal arbetsinkomst. En sådan person är enligt gällande bestämmelser berättigad till BTP. En låginkomsttagare, som inte har rätt till allmän pension, kan däremot inte få BTP även om dennes inkomst understiger vad en förtidspensionär enligt det tidigare exemplet har i inkomst. En sådan låginkomsttagare kan endast erhålla BOB om han eller hon uppfyller förutsättningarna för den förmånen.

Den beskrivna skillnaden kan inte sakligt motiveras. I de båda nämnda exemplen ligger huvudansvaret för försörjningen utanför det allmänna pensionssystemet. Detta talar för att behovet av bostadsstöd bör bedömas utan särskilt hänsynstagande till att en viss del av försörjningen kommer från den allmänna pensioneringen eller från den allmänna sjukförsäkringen.

Som tidigare framgått kommer aktivitetsersättningen att utges antingen som en fjärdedels, en halv, tre fjärdedels eller hel förmån. Mot bakgrund av de nyss nämnda exemplen, framstår det inte som självklart att en person som inte har sin huvudsakliga försörjning i form av aktivitetsersättning skall ha rätt till bostadstillägg till aktivitetsersättning. En sådan persons anknytning till sjukförsäkringssystemet är inte speciellt stark och ekonomiskt sett framstår en sådan person som mer jäm-

förbar med övriga personer under 30 år, vilka endast kan ha rätt till bostadsstöd i form av BOB. Med hänsyn härtill framstår det lämpligt att begränsa möjligheterna till att uppbära bostadstillägg till aktivitetsersättning till de personer som har tre fjärdedels eller hel aktivitetsersättning.

Det framstår även som lämpligt att begränsa rätten till bostadstillägget till personer som erhåller aktivitetsersättning på grund av nedsättning av arbetsförmågan. Härigenom skulle det inte vara möjligt för de personer som kommer att grunda sin rätt till aktivitetsersättning endast på att de är funktionshindrade att jämte aktivitetsersättningen uppbära bostadstillägg. Denna förhållandevis lilla grupp består av personer som på grund av funktionshinder är berättigade till förlängd skolgång på grundskole- och gymnasienivå. Aktivitetsersättningen för dessa personer kommer, som tidigare framgått, att utges endast under tid som studierna bedrivs. Det framstår som rimligt att anta att dessa personer befinner sig i en ekonomisk situation som är jämförbar med den för andra kategorier studerande i samma ålder. Skäl att i detta sammanhang särbehandla två likvärdiga studerandegrupper kan således inte anses föreligga.

Sammanfattningsvis bör en person under 30 år som vid nedsatt arbetsförmåga på grund av sjukdom eller annan nedsättning av den fysiska eller psykiska prestationsförmågan erhåller minst tre fjärdedels aktivitetsersättning jämte denna förmån vara berättigad till bostadstillägg till aktivitetsersättningen.

Konsekvenser

Genom en sådan inriktning på det grundskyddsinriktade bostadsstödet till aktivitetsersättningsberättigade kommer personer som uppbär mindre än tre fjärdedels aktivitetsersättning på grund av nedsatt arbetsförmåga inte att vara berättigade till något grundskyddsinriktat bostadsstöd av BTP-karaktär. Med andra ord innebär inriktningen att en del personer som i dag är berättigade till BTP, dvs. personer som enligt nuvarande bestämmelser uppbär partiellt sjukbidrag eller förtidspension med en fjärdedels eller en halv ersättning, i framtiden endast kommer att vara berättigade till BOB. Det sistnämnda gäller dock endast om de uppfyller nuvarande förutsättningar för den förmånen.

Uppskattningsvis kommer den angivna begränsningen av bostadstillägget till aktivitetsersättning att påverka några hundratal personer med partiell aktivitetsersättning. I många fall kommer emellertid personer med mindre än tre fjärdedels aktivitetsersättning att vara berättigade till BOB, varför det ekonomiska utfallet endast kommer att bli

marginellt sämre. Dock kommer det att finnas en del personer med mindre än tre fjärdedels aktivitetsersättning som varken kommer att vara berättigade till bostadstillägg till aktivitetsersättningen eller till BOB. Dessa personer kommer generellt sett att ekonomiskt förlora en del på ett bostadsstödssystem av BTP-karaktär med den föreslagna inriktningen. Detta bör emellertid vara en konsekvens som är acceptabel. Mot bakgrund av den tidigare redovisade jämförelsen mellan en partiell förtidspensionär och en låginkomsttagare, framstår det inte rimligt att ett nytt bostadsstödssystem av BTP-karaktär även i fortsättningen skall komma att särbehandla jämförbara grupper av personer.

När det gäller personer som kommer att erhålla aktivitetsersättning endast på grund av funktionshinder kommer den angivna inriktningen på det grundskyddsinriktade bostadsstödet av BTP-karaktär att innebära en ekonomisk försämring jämfört med dagens system. Med hänsyn till likabehandlingsprincipen bör försämringen vara acceptabel även i dessa fall.

Frågan om övergångsbestämmelser för personer som är under 30 år och som kommer att uppbära BTP jämte förtidspension eller sjukbidrag vid ikraftträdandet av ett nytt BTP-system för unga i ohälsöförsäkringen, kommer – vid den fortsatta beredningen av BTP-utredningens betänkande – att behandlas tillsammans med övergångsfrågorna beträffande övriga grupper personer som vid ikraftträdandet kommer att uppbära BTP.

Författningsreglering av bostadstillägg till aktivitetsersättning

Personer som kommer att vara berättigade till aktivitetsersättning kommer sannolikt att tillsammans utgöra en heterogen grupp. Personerna i gruppen kommer att ha olika behov av stödinsatser m.m. för att klara av det dagliga livet. Bestämmelser om vad som skall krävas för att aktivitetsersättningsberättigade skall erhålla bostadstillägg till aktivitetsersättningen, och med vilka belopp sådant bostadstillägg skall utges i det enskilda fallet, kan medföra att regelverket kommer att bli tekniskt komplicerat. Sannolikt kommer bestämmelserna i en hel del avseenden att skilja sig från bestämmelserna för övriga personkategorier, som i framtiden kan komma att vara berättigade till ett bostadsstöd av BTP-karaktär. Med hänsyn härtill bör de särskilda bestämmelserna om bostadstillägg till aktivitetsersättning föras in i anslutning till de bestämmelser i lagen (1962:381) om allmän försäkring som skall reglera aktivitetsersättningen. Det bör dock poängteras att avsikten inte bör vara att skapa ett helt fristående bostadsstödssystem av BTP-karaktär för aktivitetsersättningsberättigade. Utgångspunkten för uppbyggnaden

av systemet bör i stället vara att i görligaste mån knyta an till de regler som bör gälla för ett framtida bostadsstödssystem av BTP-karaktär till övriga personkategorier som i framtiden kan komma att vara berättigade till en sådan förmån.

Hur ett framtida regelverk om bostadstillägg till aktivitetsersättning skall konstrueras bör behandlas i samband med den fortsatta beredningen av BTP-utredningens betänkande.

15 Höjda åldersgränser för vårdbidrag och handikappersättning

Förslag: Rätten till vårdbidrag för föräldrar till barn upp till 16 år utsträcks till att gälla längst till halvårsskiftet det år den unge fyller 19 år.

Åldersgränsen för rätt till handikappersättning höjs i motsvarande mån och inträder därmed tidigast fr.o.m. andra kalenderhalvåret det år den unge fyller 19 år.

Rätt till handikappersättning skall prövas på nytt i samband med beslut om aktivitetsersättning.

Förtidspensionsutredningens förslag: Överensstämmer i stort sett med promemorians förslag, dock inte vad gäller utredningens förslag om att handikappersättning alljämt skall kunna utges från 16 års ålder när den försäkrade, oberoende av bosättning, behöver mer tidskrävande hjälp av annan eller för att kunna förvärvsarbeta behöver forthjälpande hjälp av annan.

Remissinstanserna: *RFV* anser att gränsdragningen mellan olika förmåner som funktionshindrade kan uppbära behöver utvecklas ytterligare. Vidare anser verket att det krävs förtydliganden beträffande kriterierna för när handikappersättning skall utges fram till halvårsskiftet det år en person fyller 19 år, eftersom utredningens förslag kan tolkas som att handikappersättning kan utges samtidigt med vårdbidrag i vissa fall. *FKF* ställer sig bakom de höjda åldersgränserna, men framhåller att det finns skäl som talar för att merkostnadsersättningarna behöver utredas i sin helhet för att uppnå ett enklare och mer enhetligt handikappstöd. Flera handikapporganisationer, bl.a *HSO* och *SDR* som tillstyrker förslaget om höjda åldersgränser, framhåller att förslaget kan leda till att ungdomar mellan 16–19 år inte har ekonomiska förutsättningar att flytta hemifrån. De pekar därför på behovet av en undantagsregel i vissa särskilda fall. Organisationerna framhåller också att det, med tanke på den låga garantinivån för framför allt de yngsta och de merkostnader som dessa i många fall har, finns anledning att åter pröva frågan om att införa en lägre nivå i handikappersättningen.

Skälen för förslaget: Som tidigare framhållits i kapitlen 5 och 6 har samhällsutvecklingen inneburit – inte minst på utbildnings- och arbetsmarknadsområdena – att åldergränsen 16 år för rätt till långvarig eller varaktig försäkringsersättning i form av förtidspension eller sjukbidrag blivit föråldrad. I avsnitt 6 förslås att denna åldergräns flyttas fram till det år en försäkrad fyller 19 år, eftersom det först är i den åldern som det allmänt sett framstår som sannolikt att en ung person kan försörja sig långsiktigt genom arbete.

Vårdbidrag är en pensionsgrundande ersättning som utges direkt till föräldrar som vårdar sina funktionshindrade barn. Vårdbidraget avser både ersättning för kostnader till följd av ett barns funktionshinder och ersättning för merkostnader. Vårdbidraget kan sägas vara nära knutet till det särskilda vårdnadsansvar som enligt föräldrabalkens regler åvilar föräldrarna fram till dess barnet blir myndigt vid 18 års ålder. Detta skulle i sig kunna tala för att rätten till vårdbidrag upphör vid 18 års ålder. Föräldrarnas formella ansvar upphör dock inte utan vidare i och med detta utan förlängs vid viss skolgång. Om en sådan ordning tillämpas skulle rätten till ersättning för föräldrarnas vårdinsatser komma att upphöra i en ålder då de flesta funktionshindrade ungdomar – liksom övriga ungdomar – trots allt alltjämt bor kvar hos föräldrarna och i många fall har ett kvarstående behov av vårdinsatser från föräldrarnas sida som det inte kan lämnas någon försäkringsersättning för. En annan konsekvens av detta skulle bli att de ungdomar som inte är berättigade till förmånen handikappersättning då inte kan få någon ersättning alls för de merkostnader som de har till följd av sitt funktionshinder.

Ett mer tilltalande alternativ är att åldergränsen för vårdbidraget kopplas till den höjning av åldergränsen för det långvariga försäkringsstödet. Det skulle innebära att vårdbidrag utges fram till halvårsskiftet det år den unge fyller 19 år. På så sätt undviks att det uppstår ett tidsmässigt glapp i möjligheterna att få kompensation för den unges merkostnader, vilka inte täcks av handikappersättningen. Därmed utges emellertid denna merkostnadsersättning till föräldrarna för en person som fyllt 18 år och således är myndig. Det faktum att en merkostnadsersättning utges till en förälder, och inte till den unge, kan tyckas stå i konflikt med frigörelseprocessen och den självständighet som ungdomar i den åldern bör uppnå. En sådan ordning liknar dock den faktiska situationen för så gott som alla övriga ungdomar i motsvarande ålder, eftersom dessa normalt sett inte förvärvsarbetar och således är beroende av sina föräldrar för sin försörjning. Det kan även konstateras att det är fråga om en kostnadsersättning och under tid ungdomar normalt studerar, dvs. till halvårsskiftet det år de fyller 19 år. Det innebär därmed endast att föräldrarna får ersättning under den tid de har ansvar

för den unges underhåll. Det finns även stora fördelar med att det samlade behovet av ersättning för vårdinsatser och merkostnader för en familj kan hanteras i ett sammanhang. Det förhåller sig också givetvis så att föräldrarna har skyldighet att ge den unge de insatser och det stöd som vårdbidraget syftar till.

Höjningen av åldersgränsen för vårdbidrag fram till halvårsskiftet det år den unge fyller 19 år föranleder också behov av en motsvarande höjning av åldersgränsen för rätt till handikappersättning för att inte dessa två ersättningsformer skall sammanfalla i fråga om rätten till ersättning för merkostnader. Alla de merkostnader som kan grunda rätt till handikappersättning bör därför kunna ersättas genom vårdbidrag i form av en skattefri merkostnadsdel eller merkostnadsersättning. Detta leder till slutsatsen att rätt till handikappersättning inte skall föreligga under tiden från 16 års ålder fram till halvårsskiftet det år en försäkrad fyller 19 år och stadigvarande bor tillsammans med föräldrarna eller med någon av dem.

Enligt nuvarande regler gäller att om en försäkrad uppbär handikappersättning skall den förmånen prövas på nytt vid beslut om förtidspension. I det system som nu föreslås med aktivitetsersättning som ekonomisk ersättning vid långvarigt nedsatt arbetsförmåga, är det också motiverat att ha en motsvarande bestämmelse som innebär att rätten till handikappersättning skall prövas på nytt i samband med beslut om aktivitetsersättning.

16 Ansökan, beslut och överklagande i ärende om aktivitetsersättning

Förslag: Aktivitetsersättning skall kunna beviljas av försäkringskassans socialförsäkringsnämnd efter ansökan från den försäkrade eller i vissa fall av god man eller förvaltare för en tid av längst tre år, dock längst t.o.m. månaden före den månad i vilken den försäkrade fyller 30 år. Socialförsäkringsnämnden skall i vissa fall även ha möjlighet att besluta om aktivitetsersättning utan att den försäkrade ansökt härom.

Aktivitetsersättning beviljas från den tidpunkt den försäkrade uppfyller villkoren för rätt till denna, dock högst tre månader tillbaka i förhållande till ansökningsmånaden.

Försäkrad som har förlängd skolgång på gymnasienivå till följd av sitt funktionshinder skall kunna beviljas aktivitetsersättning t.o.m. utgången av den månad under vilken studierna bedöms avslutas.

Försäkringskassans socialförsäkringsnämnd skall kunna dra in en försäkrads aktivitetsersättning om denne tillsammans med kassan inte vill medverka till att finna aktiviteter som bedöms vara positiva för honom eller henne eller utifrån sin förmåga inte deltar i sådana planerade aktiviteter utan giltiga skäl.

Socialförsäkringsnämnds beslut i ärende om aktivitetsersättning skall kunna överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

Förtidspensionsutredningens förslag: Överensstämmer delvis med förslaget, dock inte vad gäller tidsbegränsningen av försäkringersättningen samt att socialförsäkringsnämnd skall fatta beslut om att rätten till aktivitetsersättning skall upphöra efter ansökan av den försäkrade.

Remissinstanserna: *Länsrätten i Jönköping* anser att, eftersom rätten till ersättning endast skall utges efter ansökan, talar mycket för att den försäkrade bör ha en oinskränkt rätt att bringa förmånen att upphöra. Vidare anser länsrätten att kriterierna för när ersättningen kan

dras in bör förtydligas ytterligare. Även Statens institut för särskilt utbildningsstöd (Sisus) anser att utredningen är oklar i fråga om när indragning av ersättningen skall kunna ske och förutsätter tydliga bestämmelser. Försäkringskassaförbundet tillstyrker förslaget om att ersättningen skall utges efter ansökan och att det är socialförsäkringsnämnd som fattar beslut, men förutsätter att tjänstemän får möjlighet att fatta provisoriska beslut.

Skälen för förslaget: I avsnitt 8 har de närmare skälen redovisats för att aktivitetsersättning inte skall beviljas tills vidare utan tidsbegränsas till längst 3 år i taget. Om det är fråga om aktivitetsersättning vid förlängd skolgång på gymnasienivå skall – som redovisats i avsnitt 11 – ersättningen beviljas till utgången av den månad i vilken studierna bedöms bli avslutade.

Aktivitetsersättning bör beviljas från den tidpunkt då en person bedöms uppfylla villkoren för rätt till ersättningen. Erfarenhetsmässigt gäller att ansökan om försäkringsersättning – t.ex. beroende på bristande information – inte alltid kan beviljas och betalas ut i direkt anslutning till när rätten till ersättning uppkommer. Det är därför rimligt att även aktivitetsersättning kan beviljas för viss tid före ansökningstidpunkten. I likhet med vad gäller för ansökan och beviljande av förtidspension bör därför denna ersättning inte beviljas för längre tid tillbaka än tre månader före ansökningsmånaden.

Det föreslås också vara möjligt för försäkringskassan att besluta om aktivitetsersättning utan att en försäkrad gjort ansökan om sådan, eftersom också försäkrade under 30 års ålder kan ha så långa sjukfall att det motiverar sådana beslut.

Med hänsyn till att besluten om aktivitetsersättning i allmänhet kommer att innehålla ett stort inslag av bedömning, är det som Förtidspensionsutredningen föreslagit motiverat att socialförsäkringsnämnd fattar beslut om beviljande av ersättningen. Det är också rimligt – av hänsyn till den enskildes behov att utan dröjsmål få ett snabbt besked om ersättning – att besluten om aktivitetsersättning omfattas av bestämmelsen i 20 kap. AFL om att provisoriska beslut får fattas av tjänsteman på kassan.

Förtidspensionsutredningen föreslog att rätten till aktivitetsersättning skall upphöra efter ansökan från den försäkrade. Eftersom förutsättningarna i väsentlig grad förändrats, till följd av den tidsbegränsning av ersättningen som nu föreslås, bortfaller behovet av att ha ett ansökningsförfarande, eftersom det sker en kontinuerlig nyprövning av om det föreligger rätt till ersättning. Det innebär att det sannolikt inte kommer att finnas så många personer som på eget initiativ förklarar sig vilja avstå från ersättningen utan att ha legitima skäl för detta. Detta

leder fram till bedömningen att någon prövning och beslut i dessa fall inte skall behöva företas av försäkringskassan.

Den som uppbär aktivitetsersättning är skyldig att utan dröjsmål anmäla till försäkringskassan om han eller hon börjar förvärvsarbete eller arbetar i större omfattning än tidigare eller om arbetsförmågan väsentligt förbättrats utan att han eller hon börjat arbeta. Likaså är den som på grund av förlängd skolgång på grundskole- eller gymnasienivå skyldig att göra anmälan till försäkringskassan om han eller hon avslutat sina studier eller ändrat sin studiegång. Om anmälan inte görs utan giltigt skäl får försäkringskassan dra in aktivitetsersättningen för viss tid eller tills vidare

Dessutom förslås i några andra speciella situationer att försäkringskassan får besluta om att rätten till aktivitetsersättning skall upphöra. Det gäller när det framkommit att en försäkrad inte förklarat sig vilja medverka i försäkringskassans arbete med att finna passande aktiviteter eller om han eller hon inte deltar i de aktiviteter som försäkringskassan fastställt och som bedöms bidra till att den enskildes möjligheter till en positiv utveckling tas till vara. Innan försäkringskassan gör en prövning av detta slag bör kassan utreda att det inte pågår någon aktivitet och beaktar att det kan finnas giltiga skäl, t.ex. sjukdom eller andra hälso-problem, problem i familjen o.dyl., för att den försäkrade under en längre period inte haft någon pågående aktivitet.

Om den försäkrade utan godtagbara skäl fortsätter att vara inaktiv finns en grund för försäkringskassan att dra in aktivitetsersättningen och det skall då ske genom beslut av socialförsäkringsnämnd. Med dessa förutsättningar bedöms det endast undantagsvis bli aktuellt med indragen aktivitetsersättning.

Det är naturligt att socialförsäkringsnämnds beslut i ärende om aktivitetsersättning, i likhet med vad som gäller för andra socialförsäkringsförmåner som beslutas av sådan nämnd, skall kunna överklagas till allmän förvaltningsdomstol av både den enskilde, försäkringskassan och RFV.

17 Ekonomiska och administrativa konsekvenser

17.1 Försäkringens kostnader

Förslaget till nytt ersättningsystem vid medicinskt grundad arbetsförmåga för personer mellan 16–29 år innebär regeländringar som påverkar försäkringskostnaderna på följande tre punkter år 2003:

- Kostnader för nya förtidspensioner/sjukbidrag för personer i åldern 16–29 uppkommer inte längre, men ersätts av ökade kostnader för vårdbidrag som ges ut längst till halvårsskiftet det år en person fyller 19.
- Kostnader för nya handikappersättningar för personer i åldern 16 år till halvårsskiftet de år de fyller 19 år bortfaller, men ersätts till viss del av ökade kostnader för vårdbidrag.
- Kostnader för den nya ersättningsformen aktivitetsersättning uppkommer för personer tidigast fr.o.m. halvårsskiftet det år de fyller 19 år fram till de fyller 30 år, såvida de inte uppbär förtidspension eller sjukbidrag enligt tidigare beslut. Inte heller de som uppbär handikappersättning enligt tidigare beslut påverkas av de nya reglerna.

I det följande redovisas schablonmässiga beräkningar av de kostnadseffekter som de föreslagna regelförändringarna förväntas leda till 2003 när de nya reglerna avses träda i kraft. Det bör understrykas att beräkningarna bygger på olika antaganden om utvecklingen, vilka kan komma att förändras under tiden fram till ikraftträdandet.

De föreslagna regeländringarna leder till ökade försäkringskostnader för anslaget *vårdbidrag för funktionshindrade* barn av två skäl. För det första kommer de som uppbär vårdbidrag när de fyller 16 år under 2003 att fortsätta att uppbära vårdbidrag genom den höjda åldersgränsen för vårdbidrag. För det andra kommer som en följd av att handikappersättning inte utges förrän tidigast vid halvårsskiftet det år en person fyller 19 år antalet vårdbidrag att öka något, eftersom en del personer i stället

kommer att få merkostnadsersättning genom vårdbidragssystemet. Antalet personer i åldern 16 år som under 2003 skulle ha lämnat vårdbidragssystemet uppskattas med ledning av uppgifter från RFV till ca 2 100. Ca en tredjedel, dvs. 700 av dessa vårdbidrag förväntas under 2003 komma att få en merkostnadsersättning med i genomsnitt 23 procent av prisbasbeloppet. Det innebär en ökning av kostnaderna för vårdbidragen med drygt 6 miljoner kronor.

Den kostnadsmässiga effekten av att ge dem, som genom den höjda åldersgränsen blir kvar i vårdbidragssystemet under 2003 kan beräknas schablonmässigt. Antalet hela vårdbidrag som skulle ha upphört skattas med ledning av uppgifter från RFV till ca 1 170. Ett helt vårdbidrag beräknas utgöra 2,52 prisbasbelopp. Om prisbasbeloppet 2003 är 38 300 kronor innebär regeländringen en ytterligare kostnadsökning för vårdbidragen med ca 110 miljoner kronor.

Under 2003 kommer inga nya *sjukbidrag och förtidspensioner* att beviljas för personer i åldrarna 16–29 år. Under det året förväntas, enligt tre olika prognoser, mellan 2 700–2 850 personer komma att beviljas förtidspension eller sjukbidrag i dessa åldrar. Dessa personer kommer nu i stället att antingen fortsätta uppbära vårdbidrag eller bli beviljade aktivitetsersättning enligt de nya reglerna. De kostnader som därmed inte uppkommer för nya förtidspensioner och sjukbidrag kan skattas enligt följande. Antalet uteblivna förmåner antas vara 2 775, dvs. ett medelvärde av nämnda prognoser. Vidare antas att nybeviljandet med avseende på pensioneringsgrad i princip följer vad som gällde för 1999. Vidare antas att samtliga är ogifta. Om prisbasbeloppet är 38 300 kronor 2003 blir årskostnaden per person med nuvarande ersättningsnivåer 77 710 kronor, 58 282 kronor, 38 855 kronor respektive 19 428 kronor beroende på pensioneringsgraden. Hela den uteblivna kostnaden uppgår härigenom till ca 180 miljoner kronor.

Genom att åldersgränsen för rätt till *handikappersättning* höjs från 16 år till tidigast den 1 juli det år en person fyller 19 år nybeviljas inte några handikappersättningar i det åldersintervallet. Den uteblivna årliga kostnaden härigenom beräknas till ca 10 miljoner kronor.

Den uppkomna skillnaden på ca 74 miljoner kronor (180+10–110+6) utgör således det kostnadsutrymme som är disponibelt för den föreslagna förmånen aktivitetsersättning som skall utges fr.o.m. år 2003.

På grundval av uppgifter från RFV har den årliga bruttokostnaden för nybeviljande av hela *aktivitetsersättningar* i åldrarna 19–29 år beräknats till ca 88 miljoner kronor. Beräkningarna är gjorda på basis av 1996 års uppgifter om nybeviljandet av förtidspensioner och sjukbidrag i åldersgruppen.

Om hänsyn tas till effekten av slopandet av SGA, bedöms de föreslagna förändringarna i de olika berörda förmånerna innebära att de samlade kostnaderna kommer att rymmas inom de tillgängliga ramarna.

Den totala kostnadsutvecklingen för personer i åldrarna 16–29 år över tiden ingår i de beräkningar som finns redovisade i avsnitt 14.2 i departementspromemorian Sjukersättning i stället för förtidspension (Ds 2000:39).

17.2 Konsekvenser för administrationen

De administrativa konsekvenserna av förslaget är flera, men vissa är av mer temporärt slag då de är förknippade med själva genomförandefasen. Det innebär informationsinsatser, omräkning av vårdbidrag och beslutsfattande i fråga om ändrade och nya förmåner m.m. De övergångsvisa arbetsuppgifterna som följer av omläggningen till ett nytt system är begränsade till en mindre grupp försäkrade och bedöms inte motivera någon generell ökning av de administrativa resurserna hos försäkringskassorna.

När det gäller de administrativa effekterna av att införa den nya ersättningsformen aktivitetsersättning, som skall beviljas för högst tre år i taget, blir situationen delvis en annan. Första året rör det sig om att utreda rätten till och bevilja ca 1 600 personer i åldrarna 16–29 år denna nya ersättning i stället för förtidspension eller sjukbidrag. Året därefter tillkommer lika många etc. Till detta kommer att nya prövningar av rätten till ersättning skall göras åtminstone vart tredje år.

Av förslaget följer dessutom att det skall vara en uppgift för försäkringskassan att planera och samordna de olika aktiviteter som kan komma i fråga för den försäkrade så att hans eller hennes möjligheter till utveckling och arbetsförmåga kan tas tillvara i möjligaste mån. Det innebär även att kassan kontinuerligt måste följa utvecklingen för dessa personer. Detta arbete kräver resurser både vad gäller ekonomi och kompetens något som också framhållits av många remissinstanser. Med hänsyn till att det rör sig om ett begränsat antal personer som kommer att uppbära den nya förmånen bör det, beroende på försäkringskassans storlek, röra sig om en förstärkning av resurserna med mellan 1–5 årsarbetare per kassa. Starka skäl talar för att en sådan förstärkning leder till att fler ungas utvecklingsmöjligheter än för närvarande kan tas tillvara, vilket bör innebära minskade försäkringskostnader av minst samma omfattning som resurstillskottet. Det förutsätts att RFV noga följer upp att dessa nya resurser används för det avsedda ändamålet. Detta kan t.ex. ske genom att försäkringskassorna årligen redovisar till verket hur resurstillskottet utnyttjats och hur många personer som är

föremål för dessa planerings- och samordningsinsatser samt resultatet av dessa.

18 Jämställdhetsaspekter

I åldrarna 16–29 år fanns vid utgången av 1999 ca 16 700 personer med förtidspension eller sjukbidrag. Av dessa var ca 7 850 kvinnor och ca 8 850 män. I åldersgruppen 24–29 år hade dock lika många kvinnor som män, ca 3 800, förtidspension eller sjukbidrag. Det innebär att i de lägsta åldrarna har betydligt fler män än kvinnor beviljats förtidspension eller sjukbidrag. Under 1999 nybeviljades i åldrarna 16–29 år i stort sett lika många kvinnor som män, ca 1 250 personer, förtidspension eller sjukbidrag.

Förslagen i denna departementspromemoria angående beräkning och fastställande av antagandeinkomst som läggs till grund för inkomstrelaterad aktivitetsersättning är i sig könsneutrala. Till detta kommer förslaget om en enhetlig och åldersrelaterad garantinivå inom aktivitetsersättningen på lägst 2,1 prisbasbelopp.

Det förslagna nya försäkringsstödet aktivitetsersättning skall kunna utges till personer i åldrarna 19–29 år med långvarig medicinskt grundad nedsättning av arbetsförmågan. Den grupp personer som kommer att beröras är mycket heterogen vad gäller de medicinska orsakerna till att ersättningen beviljas och mycket få personer kommer att ha haft inkomster före försäkringsfallet som grundar rätt till inkomstrelaterad aktivitetsersättning. Med hänsyn till att de som kan komma i fråga för sådan ersättning i regel har ett fåtal år på arbetsmarknaden bakom sig när arbetsförmågan blir långvarigt nedsatt, har det varit motiverat att föreslå en anpassning av reglerna om beräkning av antagandeinkomst på det sätt som beskrivs i avsnitt 12.1. Det förslagna bedöms gynna både män och kvinnor som i unga år får arbetsförmågan långvarigt nedsatt på medicinska grunder.

När det gäller den förslagna utformningen av en enhetlig och åldersberoende garantinivå bedöms också den gynna både män och kvinnor, eftersom denna bättre speglar såväl dagens samlevnadsformer som löneutvecklingen bland de unga i samhället.

19 Aktivitetsersättning i ett internationellt perspektiv

Som tidigare redovisats föreslog regeringen i prop. 1997/98:111 Reformerad förtidspension m.m. att *garantiersättning* är en typ av förmån som inte skall vara exportabel ens inom EU/EES-området, då ersättningen borde vara att anse som en s.k. minimiförmån enligt förordning (EEG) nr 1408/71. Förmånen anses snarare eventuellt kunna inordnas under bestämmelserna för de särskilda icke avgiftsfinansierade kontantförmåner som inte behöver exporteras enligt artikel 10 a i förordningen. För detta krävs dock att förmånen är upptagen i bilaga II a till förordningen vilket sker genom enhälligt beslut av Europeiska unionens råd. Om garantiersättningen inte skulle bli upptagen i nämnda bilaga skulle det få betydelse för både exportskyldigheten och risken för påtaglig överkompensation. En garantiersättning som inte kopplas till försäkringstid skulle således kunna leda till stora åtaganden från svensk sida. Om garantiersättningen däremot skulle bli upptagen i bilagan medför det att den som beviljas sådan ersättning förlorar denna vid flyttning till annat land inom gemenskapen. Om förmånen därigenom inte skulle kunna exporteras ens inom EU/EES, skulle detta innebära en total förändring i förhållande till vad som gäller i dag beträffande folkpension och pensionstillskott. En person som flyttar skulle således komma att förlora sitt grundskydd, såvida han eller hon inte har rätt till förmån i det nya landet.

Oavsett vilket beslut som Europeiska unionens råd skulle komma att fatta, bedöms effekterna av det i propositionen framlagda förslaget inte bli tillfredsställande för vare sig staten eller den enskilde.

Mot bakgrund av vad socialutskottet anförde vid behandlingen av propositionen, vad gäller behovet av analys vid den fortsatta beredningen av ärendet, föreslås i denna promemoria en annan lösning, som innebär att garantiersättningen görs exportabel.

Förslaget innebär att en person som betraktas som bosatt i Sverige enligt SofL, och som omfattas av nämnda förordning med stöd av förordningens artikel 45, kommer att kunna tillgodoräkna sig försäkringstid från annat EU/EES-land och härigenom kunna komma upp i

erforderligt antal försäkringsår för rätt till garantiersättning. Ett års ersättning i Sverige kommer emellertid att krävas för att sammanläggningsregeln skall kunna tillämpas. Enligt den s.k. exportabilitetsprincipen i artikel 10 får en kontantförmån inte dras in eller minskas med anledning av att den berättigade är bosatt i eller flyttar till ett annat medlemsland än det land som betalar ut förmånen. Av detta följer att garantiersättning får betalas ut även vid bosättning inom EU/EES-området. För personer som omfattas av flera medlemsländers försäkringssystem kommer i regel ersättningen att beräknas enligt proratatemporisprincipen. Den innebär att en person som på grund av flyttning till annat land inte har tjänat in rätt till oavkortad förmån i visst land skall ha rätt att erhålla en så stor andel av förmånen som svarar mot intjänandetiden. Om den som uppbär garantiersättning flyttar från Sverige till ett land utanför EU/EES-området upphör försäkringen att gälla och därmed även rätten till förmånen. De föreslagna reglerna för beräkning av försäkringstid finns i redovisade i avsnitt 12.2.

Försäkringen för *inkomstrelaterad aktivitetsersättning* gäller så länge arbetet i Sverige pågår. Försäkringen föreslås – som framgår av avsnitt 12.1 – gälla ett år efter den dag då arbetet upphört av någon annan anledning än ledighet för semester, ferier eller motsvarande ledighet. En person har alltså rätt att uppbära inkomstrelaterad aktivitetsersättning oavsett var i världen han eller hon är bosatt, så länge han eller hon är försäkrad för sådan förmån i Sverige.

En person kan, förutom att vara försäkrad i Sverige, ha varit försäkrad inom ett eller flera länder utanför EU/EES-området och därmed ha rätt till förmåner från dessa länder. Personen skulle därmed ha rätt till oavkortad inkomstrelaterad aktivitetsersättning från Sverige jämte dessa utländska förmåner. För att förhindra en sådan överkompensation bör en avräkningsregel införas i den svenska lagstiftningen.

Om en person utöver att vara försäkrad i Sverige även har varit försäkrad i ett eller flera länder inom EU/EES-området, gäller olika regler beroende på vilken typ av försäkringssystem respektive land har i fråga om invaliditetsförmåner. Om det andra landet har samma typ av försäkringssystem som nu föreslås gälla för Sverige, skall den svenska försäkringen svara för oreducerad, inkomstrelaterad aktivitetsersättning och det andra landet betalar således inget alls. Om det andra landet har en annan typ av försäkringssystem än Sverige blir proratatemporisprincipen tillämplig.

Om en person är försäkrad i ett land utanför EU/EES-området vid försäkringsfallet kommer han eller hon inte att ha rätt till någon inkomstrelaterad aktivitetsersättning från Sverige, oavsett om personen i fråga tidigare arbetat och varit försäkrad länge här i landet, eftersom den inkomstrelaterade ersättningen inte grundas på härledda rättigheter.

För personer som är försäkrade i ett annat EU/EES-land vid försäkringsfallet är, som ovan redovisats, typen på försäkringssystem i det andra landet avgörande för rätten till den inkomstrelaterade aktivitetsersättningen.

20 Ikraftträdande och övergångsvisa bestämmelser

Förslag: De nya reglerna om ersättning till personer under 30 års ålder vid långvarigt medicinskt grundad arbetsförmåga skall träda i kraft fr.o.m. 2003 och inte tillämpas på dem som beviljats förtidspension/sjukbidrag enligt de regler som gällde dessförinnan.

Förtidspensioner och sjukbidrag till försäkrade 29 år eller yngre, beviljade enligt de äldre reglerna, skall i princip löpa vidare oförändrade men skall tekniskt sett omvandlas till sjukersättning.

En försäkrad som uppbär sjukbidrag vid införandet av det nya systemet den 1 januari 2003 och som under det året inte uppnår 19 års ålder skall kunna få sjukbidraget förlängt om villkoren i övrigt är uppfyllda. En sådan förlängning kan dock inte avse en längre tid än till den 1 juli det år personen fyller 19 år.

En beviljad handikappersättning skall efter den 1 juli 2003 löpa vidare enligt de villkor som låg till grund för beviljandet.

Vårdbidrag för ett barn eller en ungdom skall inte kunna utges samtidigt som den unge uppbär tidigare beviljad förtidspension eller sjukbidrag.

Förtidspensionsutredningens förslag: Överstämmer med förslaget i promemorian med undantag för tidpunkten för ikraftträdandet.

Remissinstanserna: *RFV* påpekar i fråga om bestämmelsen om att en försäkrad som uppbär sjukbidrag vid införandet av de nya reglerna och som under det året inte uppnår 19 år skall kunna få sjukbidraget förlängt längst till den 1 juli det år han eller hon fyller 19 år, i praktiken innebär en försämring av det ekonomiska stödet från socialförsäkringen mellan det år då sjukbidraget upphör till dess han eller hon fyller 27 år.

Skälen för förslaget: Den ändrade tidpunkten för ikraftträdandet till den 1 januari 2003 är föranledd av den försening i vissa delar av införandet av det reformerade ålderspensionssystemet, till vilket även reglerna om personer under 30 år med långvarigt nedsatt arbetsförmåga behöver anpassas.

Det är av främst rättsäkerhetsskäl och administrativa skäl en viktig utgångspunkt att förmåner som beviljats innan det nu föreslagna systemet träder i kraft 2003 så långt som möjligt skall vara oförändrade. Därför föreslås att de äldre bestämmelserna fortfarande skall gälla för förtidspensioner och sjukbidrag som beviljats före ikraftträdandet samt vid prövning av rätt till förtidspension eller sjukbidrag om ansökan gjorts före ikraftträdandet. Det finns dock i vissa situationer behov av bestämmelser som reglerar övergången från det nuvarande till det kommande systemet. Dessa övergångsbestämmelser är framför allt föranledda av att den nedre åldersgränsen för rätt till det långvariga försäkringsstödet har ändrats från det en försäkrad fyller 16 år till den 1 juli det år den försäkrade fyller 19 år.

En situation som uppkommer när det nya systemet införs den 1 januari 2003 är att det då finns personer yngre än 19 år som uppbär sjukbidrag. Det är därför rimligt att den som uppbär sjukbidrag vid införandetiden, och är under 19 år när rätten till sjukbidraget upphör, skall kunna få detta förlängt om villkoren i övrigt är uppfyllda. En sådan förlängning kan dock aldrig avse längre tid än till den 1 juli det år personen fyller 19 år. Då inträder den försäkrade i det nya regelsystemet med aktivitetsersättning.

Den höjda nedre åldersgränsen för rätt till det långvariga försäkringsstödet föreslås också innebära att det inte längre skall föreligga rätt till handikappersättning under tiden från 16 års ålder fram till halvårsskiftet det år en person fyller 19 år. För de personer som uppbär handikappersättning vid införandet av det nya systemet den 1 januari 2003, och som inte under detta år når upp till 19 års ålder, krävs vissa regler. En del av dessa personer kan uppbära handikappersättning vid sidan av en förtidspension eller ett sjukbidrag, medan andra kan uppbära denna ersättning som en självständig förmån. Rätten till en beviljad handikappersättning skall inte dras in för personer som vid ikraftträdandet av det nya systemet är yngre än den föreslagna nedre åldersgränsen, dvs. inte fyller 19 år 2003. En beviljad handikappersättning bör därför löpa vidare enligt de villkor som låg till grund för beviljandet, med undantag för de fall då rätten till handikappersättning har begränsats till viss tid. Detta innebär att om rätten till handikappersättning är tidsbegränsad, och upphör före den 1 juli det år en person fyller 19 år, bör en eventuell ny prövning av rätt till ersättning göras enligt de föreslagna nya reglerna.

När det föreslagna nya systemet träder i kraft den 1 januari 2003 kommer det att finnas unga personer som uppbär förtidspension eller sjukbidrag och som under detta år inte når upp till den nedre åldersgränsen för det långvariga försäkringsstödet på 19 år. Eftersom nuvarande rätt till vårdbidrag för föräldrar till barn upp till 16 år utsträcks

längst till halvårsskiftet det år de fyller 19 år, vore det inte rimligt om det också skulle kunna utges vårdbidrag för föräldrar till sådana barn och ungdomar. Därför föreslås att vårdbidrag inte skall kunna utges samtidigt som den unge personen uppbär förtidspension eller sjukbidrag.

21 Omvandling av tidigare beviljade förtidspensioner och sjukbidrag

I prop. 1997/98:111 Reformerade förtidspension m.m förutsattes att omvandlingen av redan beviljade förtidspensioner och sjukbidrag blir en engångsinsats, inte minst av administrativa skäl. Enligt propositionen skall omvandlingen av beviljade förtidspensioner och sjukbidrag, den s.k. stocken, till inkomstrelaterade ersättningar och garanti-ersättningar ske så att en individs ersättning i möjligaste mån behålls oförändrad. När tidigare förmåner omvandlats bör, enligt propositionen, i så stor utsträckning som möjligt samma regler gälla för dessa som för senare beviljade förmåner.

Det är naturligt att dessa utgångspunkter för omvandlingen skall gälla alla, oavsett ålder, som vid det planerade ikraftträdande av de nya beräkningsreglerna den 1 januari 2003 uppbär förtidspension eller sjukbidrag enligt nuvarande regler. Även försäkrade som genom beslut fattade efter ikraftträdandet av det nya regelsystemet beviljats förmåner, som avser tid före ikraftträdandet, avses få dessa förmåner omvandlade.

Principen för omvandlingen innebär i korthet att en antagandeinkomst bestäms utifrån nivån på nuvarande ATP och folkpension. Denna antagandeinkomst ligger sedan till grund för beräkning av inkomstrelaterad ersättning och eventuell utfyllnad i form av garantiersättning enligt samma regler som föreslås gälla nybeviljade ersättningar.

Genom att det särskilda grundavdraget för pensionärer (SGA) avskaffats i det reformerade ålderspensionssystemet och ersätts av en förhöjd bruttonivå, föreslås detta också gälla för det nya ersättningsystemet vid långvarig eller varaktigt medicinskt grundad nedsättning av arbetsförmågan. Med anledning härav har de effekter som SGA i nuvarande system har på förtidspensionärernas nettoinkomster varit föremål för särskild uppmärksamhet. Det har framkommit att i SGA visat sig ha effekter som kan ifrågasättas, i synnerhet vid partiella förmåner. Dessa effekter finns redovisade i departementspromemorian Förtids-

pensionssystemet – Skattereglernas effekt på kompensationsnivåerna (Ds 2000:09).

För att åstadkomma ett oförändrat ekonomiskt utfall även efter omvandlingen av förtidspensioner och sjukbidrag vid införandet av det nya ersättningssystemet föreslås att en omvandling företas av värdet av SGA. Kompensationen för det slojade SGA innebär på grund härav i vissa fall en bruttohöjning av de omvandlade ersättningarna.

I departementspromemorian Sjukersättning i stället för förtidspension – Ersättning och ålderspensionsrätt vid långvarig eller varaktig medicinskt grundad nedsättning av arbetsförmågan (Ds 2000:39) finns en utförlig redovisning med förslag om omvandlingen av stocken med förtidspensioner och sjukbidrag.

22 Författningskommentar

22.1 Förslaget till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring

3 kap.

3 §

I paragrafen föreskrivs bl.a. att den som uppbär hel förtidspension eller hel särskild efterlevandepension enligt lagen om allmän försäkring inte har rätt till sjukpenning. I paragrafen har skett ett tillägg innebärande att inte heller den som uppbär hel aktivitetsersättning har rätt till sjukpenning.

5 §

I *första stycket* anges bl.a. i vilka fall sjukpenningförsäkringen skall omprövas. I stycket har under punkten b lagts till att dels beviljande av aktivitetsersättning, dels då beviljad ersättning ändras med hänsyn till en förändring av den försäkrades arbetsförmåga skall utgöra skäl för omprövning av sjukpenningförsäkringen. Under punkten e har lagts till att även beslut om att vilandeförklaring av aktivitetsersättning upphör utgör skäl för omprövning.

5 c §

Paragrafen innehåller regler om vad den sjukpenninggrundande inkomsten skall motsvara vid utgången av en period då en försäkrad helt eller delvis har haft förtidspension. I paragrafen har införts att reglerna även skall gälla vid utgången av en period då en försäkrad uppburit aktivitetsersättning.

7 §

Paragrafen anger förutsättningarna för att utge sjukpenning. I *åttonde stycket* har lagts till att om den försäkrade uppbär aktivitetsersättning skall vid prövning av den försäkrades rätt till sjukpenning, bedömningen av hans eller hennes arbetsförmåga ske med bortseende av den

nedsättning av arbetsförmågan om legat till grund för beslutet om aktivitetsersättning.

4 kap.

9 §

I paragrafens *andra stycke* anges att när det skall bestämmas om villkoret om försäkring för viss sjukpenning enligt 6 § andra stycket är uppfyllt för en försäkrad som avses i 3 kap. 5 b § skall bortses från tiden för utlandsvistelsen. När det bestäms om villkoret är uppfyllt för en förälder som uppburit förtidspension skall sjukpenninggrundande inkomst beräknad enligt 3 kap. 5 c § anses ha gällt hela den tid som föräldern uppburit förtidspension.

Enligt 3 kap. 5 c § skall vid utgången av en period som en försäkrad helt eller delvis har haft förtidspension enligt denna lag den sjukpenninggrundande inkomsten motsvara den sjukpenninggrundande inkomst som den försäkrade skulle ha varit berättigad till omedelbart före en eller flera sådana perioder eller vad som löneutvecklingen inom yrkesområdet därefter föranleder. Detta gäller dock endast för tid före 65 års ålder och till den del den försäkrade är arbetslös och beredd att anta erbjudet arbete i en omfattning som svarar mot närmastföregående förvärvsarbete.

I 4 kap. 6 § andra stycket anges att föräldrapenning för de första 180 dagarna utges med belopp motsvarande föräldrarnas sjukpenning beräknad enligt 3 kap. med undantag av 5 § fjärde–sjunde styckena samt 10 a och 10 b §§, om föräldern under minst 240 dagar i följd före barnets födelse eller den beräknade tidpunkten härför har varit försäkrad för en sjukpenning över garantinivån och skulle ha varit det om försäkringskassan känt till samtliga förhållanden hur storleken av föräldrapenning bestäms.

Enligt 2 kap. 4 och 6 §§ socialförsäkringslagen (1999:799) skall en i Sverige bosatt person som lämnar landet för arbete för arbetsgivarens räkning och som är anställd av ett svenskt trossamfund, ett organ som är knutet till ett sådant samfund eller en svensk ideell organisation som bedriver biståndsverksamhet, fortfarande anses vara bosatt här om utlandsvistelsen kan antas vara längst fem år. För dessa personer skall enligt 3 kap. 5 b § AFL den sjukpenninggrundande inkomsten vid återkomsten till Sverige fastställas till lägst det belopp som utgjorde sjukpenninggrundande inkomst omedelbart före utlandsresan. Detsamma gäller den personens familjemedlemmar.

I paragrafens *andra stycke* har lagts till att vid bestämmande av storleken av föräldrapenningen för en förälder som uppburit aktivitetsersättning skall sjukpenninggrundande inkomst beräknad enligt 3 kap. 5 c § anses ha gällt hela den tid som föräldern uppburit ersättningen.

7 kap.

1 §

Paragrafen anger förutsättningarna för rätt till förtidspension och sjukbidrag. Som en följd av reglerna om aktivitetsersättning har införts i *första stycket* att en försäkrad har rätt till förtidspension från och med den månad då han eller hon fyller trettio år.

7 a kap.

1 §

I paragrafen anges att kapitlet tillämpas för försäkrade från och med det andra halvåret det år han eller hon fyller 19 år till och med månaden före den månad den försäkrade fyller 30 år. Valet av den nedre åldersgränsen är en följd av att ungdomar studerar under längre tid än förut och därför vanligen avslutar sina gymnasiestudier först under det år de fyller 19 år. Kapitlet är således tillämpligt på personer som uppnått en sådan ålder att de normalt kan förväntas förvärvsarbeta. Beträffande de angivna åldersgränserna, se vidare avsnitt 6.

2 §

Aktivitetsersättning kan enligt *första stycket* utges dels om den försäkrade har en bristande arbetsförmåga av viss omfattning som kan antas bli bestående under minst ett år, dels på grund av att den försäkrade har ett funktionshinder som medför förlängd skolgång på grundskole- eller gymnasienivå. Att den bristande arbetsförmågan skall vara bestående under minst ett år från den tidpunkt då bedömningen görs överensstämmer med begreppet ”avsevärd tid” när det gäller rätten till sjukbidrag. Beträffande den försäkrades möjlighet till aktivitetsersättning vid förlängd skolgång, dvs. då en försäkrad studerar under lägre tid än vad studenter normalt kan förväntas göra för att fullfölja en viss utbildning, är denna däremot inte beroende av om det finns brister i den försäkrades arbetsförmåga. Istället krävs att den försäkrade har ett funktionshinder som orsakat den förlängda skolgången eftersom förlängd skolgång av andra skäl än ett funktionshinder inte medför någon rätt till aktivitetsersättning, se vidare avsnitt 11. Att rätten till ersättning är begränsad till den tid den försäkrade har förlängd skolgång, innebär att den försäkrade behåller rätten till aktivitetsersättning under lov och andra ledigheter som kan förekomma inom ramen för den förlängda skolgången. Om den försäkrade slutför utbildningen eller avbryter sina studier upphör däremot rätten till ersättning.

Innebörden av begreppet funktionshinder knyter an till begreppet i 1 § tredje punkten lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade. Med funktionshinder avses således den begränsning eller det hinder som gör att en människa till följd av skada eller sjuk-

dom inte kan utföra en aktivitet på det sätt eller inom de gränser som kan anses normalt. Orsaken till eller arten av funktionshindret är inte avgörande, inte heller den medicinska diagnosen. Inom kretsen finns personer med såväl fysiska och psykiska som begåvningsmässiga funktionshinder (se vidare prop.1992/93:159 s. 55 f och 168 f). Till skillnad från lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade har storleken och varaktigheten av funktionshindret i sig inte någon betydelse vid bedömningen av om aktivitetsersättning skall utgå.

Vid bedömningen av om arbetsförmågan är nedsatt skall bestämmelserna i 7 kap. tillämpas. Det kan således vara fråga om såväl medfödda handikapp som kroppsliga eller psykiska sjukdomar eller följd-tillstånd av sådana sjukdomar. Beträffande arbetsförmågebegreppet är grundläggande att var och en som bedöms kunna försörja sig själv genom något sådant förvärvsarbete som normalt förekommer på arbetsmarknaden skall anses ha full arbetsförmåga (prop. 1996/97:28 s. 10 ff).

I *tredje stycket* anges att en försäkrad får, utan att rätten till aktivitetsersättning påverkas, delta i sådana aktiviteter som kan antas ha en positiv inverkan på hans eller hennes sjukdomstillstånd eller annan nedsättning av den fysiska eller psykiska prestationsförmågan. Försäkringskassan skall fastställa vilka aktiviteter som kan komma ifråga. Som framgår närmare under avsnitt 9 har begreppet aktivitet i kapitlet en mycket vid innebörd. Förvärvsarbete där en försäkrad utnyttjar en arbetsförmåga som han eller hon antogs sakna när beslutet om aktivitetsersättning fattades samt studier på högskolenivå eller annan eftergymnasial utbildning utgör dock inte sådana aktiviteter som omfattas av bestämmelsen.

I *fjärde stycket* anges att beslut om rätt till aktivitetsersättning kan avse längst tre år. Bedömningen av den försäkrades arbetsförmåga bör vara vägledande för hur lång tid ett beslut skall avse. Då rätt till aktivitetsersättning vid bristande arbetsförmåga förutsätter att arbetsförmågan kan antas bli bestående under minst ett år från den tidpunkt bedömningen görs kommer ett sådant beslut om ersättning inte kunna avse kortare tid än ett år. Vid rätt till ersättning p.g.a. förlängd skolgång bör den planerade skolgången vara avgörande för hur lång tid beslutet skall avse. Eftersom beslutet gäller under en begränsad tid kommer den försäkrade att få ansöka på nytt för att återigen kunna komma ifråga för aktivitetsersättning.

3 §

Enligt 20 kap. 3 §, som också är tillämplig beträffande de som är berättigade till aktivitetsersättning, kan en ersättning dras in eller sättas ned bl.a. om den som är berättigad till ersättning vägrar eller underlåter

att vidta vissa åtgärder. Regeln utgör således ett slags sanktion för en förseelse eller underlåtenhet från en försäkrad som i och för sig är berättigad till ersättning. Att den försäkrade aktiveras, medverkar till att utreda vilka aktiviteter som kan vara lämpliga för honom eller henne samt deltar i aktiviteterna är av avgörande betydelse för aktivitetsersättningen. Om den försäkrade inte gör vad som ankommer på honom eller henne enligt 6 § föreligger därför inte längre förutsättningar för rätt till aktivitetsersättning och rätten till ersättning skall upphöra. I paragrafen anges således att rätten till aktivitetsersättning kan upphöra om den försäkrade inte medverkar på ett sätt som föreskrivs i 6 §. Att rätten till aktivitetsersättning upphör om det är uppenbart att den försäkrade inte medverkar i de aktiviteter som försäkringskassan funnit lämpliga markerar att regeln skall tillämpas med restriktivitet.

Aktiviteter

4 §

I paragrafen åläggs allmän försäkringskassa att i samråd med den försäkrade fastställa de aktiviteter som är lämpliga för denne samt att planera, samordna och ha tillsyn över aktiviteterna. De aktiviteter som avses i paragrafen kan komma ifråga i de fall den försäkrade har rätt till aktivitetsersättning på grund av bristande arbetsförmåga. Försäkringskassan skall vid bedömningen av vad som utgör en lämplig aktivitet, lägga stor vikt vid den enskildes önskemål och även sådana aktiviteter som den enskilde redan utför skall omfattas av försäkringskassans beslut om aktiviteten annars skulle kunna påverka arbetsförmågebedömningen och i förlängningen skulle kunna leda till en indragning helt eller delvis av aktivitetsersättningen. Önskemålet måste dock bedömas mot den försäkrades personliga förhållanden, dvs. den försäkrades sjukdom eller annan nedsättning av den fysiska eller psykiska prestationsförmågan, och en aktivitet får anses lämplig om den kan antas ha en positiv inverkan på dessa förhållanden. Därigenom kan på sikt grunden läggas för en förbättrad arbetsförmåga. De aktivitetsåtgärder som kan komma ifråga skall, om inte särskilda skäl föreligger, planeras att pågå under den tid som aktivitetsersättningen omfattar. De personer som kan delta i de aktiviteter som avses i paragrafen utgör en mycket heterogen grupp och vad som än en lämplig aktivitet för en person kan framstå som olämplig för en annan. Det kan inte heller uteslutas att det kan förekomma situationer då det med hänsyn till den försäkrades tillstånd inte går att finna någon lämplig aktivitet. Det är då givetvis inte möjligt för försäkringskassan att planera några aktiviteter. Skäl att däremot planera aktiviteter under en något längre tid än aktivitets-

ersättningen omfattar kan vara att den som ordnar en viss aktivitet har planerat att aktiviteten skall pågå under längre tid och försäkringskassan finner att syftet med aktiviteten inte skulle kunna uppnås om den avslutades i förtid och att det är sannolikt att den försäkrade skulle beviljas aktivitetsersättning efter en ny ansökan.

5 §

Paragrafen motsvarar 22 kap. 10 § AFL. Beträffande sådana aktiviteter som den försäkrade sedan tidigare, på eget initiativ, deltar i skall ersättning utges endast i undantagsfall.

6 §

I paragrafen anges en skyldighet för den försäkrade att bistå försäkringskassan i arbetet med att klarlägga vilka aktiviteter som kan komma ifråga för honom eller henne samt att efter bästa förmåga medverka i aktiviteterna. Om den försäkrade inte vill att medverka till att klarlägga vilka aktiviteter som kan komma ifråga eller utifrån sin förmåga inte deltar i de aktiviteter som försäkringskassan fastställt kan enligt 3 § rätten till aktivitetsersättning upphöra.

Aktivitetsersättning

7 §

I paragrafen anges att aktivitetsersättning utges i form av inkomstrelaterad ersättning och garantiersättning. I 11–28 §§ anges närmare hur den inkomstrelaterade ersättningen och garantiersättningen beräknas.

8 §

Paragrafen, som motsvarar 7 kap. 2 § AFL, gäller endast de fall då aktivitetsersättning utges på grund av nedsatt arbetsförmåga. I de fall då en person har förlängd skolgång förutsätts studierna ha en sådan omfattning att de kan anses utgöra heltidsstudier.

9 §

Paragrafen anger att aktivitetsersättning inte utges för den tid en försäkrad studerar på högskolenivå eller annan eftergymnasial nivå, om studierna i sig skulle kunna berättiga till studiemedel enligt studiestödslagen (1999:1395). Vid studier på högskolenivå eller annan eftergymnasial nivå skall inte försäkrade särbehandlas genom reglerna om aktivitetsersättning utan studierna skall finansieras av den enskilde inom ramen för studiestödssystemet se vidare avsnitt 11. Vid deltid-

studier är avgörande hur stort studiemedel studierna skulle berättiga till.

10 §

Rätt till barnpension har barn som inte fyllt 18 år. I samband med studier kan dock barnpension utges längst till och med juni månad det år barnet fyller 20 år. Om en person har rätt till såväl barnpension som aktivitetsersättning skall endast en av förmånerna utbetalas. Av paragrafen framgår att den förmån som är mest förmånlig skall utbetalas.

Inkomstrelaterad ersättning

11 §

Den som uppfyller rekvisiten i 2 § kan komma ifråga för inkomstrelaterad aktivitetsersättning. Den inkomstrelaterade ersättning utgör en försäkring mot det bortfall av förvärvsinkomster som blir följden av att den försäkrade drabbas av nedsatt arbetsförmåga av viss omfattning. Även när en försäkrad har rätt till aktivitetsersättning på grund av att han eller hon har ett funktionshinder som medför förlängd skolgång kan det dock förekomma att den försäkrade har haft sådana inkomster som kan ligga till grund för beräkningen av den inkomstrelaterade ersättningen. Det belopp som skall ligga till grund för beräkning av den inkomstrelaterade ersättningen hänförs till en tidsperiod om tre år närmast före försäkringsfallet, den s.k. ramtiden.

12 §

I paragrafen anges hur antagandeinkomsten beräknas samt vad som avses med bruttoårsinkomster. Antagandeinkomsten beräknas utifrån den försäkrades bruttoårsinkomster under ramtiden, d.v.s. den försäkrades årliga inkomster under de tre år som föregick försäkringsfallet. Storleken av de årliga inkomsterna bestäms utifrån den försäkrades pensionsgrundande inkomster enligt 2 kap. lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension med tillägg för debiterade allmänna pensionsavgifter för respektive år, samt pensionsgrundande belopp som tillgodoräknats vid förtidspension. Genom att återföra belopp motsvarande allmänna pensionsavgifter kommer beräkningen att utgå från den försäkrades bruttoårsinkomster för respektive år. Särskilt för unga personer kan förekomma att en beräkning utifrån den sjukpenninggrundande inkomsten leder till ett mer fördelaktigt resultat. För det sista av åren inom ramtiden får därför bruttoårsinkomsten beräknas utifrån den sjukpenninggrundande inkomst som gäller vid beslutet om detta skulle vara mer fördelaktigt för den försäkrade.

13 §

I paragrafen anges hur stora bruttoårsinkomster som får beaktas vid beräkningen av antagandeinkomst. Taket för hur stora inkomster som får beaktas ligger på 7,5 gånger det för aktuellt år förhöjda prisbasbeloppet.

14 §

Eftersom antagandeinkomsten utgör ett mått på den försäkrades inkomstförlust vid försäkringsfallet måste de bruttoårsinkomsten som ligger till grund för beräkningen av antagandeinkomst räknas om till aktuellt penningvärde. Detta görs genom att bruttoårsinkomsten multipliceras med kvoten mellan prisbasbeloppet för det år aktivitetserättning skall börja utges och prisbasbeloppet för det år bruttoårsinkomsten hänför sig till.

15 §

I paragrafen anges hur antagandeinkomsten skall beräknas. Antagandeinkomsten utgör genomsnittet av de två högsta omräknade bruttoårsinkomsterna inom ramtiden. Om den försäkrade får tillgodoräknas endast ett års bruttoårsinkomster under ramtiden upptas ett år till 0 kronor.

16 §

I paragrafen anges att hel inkomstrelaterad ersättning utgör 64 procent av antagandeinkomsten. Partiell förmån motsvarar tre fjärdedels, halv och en fjärdedels förmån.

Garantiersättning

17 §

Garantiersättning utges som en utfyllnad till den inkomstrelaterade aktivitetserättningen för försäkrade som saknar eller endast har låga bruttoårsinkomster inom ramtiden och som därför helt saknar inkomstrelaterad ersättning eller som har en inkomstrelaterad ersättning som understiger en viss nivå, den sk. garantinivån. Så som gäller för bl.a. förtidspension andelberäknas garantiersättningen i förhållande till den försäkringstid som kan tillgodoräknas den försäkrade. Hur länge den försäkrade kan knytas till det svenska försäkringssystemet blir därför avgörande för hur stor del av garantiersättningen som den försäkrade kan få.

18 §

Nuvarande bestämmelser om andelsberäkning av ålderspension finns i 5 kap. Enligt dessa beräknas folkpensionen antingen i förhållande till den tid som personer är bosatta i Sverige eller i förhållande till antalet år för vilka tillgodoräknats pensionspoäng. Garantiersättning skall däremot enbart beräknas i förhållande till försäkringstid dvs. i princip samma som gäller för bosättning i Sverige.

I paragrafen anges att försäkringstiden beräknas utifrån dels faktisk försäkringstid, dels framtida försäkringstid. Faktisk försäkringstid avser tiden från det att den försäkrade fyllde 16 år till och med försäkringsfallet och framtida försäkringstid avser tiden därefter till och med det år den försäkrade fyller 64 år. Den faktiska försäkringstiden beräknas enligt 19–21 §§ och den framtida försäkringstiden enligt 22 §. Faktisk och framtida försäkringstid avrundas var för sig till närmast antal hela månader. Tiderna läggs därefter samman och den totala försäkringstiden avrundas till närmaste hela antal år.

19 §

Paragrafen motsvarar 5 kap. 6 § a och b.

20 §

Paragrafen motsvarar 5 kap. 7 § första och andra styckena.

21 §

Paragrafen motsvarar 2 kap. 4 § lagen (1998:702) om garantipension.

22 §

Paragrafen motsvarar beräkningen av framtida bostättningsstid för folkpension i form av förtidspension enligt 5 kap. 9 §. Vissa redaktionella ändringar har dock gjorts i paragrafen.

23 §

Paragrafen motsvarar med 5 kap. 5 § andra stycket. Paragrafen syftar till att undvika att garantiersättning betalas ut med alltför små belopp vid en tillämpning av 28 §. Till följd av samordningsregeln i artikel 45 i rådets förordning (EEG) nr 1408/71 kommer den som har försäkringstid från andra länder inom EU/EES att få räkna med den tiden för att uppnå de tre kvalifikationsåren. En förutsättning för en sådan sammanläggning är emellertid att den försäkrade kunnat tillgodoräknas minst ett år med försäkringstid i Sverige.

24 §

Garantiersättningen utgör en utfyllnad av den inkomstrelaterade ersättningen upp till en viss nivå, garantinivån. I paragrafen anges att garantinivån varierar mellan 2,10 till 2,35 gånger prisbasbeloppet beroende på den försäkrades ålder. Beträffande garantinivån, se närmare avsnitt 12.2.

25 §

I paragrafen anges hur garantiersättningen beräknas då den försäkrade har rätt till partiell inkomstrelaterad ersättning. Vid beräkningen konstateras först hur stor hel garantiersättning den försäkrade skulle ha fått om han eller hon varit berättigad till detta och därefter sker andelsberäkningen. Om den försäkrade inte kan tillgodoräknas en försäkringstid om 40 år för garantiersättningen skall ersättningen reduceras i motsvarande mån innan andelsberäkningen sker.

26 §

I paragrafen anges att till grund för beräkningen av garantiersättningen skall ligga den inkomstrelaterade aktivitetsersättning som den försäkrade har rätt till för samma år.

27 §

I paragrafen anges hur garantiersättningen beräknas. Garantiersättningen är en utfyllnad till den inkomstrelaterade ersättningen upp till en viss garantinivå. Storleken av garantiersättningen är alltså beroende av hur stor den inkomstrelaterade ersättningen är. För den som helt saknar inkomstrelaterad ersättning motsvarar hel garantiersättningen garantinivån. Om den försäkrade har rätt till hel inkomstrelaterad ersättning men beloppet är så litet att den inkomstrelaterade förmånen understiger garantinivån utgör garantiersättningen ett belopp motsvarande skillnaden mellan den inkomstrelaterade förmånen och garantinivån. Med hänsyn till att garantiersättningen kommer att vara relaterad till prisbasbeloppet måste det vid ingången av varje nytt år göras en ny beräkning av den garantiersättning som skall utges för det kommande året.

28 §

Rätten till garantiersättning är beroende av den försäkringstid som beräknas enligt 19–22 §§. I 23 § anges vidare att det krävs minst tre års tillgodoräknad försäkringstid för att garantiersättning skall utges. För att den försäkrade skall vara berättigad till oavkortad garantiersättning krävs att antalet år med försäkringstid som enligt detta kapitel kan tillgodoräknas honom eller henne uppgår till minst 40. I annat fall görs

enligt denna paragraf en avkortning av garantinivån till så stor andel som svarar mot förhållandet mellan det antal år som kan tillgodoräknas den försäkrade och talet 40. Därefter sker en reducering med hänsyn till storleken på den inkomstrelaterade ersättningen. Som exempel kan nämnas att om den försäkrade bara kan tillgodoräknas 20 år med försäkringstid innebär detta att garantiersättningen beräknas genom att garantinivån avkortas till 20/40, dvs. till hälften av den ursprungliga garantinivån.

Ändrade förhållanden m.m.

29 §

Förutom vissa redaktionella ändringar motsvarar paragrafen 16 kap. 7 § AFL.

30 §

I paragrafen anges ett förbud mot att uppbära aktivitetsersättning under samma tid och i den omfattning som den försäkrade förvärvsarbetar med utnyttjande av en arbetsförmåga som han eller hon antogs sakna när beslutet om aktivitetsersättning fattades. I paragrafen anges vidare att förbudet gäller om den nyvunna arbetsförmågan är av en sådan omfattning att aktivitetsersättningens storlek påverkas vid en tillämpning av 8 §. Detta motsvarar i sak 16 kap. 7 b § AFL.

31 §

Förutom vissa redaktionella ändringar motsvarar *första, tredje och fjärde styckena* 16 kap. 8 § AFL. I *andra stycket* föreskrivs en anmälningsskyldighet för de som får aktivitetsersättning under den tid de har förlängd skolgång. Anmälningsskyldigheten i andra stycket omfattar inte bara om den försäkrade avbrutit studierna utan även om inriktningen av studierna ändrats eller om den försäkrade studerar i annan omfattning än tidigare.

32 §

I *första stycket* anges att beslut om vilande aktivitetsersättning endast får fattas om den försäkrade omedelbart dessförinnan uppburit aktivitetsersättning under minst tolv månader från ansökan om ersättning. Om en försäkrad har fått aktivitetsersättning under 3 år och försäkringskassan, efter ansökan, funnit att ersättning skall utgå under ytterligare 3 år kan således beslut om vilande aktivitetsersättning inte fattas förrän tidigast då den försäkrade fått ersättning under 12 månader av

den senare treårsperioden. Paragrafen motsvarar i övrigt 16 kap. 14 § AFL.

33 §

Paragrafen motsvarar 16 kap. 15 § AFL.

34 §

Paragrafens *första stycke* motsvarar 16 kap. 16 § första stycket AFL. I *andra stycket* anges att aktivitetsersättning skall vilandeförklaras enligt första stycket till utgången av den period som beslutet om aktivitetsersättning omfattar.

16 kap.

1 §

Paragrafen anger reglerna för bl.a. ansökan om pension. I *första stycket* har införts att den som önskar aktivitetsersättning skall göra ansökan hos allmän försäkringskassa i enlighet med vad regeringen förordnar. I *andra stycket* har införts att försäkringskassan i vissa fall utan särskild ansökan får tillerkänna en försäkrad aktivitetsersättning.

2 §

För rätt till aktivitetsersättning är avgörande om den försäkrade har nedsatt arbetsförmåga av viss omfattning eller ett funktionshinder som förorsakat förlängd skolgång. Paragrafen ger en möjlighet då aktivitetsersättning utgår på grund av bristande arbetsförmåga att föreskriva krav att den försäkrade skall bl.a. vistas på vårdinrättning för försäkringsmedicinsk utredning.

5 §

I *första stycket* har lagts till att aktivitetsersättning skall utges från och med den månad då rätten till förmånen inträtt. I *andra stycket* har införts att efterlevandepension utges från och med månaden näst efter den då dödsfallet inträffat om den försäkrade vid sin död uppbar aktivitetsersättning. I *ffjärde stycket* har införts att aktivitetsersättning inte får betalas ut för längre tid tillbaka än tre månader.

9 §

I paragrafen har införts att aktivitetsersättning utges, om inte något annat är särskilt föreskrivet, till och med den månad då den pensionsberättigade avlidit eller rätten till förmånen annars upphört.

18 kap.

17 §

I paragrafen anges för vilka förmåner som en socialförsäkringsnämnd skall avgöra ärenden om rätt till förmånen. I *första stycket* har införts att aktivitetsersättning är en sådan ersättning som socialförsäkringsnämnd skall fatta beslut om. Vidare anges i *andra stycket* att socialförsäkringsnämnd även skall fatta beslut om vilandeförklaring av aktivitetsersättningen när det samtidigt med ersättningen utgetts sådan livränta som samordnats med pensionen enligt 6 kap. 1 § lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring

Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2003. I *andra punkten* anges att äldre föreskrifter gäller fortfarande för förtidspension och sjukbidrag som beviljats före ikraftträdandet samt vid prövning av rätt till förtidspension och sjukbidrag om ansökan gjorts före ikraftträdandet. För att personer som tidigare fått sjukbidrag inte skall förlora rätten till ersättningen och istället blir hänvisade till vårdbidrag till dess att de kan komma ifråga för aktivitetsersättning har i *tredje punkten* angetts att äldre föreskrifter gäller vid förlängning av sjukbidrag för personer som har rätt till sjukbidrag före den 1 januari 2003 och som under detta år inte uppnår 19 års ålder. En förlängning kan dock aldrig avse tid efter den 1 juli det år personen fyller 19 år.

22.2 Förslaget till lag om ändring i lagen (1998:703) om handikappersättning och vårdbidrag

5 §

I paragrafen regleras förutsättningarna för rätt till handikappersättning. I paragrafens *första stycke* har tidsgränsen för när handikappersättning kan utgå ändrats så att ersättning kan utgå från och med det andra kalenderhalvåret det år barnet fyller 19 år. Rätt till handikappersättning kan således uppkomma tidigast då en försäkrad kan få rätt till aktivitetsersättning enligt 7 a kap. lagen (1962:381) om allmän försäkran. Som framgår av 8 § upphör en förälders rätt till vårdbidrag vid denna tidpunkt.

6 §

Bedömningen av behovet av handikappersättning sker utifrån bl.a. vilka pensionsförmåner som den enskilde erhåller. I paragrafens *andra stycke* har lagts till att behovet av handikappersättning skall omprövas i samband med beslut om aktivitetsersättning.

8 §

I paragrafen regleras förutsättningarna för vårdbidrag. Vårdbidrag utgör ersättning för det vårdarbete som en förälder utför men kan även ge kompensation för en del av det inkomstbortfall som barnets omvårdnad kan medföra om en förälder måste avstå från förvärvsarbete. I paragrafens *första stycke* har tidsgränsen för när rätten till vårdbidrag senast upphör ändrats så att en förälder kan ha rätt till bidrag till och med det första kalenderhalvåret det år barnet fyller 19 år. Rätten till vårdbidrag upphör således då den funktionshindrade uppnått en sådan ålder att han eller hon kan komma i fråga för bl.a. handikappersättning. Ändringen i *andra stycket* är en följd av förändringen av tidpunkten för när rätten till vårdbidrag senast upphör.

14 §

Paragrafen anger att handikappersättning och vårdbidrag utges till och med den månad då den ersättningsberättigade har avlidit eller rätten till förmånen annars upphört. För vårdbidrag utges förmånen längst till och med månaden före den månad då barnet fyller 16 år. Paragrafen har ändrats så att en förälder har rätt till vårdbidrag längst till och med juni månad det år barnet fyller 19 år.

17 §

Paragrafen anger hur avrundning skall ske beträffande vissa förmåner när ersättningsbeloppet för handikappersättning och vårdbidrag beräknas för viss månad. Paragrafen har ändrats så att även den aktivitetsersättning som en försäkrad uppbär skall omfattas av reglerna. Avrundningen skall i första hand göras på garantipensionen eller aktivitetsersättningen, därefter på folkpensionen och sedan på handikappersättningen eller vårdbidraget.

Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

Ändringarna i lagen träder i kraft den 1 januari 2003. Av *andra punkten* framgår att äldre föreskrifter gäller för personer som uppbär handikappersättning och som under år 2003 inte uppnår 19 års ålder. Personer mellan 16–19 år kommer således vid ikraftträdandet inte att förlora

sin rätt till handikappersättning. I *tredje punkten* anges att äldre föreskrifter gäller beträffande vårdbidrag för personer som uppbär förtidspension eller sjukbidrag. Vårdbidrag kommer härigenom inte att kunna utges för samma tid som en person uppbär förtidspension eller sjukbidrag.

22.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring

4 kap.

12 §

I paragrafens *andra stycke* finns regler om att livränta som samordnas med förtidspension skall omfattas av ett beslut där förtidspensionen förklaras vilande. I stycket har införts att även beslut om vilandeförklaring av aktivitetserättning skall omfatta livränta som samordnats med ersättningen. Liksom de fall då livränta omfattats av ett beslut rörande förtidspension måste därefter ett särskilt beslut fattas för den tid som avses med vilandeförklaringen för att bestämma den livränta som då skall utges. Den inkomst som den försäkrade då har skall beaktas vid bestämmande av vilken livränta som skall utgå.

6 kap.

1 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om samordning mellan arbetsskadelivränta och pension. I första stycket har införts att aktivitetserättning skall samordnas med arbetsskadelivränta på samma sätt som pension samordnas med sådan ersättning.

Ikraftträdandebestämmelser

Ändringslagen skall träda i kraft den 1 januari 2003.

22.4 Förslaget till lag om ändring i lagen (1998:674) om inkomstgrundande ålderspension

2 kap.

5 §

I paragrafen har införts en ny punkt 17. Ändringen innebär att aktivitetsersättning i form av inkomstrelaterad ersättning räknas som pensionsgrundande inkomst av anställning.

17 §

I paragrafen föreskrivs vad som gäller om en försäkrad för samma tid fått olika ersättningar som är pensionsgrundande. En senare beviljad ersättning som skall samordnas med en ersättning som betalats ut tidigare är således inte pensionsgrundande till den del den avser tid före utbetalningsmånaden. I *andra stycke* har införts att i de fall aktivitetsersättning för vilken skall beräknas pensionsgrundande belopp och pensionsgrundande arbetsskadelivränta skall samordnas skall aktivitetsersättningen anses ha betalats ut före arbetsskadelivräntan.

17 a §

Paragrafen är ny. Paragrafen har införts för att undvika överkompensation då någon samtidigt med aktivitetsersättning får arbetsskadelivränta eller motsvarande livränta enligt lagen om allmän försäkring som har samordnats med ersättningen. Paragrafen innebär att livräntan inte är pensionsgrundande till den del den samordnats med inkomstrelaterad aktivitetsersättning.

3 kap.

1 §

I paragrafen anges närmare vilka ersättningar en försäkrad kan få tillgodoräknas som andra pensionsgrundande belopp än pensionsgrundande inkomst. I paragrafen har införts en regel om att en även försäkrad som uppburit aktivitetsersättning kan tillgodoräkna sig ett sådant pensionsgrundande belopp.

4 §

I paragrafen föreskrivs att ett pensionsgrundande belopp skall beräknas för en försäkrad som uppburit förtidspension. Ändringen i paragrafen innebär att detta även gäller för en försäkrad som uppburit aktivitetsersättning. Övriga ändringar är av redaktionell karaktär.

5 §

I paragrafen har införts ett nytt *andra stycke*. I stycket anges hur pensionsgrundande belopp beräknas för den som fått inkomstrelaterad aktivitetsersättning. Att beräkningen utgår från 93 procent av antagandeinkomsten beror på att avdrag gjorts med ett belopp motsvarande allmänna pensionsavgifter.

6 §

I paragrafen anges hur det pensionsgrundande beloppet för en försäkrad som uppbär förtidspension skall beräknas vid samordning med pensionsgrundande livränta. Den ändring som införts i paragrafen innebär att beträffande aktivitetsersättning skall endast den andel av det belopp som motsvarar den samordnade aktivitetsersättningen ingå i beräkningen av pensionsgrundande belopp om och i den utsträckning den överstiger den försäkrades livränta före samordningen.

7 §

I paragrafen regleras de fall då en försäkrad får förtidspension beviljad för förfluten tid och förtidspensionen är samordnad med en tidigare utbetald ersättning som är pensionsgrundande. Den ändring som införts i paragrafen innebär att reglerna även gäller en försäkrad som uppbär aktivitetsersättning.

19 §

I paragrafen regleras hur pensionsgrundande inkomster och pensionsgrundande belopp för förtidspension före ett barns födelse skall räknas om vid beräkningen av pensionsgrundande belopp för barnår samt hur bristande betalning av ålderspensionsavgift och allmän pensionsavgift för inkomster av annat förvärvsarbete skall beaktas vid denna omräkning. Den ändring som införts i paragrafen innebär att reglerna även omfattar pensionsgrundande belopp för aktivitetsersättning. Aktivitetsersättning som räknas som pensionsgrundande inkomst omfattas redan genom paragrafens tidigare lydelse.

5 kap.

13 §

I paragrafen anges under vilka förutsättningar pensionsgrundande belopp för pliktjänstgöring och för föräldrar till små barn skall beaktas vid beräkning av inkomstpension, bl.a. måste den pensionsberättigade under minst fem år ha tillgodoräknats pensionsgrundande inkomster med lägst ett visst belopp per år. Med pensionsgrundande inkomster likställs pensionsgrundande belopp för förtidspension. Den ändrings

som införts i paragrafen innebär att med pensionsgrundande inkomst likställas även pensionsgrundande belopp för aktivitetsersättning.

Ikraftträdandebestämmelse

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2003.

22.5 Förslaget till lag om ändring i socialförsäkringslagen (1999:799)

3 kap.

1 §

I paragrafen har införts en ny punkt 5. Ändringen innebär att en person som är bosatt i Sverige är försäkrad för aktivitetsersättning i form av garantiersättning.

4 §

I paragrafen har införts en ny punkt 6. Ändringen innebär att den som arbetar i Sverige är försäkrad för aktivitetsersättning i form av inkomstrelaterad ersättning.

6 §

Paragrafen reglerar under vilken tid en person är försäkrad för arbetsbaserade förmåner. Den s.k. efterskyddstiden syftar till att förhindra att en person inte ställs utan försäkringsskydd på grund av att han eller hon, i samband med byte av anställning, under en kort tid inte är förvärvsverksam. I *andra stycket* anges hur lång efterskyddstiden är. I stycket har införts att efterskyddstiden för inkomstrelaterad aktivitetsersättning är ett år räknat från den dag då arbetet har upphört av någon annan anledning än ledighet för semester.

12 §

Genom paragrafen är en person som har förtidspension beräknad utifrån antagandepoäng, försäkrad för inkomstgrundande ålderspension. I paragrafen har införts att motsvarande försäkringsskydd gäller för en person som fått inkomstrelaterad aktivitetsersättning.

13 §

Paragrafen möjliggör för en person att få bl.a. ålderspensionsrätt utan att bli försäkrad direkt genom arbete. I paragrafen har införts att inkomstrelaterad aktivitetsersättning också är en sådan ersättning som en

person kan bli försäkrad för. I paragrafen har vidare införts en ny punkt 10 där det anges att aktivitetsersättning i form av garantiersättning är en sådan förmån som medför att person blir försäkrad.

4 kap.

2 §

I paragrafen anges att som huvudregel kan en bostättningsbaserad förmån utges om en utlandsvistelse kan antas vara längst sex månader. I paragrafens *tredje stycke* har införts att aktivitetsersättning i form av garantiersättning kan utges så länge den försäkrades bosättning i Sverige består enligt 2 kap.

6 §

I paragrafen anges att vissa förmåner, så länge rätten till förmånen består, kan betalas ut under den tid den försäkrade vistas utomlands. I paragrafen har införts att även inkomstrelaterad aktivitetsersättning är en sådan förmån som kan utges för tid då den försäkrade vistas utomlands.

Ikraftträdandebestämmelse

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2003.

22.6 Förslaget till lag om ändring i lagen (1998:1755) om särskilda insatser för personer med tre fjärdedels förtidspension eller sjukbidrag

Lydelsen av rubriken till lagen har ändrats med hänsyn till att ändringarna i 1–3 §§ innebär att reglerna även är tillämpliga för dem som får aktivitetsersättning på grund av nedsatt arbetsförmåga.

1 §

I paragrafen anges att för den som får tre fjärdedels förtidspension eller sjukbidrag enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring skall särskilda insatser göras för att han eller hon skall kunna få en anställning motsvarande den återstående arbetsförmågan. Paragrafen har ändrats så att reglerna även gäller den som enligt samma lag får aktivitetsersättning på grund av nedsatt arbetsförmåga.

2 §

I paragrafen anges att den allmänna försäkringskassan ansvarar för att särskilda insatser kommer till stånd för att bereda försäkrade med tre fjärdedels förtidspension eller sjukbidrag en anställning motsvarande den återstående arbetsförmågan. Paragrafen har ändrats så att försäkringskassan har motsvarande ansvar för den som i samma omfattning får aktivitetsersättning på grund av nedsatt arbetsförmåga.

3 §

I paragrafen anges att kostnaderna för anställning när den som får tre fjärdedels förtidspension eller sjukbidrag anställs med lönebidrag eller hos Samhall Aktiebolag motsvarande den återstående arbetsförmågan, skall betalas från den allmänna försäkringen. Paragrafen har ändrats så att motsvarande gäller för den som i samma omfattning får aktivitetsersättning på grund av nedsatt arbetsförmåga.

Ikraftträdandebestämmelse

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2003.

22.7 Förslaget till lag om ändring i lagen (2000:462) om införande av lagen (2000:461) om efterlevandepension och efterlevandestöd till barn

8 §

I paragrafens fjärde stycke anges att 8 kap. 12 § lagen (1962:381) om allmän försäkring – dvs. bestämmelserna om samordning av förmåner då någon för samma tid och för samma nedsättning av förvärvsmöjligheten har rätt till såväl särskild efterlevandepension som bl.a. förtidspension – i bestämmelsens lydelse före den 1 januari 2003 skall gälla även efter utgången av år 2002. I paragrafen har lagts till att med förtidspension likställs aktivitetsersättning vid tillämpning av bestämmelsen.

Ikraftträdandebestämmelse

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2003.